

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Johanna Matilainen, Hannakattrin Tuomivirta

TYÖMARKKINATOIMENPITEIDEN TOIMIVUUS

Työharjoittelu ja työelämävalmennus työttömien kokemana

Ylempi AMK-tutkinto

Sosiaali- ja terveystieteiden
tutkinto

2011

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtaminen

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Johanna Matilainen ja Hannakatriin Tuomivirta
Opinnäytetyön nimi	Työmarkkinatoimenpiteiden toimivuus. Työharjoittelu ja työelämävalmennus työttömien kokemana.
Vuosi	2011
Kieli	suomi
Sivumäärä	148 + 4 liitettä
Ohjaaja	Ulla Isosaari

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää työttömien kokemuksia työmarkkinatoimenpiteiden toimivuudesta. Työttömiltä selvitettiin 1) miten työmarkkinatoimenpiteet tukivat tavoitteiden saavuttamisessa 2) mitkä asiat koettiin toimivina ja 3) mitä kehittämistarpeita niissä oli.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostui työttömyyden ja työllisyyden muutoksista Suomessa 2000-luvulla sekä työllisyyden edistämisen tavoitteista ja keinoista.

Tutkimus oli luonteeltaan kvalitatiivinen. Aineiston keruumenetelmänä käytettiin strukturoimatonta kyselyä ja haastattelua. Aineisto kerättiin Jupiter-säätiön työvalmennuskeskuksessa työmarkkinatoimenpiteissä olevilta työttömiltä. Vastaajia oli yhteensä 52, joista aineistoon otettiin mukaan 37. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Suurin osa työttömien asettamista henkilökohtaisista tavoitteista oli lain tavoitteiden kanssa yhteneväisiä. Muut tavoitteet olivat lähinnä osatavoitteita, joiden toteutuminen edesauttoi lain tavoitteiden saavuttamista. Tavoitteiden saavuttamisessa tukivat asiat, jotka liittyivät työn tekemiseen, työyhteisöön, yksilöllisyyteen, ohjaukseen, työmarkkinavalmiuksien parantumiseen, elämänlaadun parantumiseen, siirtymävaiheiden helpottumiseen ja työpajojen toimintamuotoihin. Toimenpiteissä toimivat asiat liittyivät monilta osin samoihin asioihin. Työttömien kokemat kehittämistarpeet liittyivät työnantajan ohjaustaitoihin, yksilöllisyyden huomioimiseen, työn sisältöön ja työpajojen kehittämiskohteisiin. Osa kehittämistarpeista liittyi lainsäädäntöön.

Johtopäätöksenä todettiin, että toimenpiteissä tukevat ja toimivat asiat liittyivät toimenpiteissä itsessään oleviin tekijöihin ja toimenpiteen aikaansaamiin vaikutuksiin. Lisäksi todettiin, että työttömistä suurimman osan kohdalla toimenpiteet eivät olleet nykyisellään täysin toimivia. Työttömyyden katkaisemiseksi tarvitaan oikea-aikainen, asiakaslähtöinen, segmentointeihin perustuva ja tavoitteiltaan sopiva toimenpide.

Avainsanat työtön, työttömyys, työmarkkinatoimenpide, työharjoittelu, työelämävalmennus

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
 UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
 Sosiaali- ja terveystalouden kehittäminen ja johtaminen

ABSTRACT

Authors	Johanna Matilainen and Hannakatriin Tuomivirta
Title	The Functionality of Labour Market Measures. Trainee Work and Coaching for Working Life as Experienced by the Unemployed.
Year	2011
Language	Finnish
Pages	148 + 4 Appendices
Name of Supervisor	Ulla Isosaari

The purpose of this study was to examine the experiences the unemployed have relating to the functionality of labour market measures. The study concerned the following: 1) how labour market measures supported the attainment of goals, 2) what was considered to be functional, and 3) what the development needs were.

Changes in unemployment and employment in Finland during the first decade of the 21st century, together with the objectives and methods to promote employment, formed the theoretical framework of the study.

The study was qualitative. The material was collected through unstructured questionnaires and interviews from the unemployed who were participating in labour market measures at the Jupiter foundation. From a total of 52 responses, 37 formed the material of the study. The method of analysis was content analysis.

The majority of the personal goals set by the unemployed agreed with the legislative objectives. Other goals were mainly sub-goals that furthered the attainment of the legislative objectives. Facilitating factors were related to working, the working community, individuality, guidance, better labour market skills, an enhanced quality of life, easier transitional phases and workshop activities. For the most part, functional labour market measures were concerned with the same aspects. The development needs that were experienced by the unemployed were related to the guidance skills of the employer, the consideration of individuality, job content and the development objects of the workshops. Some of the development needs were related to legislation.

The study concluded that the supporting and functional factors of labour market measures were related to aspects of the measure itself and its effects. It was also concluded that for a majority of the unemployed, the measures were not fully functional in their current form. In order to work, the measures need to be well-timed, client-oriented, segmented and appropriate in their objectives.

Keywords Unemployed, unemployment, labour market measure, practical training, coaching for working life

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	10
1.1 Tutkimusasetelma	12
1.2 Työn eteneminen	13
1.3 Aktivointia ja työttömien tilannetta koskevia aikaisempia tutkimuksia	15
2 TYÖTTÖMYYS	17
2.1 Työttömyyden ja työllisyyden muutokset	17
2.1.1 Työttömyys lukuina	17
2.1.2 Työllisten ja työttömien työnhakijoiden rakenne	19
2.1.3 Nyt ja tulevaisuudessa	20
2.1.4 Nuorten työttömyys	21
2.1.5 Pitkittänyt työttömyys	24
2.1.6 Työttömyyden syyt ja työllistymisen esteet yksilötasolla	26
2.2 Työttömyyden eri lajit	30
2.2.1 Rakennetyöttömyys	30
2.2.2 Muut työttömyyden lajit	32
3 TYÖLLISYYDEN EDISTÄMINEN	34
3.1 Lähtökohtana yksilön oikeus työhön	34
3.2 Työvoimapolitiikka työn ja toimeentulon turvaajana	34
3.2.1 Aktiivinen työvoimapolitiikka	35
3.2.2 Passiivinen työvoimapolitiikka	36
3.2.3 Työvoimapolitiikkaan liittyneet uudistukset Suomessa	37
3.3 Työllisyyden edistäminen tavoitteena	39
3.3.1 Työllisyyden edistäminen Euroopan unionissa	39
3.3.2 Työllisyyden edistäminen Suomessa	42
4 TYÖTTÖMIEN TYÖLLISTÄMINEN	49
4.1 Työvoimapalvelut	49

	5
4.2 Työttömän palveluprosessi	50
4.2.1 Palvelutarpeen arviointi	51
4.2.2 Segmentoinnin mukaiset palvelut	51
4.3 Työvoimapolitiittiset toimenpiteet	53
4.4 Työmarkkinatoimenpiteet	56
4.5 Toimenpiteiden työllisyysvaikutukset	58
5 MENETELMÄ JA AINEISTO	62
5.1 Tutkimusote	62
5.2 Kohderyhmä	62
5.3 Aineiston keruumenetelmä	63
5.4 Aineiston keruu	65
5.5 Aineiston analyysi	67
6 TYÖTTÖMIEN KOKEMUS TYÖMARKKINATOIMENPITEISTÄ	71
6.1 Taustatiedot	71
6.1.1 Ikä ja sukupuoli	71
6.1.2 Työttömyyden kesto	72
6.1.3 Koulutus ja työhistoria	73
6.1.4 Nykyinen ja aikaisemmat työmarkkinatoimenpiteet	75
6.1.5 Työttömyyden syyt	76
6.1.6 Motiivi työmarkkinatoimenpiteeseen hakeutumiselle	81
6.2 Tavoitteet ja työmarkkinatoimenpiteistä saatu tuki	86
6.2.1 Henkilökohtaiset tavoitteet	86
6.2.2 Henkilökohtaisten tavoitteiden toteutuminen toimenpiteessä	90
6.2.3 Henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamista tukevat tekijät	91
6.2.4 Lain asettamat tavoitteet ja niiden toteutuminen	96
6.2.5 Lain asettamien tavoitteiden saavuttamista tukevat tekijät	97
6.3 Työttömien kokemus työmarkkinatoimenpiteissä toimivista asioista	103
6.3.1 Toimenpiteiden toimivat käytänteet	103
6.3.2 Toimenpiteen merkityksellisin asia	107
6.4 Työttömien näkemys työmarkkinatoimenpiteiden kehittämistarpeista	110
7 TUTKIMUSTULOSTEN JA TUTKIMUKSEN TARKASTELUA	116

7.1 Johtopäätökset.....	116
7.1.1 Henkilökohtaiset ja lain tavoitteet.....	116
7.1.2 Työmarkkinatoimenpiteissä tukeneet asiat	119
7.1.3 Työmarkkinatoimenpiteissä toimivat asiat	121
7.1.4 Tavoitteiden toteutuminen ja toimenpiteiden vaikutus yksilötasolla.	123
7.1.5 Työmarkkinatoimenpiteiden kehittämistarpeet.....	125
7.1.6 Yhteenveto	127
7.2 Pohdinta	133
7.3 Luotettavuus.....	135
7.4 Eettisyys	137
7.5 Tutkimuksen vaiheet	138
7.6 Jatkotutkimusaiheet.....	139
LÄHTEET.....	140
LIITTEET	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Työttömyysaste ja työttömyysasteen trendi	s.18
Kuvio 2. Työttömän segmentointi oikeaan palveluun TE-toimistossa	s.52
Kuvio 3. Työvoimapoliittisten toimenpiteiden hierarkia	s.55
Kuvio 4. Aineiston sisällönanalyysin vaiheet	s.70
Kuvio 5. Vastaajien iät ikäryhmittäin	s.72
Kuvio 6. Työttömyyden kesto ennen nykyistä toimenpidettä	s.73
Kuvio 7. Vastaajien viimeisin loppuun saakka suoritettu koulutus	s.74
Kuvio 8. Vastaajien työhistoria ennen toimenpiteeseen tuloa	s.74
Kuvio 9. Nykyisen työmarkkinatoimenpiteen kesto	s.75
Kuvio 10. Työttömyyden syyt	s.77
Kuvio 11. Motiivit toimenpiteeseen hakeutumiselle	s.82
Kuvio 12. Henkilökohtaiset tavoitteet toimenpiteessä	s.86
Kuvio 13. Henkilökohtaisten tavoitteiden toteutuminen toimenpiteessä	s.90
Kuvio 14. Henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamista tukevat tekijät	s.91
Kuvio 15. Lain asettamien tavoitteiden toteutuminen toimenpiteessä	s.96
Kuvio 16. Lain tavoitteiden saavuttamista tukevat tekijät toimenpiteessä	s.97
Kuvio 17. Toimenpiteiden hyvät ja toimivat käytänteet	s.103
Kuvio 18. Toimenpiteen tärkein asia	s.107
Kuvio 19. Toimenpiteiden kehittämistarpeet	s.110
Kuvio 20. Toimenpiteiden vaikutukset yksilötasolla	s.124
Kuvio 21. Toimenpiteen toimivuuteen vaikuttavat asiat	s.127

Kuvio 22. Työttömyyden katkaisu segmentoinnin avulla	s.130
Kuvio 23. Työmarkkinatoimenpiteiden toimivat tekijät	s.132
Taulukko 1. Aikaisemmat tutkimukset	s.15
Taulukko 2. Työ- ja elinkeinoministeriön koko maan työnvälitystilastoa	s.19
Taulukko 3. Aktivointiin liittyneet uudistukset	s.38
Taulukko 4. Työvoimapolitiittiset toimenpiteet	s.54
Taulukko 5. Toimenpiteet päättäneet ja työllistyminen v. 2006–2009	s.59
Taulukko 6. Työmarkkinatuen harjoittelusta sijoittuminen ikäryhmittäin	s.60
Taulukko 7. Nuorten työmarkkinatilanne 3 kuukautta työharjoittelun päättymisen jälkeen v. 2009	s.61

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Kyselylomake**LIITE 2.** Info-lappu**LIITE 3.** Suostumus tutkimukseen osallistumisesta**LIITE 4.** Esimerkki analysoinnista

1 JOHDANTO

Työttömyys kääntyi kasvuun vuonna 2008 globaalin talouskriisin seurauksena, minkä vaikutukset heijastuivat työmarkkinoiden toimintaan kaikissa maissa, myös Suomessa (Ilmakunnas 2010, 38). Suomessa taantuma vaikutti negatiivisesti erityisesti nuoriin ja aktiivisilta työllistämistoimenpiteiltä takaisin työelämään pyrkiviin henkilöihin (Nio & Sardar 2010, 4).

Työttömyyden rakenteelliset ongelmat ovat lisääntyneet taantumana aikana ja se asettaa haasteita työvoimapalveluille ja työvoimapolitiikalle. Yhdenjaksoisesti pitkäaikaistyöttömänä olevien henkilöiden lisäksi työttömissä on myös runsaasti muita vaikeasti työllistyviä, kuten toistuvaistyöttömiä, toimenpiteiltä työttömäksi jääneitä ja niille toistuvasti sijoitettuja. Näiden määrä kasvoi taantumassa muuta työttömyyttä nopeammin. (Alatalo, Nio & Tuomaala 2010, 8–9.) Työttömyyttä pyritään vähentämään aktiivisen työvoimapolitiikan ja sosiaalipolitiikan keinoin. Työvoimapolitiikan keinovalikoima kitkeä työttömyyttä erilaisilla aktivoivilla toimenpiteillä on laaja ja niiden avulla pyritään ensisijaisesti työttömän henkilön työllistymiseen. Työ- ja elinkeinoministeriö (jatkossa TEM) vastaa työvoimapolitiikasta Suomessa.

Työttömille tarkoitetuista julkisista työvoimapolitiikka- ja työvoimapolitiikkatoimenpiteistä säädetään laissa julkisesta työvoimapolitiikasta. Lain mukaisia palveluita ovat työnvälityspalvelut, työnhakijan haastattelu ja työllistämissuunnitelma, muutosturva, ammatillisen kehittymisen palvelut, työllistymisen edistäminen työllisyysmäärärahojen avulla, työmarkkinatoimenpiteet, työttömyysetuudella tuettu omaehtoinen opiskelu ja ylläpitokustannusten korvaus. Työttömille tarkoitettuja työmarkkinatoimenpiteitä ovat työharjoittelu, työelämävalmennus ja työkokeilu. (L 1295/2002.) Laki määrittää toimenpiteiden sisällöille yleiset kehykset ja tavoitteet. Työharjoittelu ja työelämävalmennus on suunnattu työttömille työnhakijoille työttömyyden kestosta riippumatta.

Työharjoittelu on tarkoitettu alle 25-vuotiaalle ilman ammatillista koulutusta olevalle työttömälle nuorelle. Harjoittelun tavoitteena on työelämään perehtyminen

sekä työhönsijoittumisen ja ammattitaidon edistäminen. Työ- ja elinkeinotoimisto (jatkossa TE-toimisto) voi osoittaa nuoren toimenpiteeseen. (L1295/2002.)

Työelämävalmennus on tarkoitettu alle 25-vuotiaalle ammatillisen koulutuksen omaavalle työttömälle työnhakijalle ja yli 25-vuotiaille työttömille työnhakijoille. Työelämävalmennuksen tavoitteena on työelämään paluun tukeminen sekä työhön sijoittumisen ja ammattitaidon edistäminen. Työelämävalmennuksen järjestäjä osallistuu työttömän työnhakijan ammattitaidon ja osaamisen sekä niiden kehittymisen arviointiin. TE-toimisto voi osoittaa työttömän työelämävalmennukseen hänen suostumuksellaan. (L1295/2002.)

Työkokeilussa selvitetään ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalveluita saavan asiakkaan soveltuvuutta työhön tai ammattiin sekä selvitetään koulutus- ja työvaihtoehtoja (Työ- ja elinkeinotoimisto 2009a). Vajaakuntoisen asiakkaan kohdalla työkokeilua voidaan järjestää työhön sijoituksen tai työssä pysymisen tukemiseksi. Työkokeilun järjestäjä antaa lausunnon TE-toimistolle. TE-toimisto voi ohjata tai osoittaa asiakkaan työkokeiluun. (L1295/2002.)

Tämän työn tarkoituksena on tuoda esiin työttömien työnhakijoiden kokemuksia työharjoittelusta ja työelämävalmennuksesta. Tutkimukseen otettiin mukaan työharjoittelu ja työelämävalmennus niiden samanlaisen sisällön ja yhtenevien tavoitteiden vuoksi, koska työkokeilun tavoite on erilainen, rajattiin se tutkimuksen ulkopuolelle.

Työskentelemme Jupiter-säätiön työvalmennuskeskuksessa yksilövalmentajina. Työhömme kuuluu työttömien yksilöllinen tuki ja ohjaus heidän toimiessaan työmarkkinatoimenpiteessä tai kuntouttavassa työtoiminnassa. Jupiter-säätiö on tarjonnut Vaasassa työttömille erilaisia työllistymiseen tähtäviä valmennuspalveluita vuodesta 2001 alkaen. Valmennuspalvelut koostuvat työhön tai koulutukseen tähtäävästä valmennuksesta, työelämään kuntouttavasta valmennuksesta, arvioivasta ja palveluntarvetta kartoittavasta valmennuksesta sekä opintojen edistämiseen liittyvästä valmennustoiminnasta. Asiakasmääriltään suurimmat projektit ovat Hyppy työelämään ja Comeetta-valmennus, jotka tarjoavat työmarkkinatoimenpiteenä työharjoittelua ja työelämävalmennusta.

Tarve ja idea tutkimusaiheelle nousivat alun perin omasta ja lähityöyhteisöemme käytännön tarpeesta. Jupiter-säätiössä palveluita kehitettäessä pyritään huomioimaan yhteiskunnalliset muutokset ja käyttäjä-asiakkaiden sekä tilaaja-asiakkaiden tarpeet ja toiveet. Palvelukohtaista palautetta kerätään systemaattisesti jokaiselta jaksonsa päättävältä asiakkaalta. Palaute koskee kuitenkin lähinnä työpajan työmenetelmiä ja on niiden arviointia. Tutkimuksia työmarkkinatoimenpiteiden toimivuudesta erityisesti työttömien näkökulmasta ei ole juurikaan tehty. Tutkimusaiheen ja menetelmän valintaan vaikutti myös se, että työmarkkinatoimenpiteistä on vähän tutkimustietoa saatavilla etenkin laadullisena tutkimuksena tehtynä.

Halusimme lähestyä aihetta yleisemmästä näkökulmasta yksittäisten palveluiden vaikuttavuuden arvioinnin sijaan. Toiveena oli, että tuloksia olisi mahdollista hyödyntää yleisemmin olemassa olevien työllistymiseen tähtäävien toimenpiteiden tai työttömien tarpeita vastaavien palveluiden kehittämisessä. Tutkimuksen kohderyhmä otettiin Jupiter-säätiön työvalmennuskeskuksesta, mutta tutkimusasetelma on tehty yleisestä näkökulmasta. Kohderyhmästä erityisesti pitkäaikaistyöttömät ovat saattaneet olla toistuvasti toimenpiteille sijoitettuna ja heillä on näin ollen kokemusta monen eri toimijan tarjoamista työmarkkinatoimenpiteistä.

1.1 Tutkimusasetelma

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää työttömien näkökulmasta, miten työmarkkinatoimenpiteistä työharjoittelu ja työelämävalmennus tukevat heitä saavuttamaan henkilökohtaiset tavoitteensa ja lain näille työmarkkinatoimenpiteille asettamat tavoitteet. Lisäksi tavoitteena on selvittää, mitkä asiat toimenpiteissä koettiin toimivina ja mitä kehittämistarpeita toimenpiteissä työttömien näkökulmasta on. Tutkijoiden erityisen mielenkiinnon kohteena ovat nuoret työttömät ja pitkäaikaistyöttömät. Tämän vuoksi näiden kahden ryhmän vastauksia nostetaan lisäksi erikseen esille tutkimustuloksia käsittelevässä luvussa.

Tutkimustehtävät ovat:

1. Miten työttömät kokevat työmarkkinatoimenpiteiden tukevan heitä henkilökohtaisten tavoitteiden ja lain työmarkkinatoimenpiteille asettamien tavoitteiden saavuttamisessa?
2. Mitkä asiat työttömät kokevat toimivina työmarkkinatoimenpiteissä?
3. Minkälaisia kehittämistarpeita työttömät näkevät työmarkkinatoimenpiteissä?

Tutkimustehtäviä lähestyttiin alakysymysten avulla, joiden tarkoituksena oli helpottaa tutkijoita saamaan tutkittavasta ilmiöstä riittävän monipuolista ja perusteltua tietoa tutkimustehtävien toteutumisen kannalta. Ensimmäistä tutkimustehtävää lähestyttiin seuraavilla alakysymyksillä: Minkälaisia henkilökohtaisia tavoitteita työttömät ovat asettaneet? Miten henkilökohtaiset ja lain tavoitteet ovat toteutuneet? Mitkä toimenpiteissä olevat tekijät ovat tukeneet henkilökohtaisten ja lain asettamien tavoitteiden saavuttamisessa? Toista tutkimustehtävää lähestyttiin alakysymyksillä: Mitkä asiat toimenpiteissä on koettu hyvinä? Mikä on ollut toimenpiteissä merkityksellisin asia? Kolmatta tutkimustehtävää lähestyttiin suoraan selälaisenaan. Tutkimustuloksia käsittelevässä luvussa - Työttömien kokemus työmarkkinatoimenpiteistä - tulokset esitetään alakysymysten avulla tutkimustehtävien mukaisesti.

1.2 Työn eteneminen

Johdantoluvussa käsitellään sitä taustaa, johon tämän tutkimuksen aiheen valinta pohjautuu. Johdannossa kerrotaan myös tämän tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustehtävät sekä avataan tutkimustehtäviä selventävät apukysymykset. Lisäksi johdannossa lähestytään tutkimusaihetta aikaisempien tutkimusten valossa, joissa keskitytään työttömien aktivointiin, aktivoinnin vaikuttavuuteen ja työttömien tilannetta koskeviin tutkimuksiin.

Luvussa kaksi, kolme ja neljä esitetään tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Koska tutkimuksessa tutkitaan työmarkkinatoimenpiteiden toimivuutta työttömien

kokemana, tutkijat valitsivat teoreettisen viitekehysten, joka antaa lukijalle pohjatiedon tämän tutkimuksen kohderyhmästä, taustatiedon työllisyyden edistämisen tavoitteista ja keinoista, painottuen tässä tutkimuksessa tutkittuihin työmarkkinatoimenpiteisiin. Teoria haluttiin koota mahdollisimman tuoreista lähteistä, 2000-luvulla tehdyistä teoksista, koska tarkoituksena oli kuvata aihetta nykytiedon valossa. Teorian on tarkoitus edetä loogisesti, niin sanotusti syistä seurauksiin.

Luvussa viisi tutkijat esittävät lukijalle tutkimuksen menetelmät ja aineiston. Tutkimusote on laadullinen ja sen näkyvyys tässä tutkimuksessa on avattu tiivistetysti. Kohderyhmän, aineiston keruumenetelmän ja aineiston keruun kuvaukset on kirjattu lyhyesti. Silti menetelmät ja aineisto on pyritty avaamaan tarkasti, jotta tutkimuksen läpinäkyvyys ja sitä kautta luotettavuus ilmentyisi hyvin.

Luvussa kuusi esitetään tutkimuksen tulokset. Tuloksia saatiin paljon ja siksi niiden helppolukuisuuteen pyrittiin kiinnittämään erityistä huomiota koko luvussa. Tuloksista luotiin lisäksi käsittekarttoja selkeyttämään sisältöä. Seitsemännessä tutkimustuloksia ja tutkimusta tarkastelevassa luvussa tulokset esitetään vielä tiivistetysti tutkimustehtävien mukaan ja avataan tuloksista luodut johtopäätökset. Lisäksi kappaleessa pohditaan työn tuloksia ja käytettyjä menetelmiä, sekä avataan tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Lopuksi kerrotaan ideoista, jotka ovat nousseet jatkotutkimusaiheiksi.

Työnjako on selkeästi osoitettavissa. Teoreettinen viitekehys jakaantuu kolmeen eri osioon, joissa kappaleiden kaksi ja kolme päävastuut oli jaettu, neljäs luku tehtiin yhdessä. Muut vaiheet on toteutettu yhdessä. Molemmat ovat selvittäneet aiheeseen liittyvät teoriat ja lähteet sovitun mukaisesti ja tuotetut tuotokset on muokkaamalla yhdistetty loogiseksi raportiksi. Empiirinen aineisto on kerätty ja analysoitu yhdessä. Tutkimusprosessin aikana olemme tarkistaneet, ovatko näkemysme yhteneviä tutkimukseen liittyvien eri asioiden osalta. Eriävistä näkemyksistä keskustelimme, jolloin usein löysimme yksimielisyyden. Tarvittaessa olemme tarkistaneet joitain asioita joko teoriasta tai tutkimuksen ohjaavalta opettajalta.

Työssä käytetään paljon kuvioita ja taulukoita selkeyttämään sisältöä, muun muassa vastaajien taustatiedot ja tutkimustulokset on avattu kuvioilla helpottamaan lukemista. Lopussa myös johtopäätökset on avattu kuvioiden avulla.

1.3 Aktivointia ja työttömien tilannetta koskevia aikaisempia tutkimuksia

Työttömyyttä ja työttömien aktivointia on tutkittu paljon. Aikaisempien tutkimusten tuloksiin viitataan tässä työssä teoria osuudessa sekä johtopäätöksissä. Tästä syystä tutkimukset esitetään lyhyesti taulukon 1 avulla.

Taulukko 1. Aikaisemmat tutkimukset.

<p>Aho, S., Koponen, H., Tyni, P. & Virjo, I. 2005. Työttömät ja palvelutarve. Työttömille kohdistetun kyselyn ja työnhakusuunnitelmien analyysin tuloksia. Työpoliittinen tutkimus nro 271. Työministeriö. Helsinki</p> <p>Aineisto, menetelmä, näkökulma: Työnhakusuunnitelmien pohjalta koodattu aineisto, kysely työttömille 2003 sekä taustatietoja rekisteriperusteisesta pitkittäisaineistosta.</p> <p>Tavoitteet, tehtävä: Selvittää työvoimapolitiittisten aktiivitoimenpiteiden kohdentumisen ja työvoimapalvelujen vaikuttavuutta.</p> <p>Tulokset: Noin 37 prosenttia vastanneista tiesi hänelle tehdyn työnhakusuunnitelma ja lähes puolet ei tiennyt että suunnitelma on tehty. Työhallinnon tietojärjestelmässä lähes kaikilla oli suunnitelman teksti. Puolet oli sitä mieltä, ettei suunnitelmasta ollut heille mitään hyötyä. Motivaatio osallistua aktiivitoimenpiteisiin oli: 85 % parantaa työllistymismahdollisuuksiaan, 77 % saada mielekästä tekemistä, 61 % parantaa taloudellista tilannetta ja 1/4 uusia ansiosidonnainen työttömyysturvavoikeus. Osallistujista toimea piti erityään hyödyllisenä noin 1/3 ja jonkin verran hyödyllisenä 39 %, ajan haaskauksena noin 1/10. Hyöty osallistumisesta: sosiaaliset suhteet, itseluottamus, osaamisen tai ammattitaidon paraneminen, työnsaantimahdollisuuksien parantuminen, elämäntilanteen parantuminen, muodollisen pätevyyden parantuminen, taloudellisen tilanteen parantuminen sekä ansioturvan uudistuminen.</p>
<p>Parpo, A. 2007. Työllistymisen esteet. Stakesin raportteja 11/2007. Helsinki. Valopaino Oy.</p> <p>Aineisto, menetelmä, näkökulma: Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusote. Pitkäaikaistyöttömien teemahaastattelu ja Tilastokeskuksen tulonjakoaineistot 1996–2001.</p> <p>Tavoitteet, tehtävä: Selvittää mitkä tekijät vaikeuttavat pitkäaikaistyöttömiä työllistymistä. Miten yksilölliset tekijät ja preferenssit säätelevät työttömän työmarkkinastatusta. Erityisenä mielenkiinnon kohteena kannustinloukkujen vaikutus työllistymiseen.</p> <p>Tulokset: Työllistymistä haittaa eniten ikä, alhainen koulutus sekä yksin asuminen. Myös pääkaupunki alueen ulkopuolella asuminen haittaa työllistymistä. Toimeentuloturvan taso ei vaikuta työllistymiseen. Haastatteluissa nousi esille toimeentuloturvaetuuksien aiheuttamat kannustinloukut tekevät työllistymisen esteitä kun työttömyyden vaihtoehtona on lyhyt keikkatyö. Myös lasten hoito koettiin joissakin vastauksissa tärkeämpänä kuin työllistyminen. Joillakin alhainen toimintakyky heikensi työn saantia.</p>
<p>Hämäläinen, K., Tuomala, J. & Ylikännö, M. 2009. Työmarkkinatuen aktivoinnin vaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 7/2009. Editapublishing Oy.</p> <p>Aineisto, menetelmä, näkökulma: Tilastollinen menetelmä (rekisteriaineisto) sijoittumisessa ja haastattelututkimus (uudistuksen vaikutus syrjäytymiseen, syitä aktivoitumiseen /</p>

syrjäytymiseen).

Tavoitteet, tehtävä: Arvioida v.2006 toimeenpannun työmarkkinatuen aktivointiuudistuksen vaikutuksia 1) selvittää aktivoinnin vaikutuksia pitkään työmarkkinatukea saaneiden työllistymiseen, 2) selvittää miten uudistus on vaikuttanut työmarkkinoilta syrjäytymiseen ja sen ehkäisyyn, 3)arvioida em. syitä ja uudistuksen kehittämistarpeita.

Tulokset: Uudistuksella ei uhkavaikutuksia, aktivoinnin uhalla ei tilastollisesti merkittävää vaikutusta avoimille työmarkkinoille siirtymisessä tai muuhun poistumaan. Työvoimapolitiittisille toimenpiteille siirtymisen todennäköisyys kasvoi aktivointikaudella. Työttömät eivät olleet usein edes tietoisia osallistumisvelvoitteesta.

von Hertzen-Oosi, N., Vaittinen, E., Ruoppila, S. & Virtanen, P. 2010. Kolmannen sektorin Työ- ja elinkeinohallinnolle tuottamien palveluiden ja järjestettyjen työtilaisuuksien vaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys, 13/2010.

Aineisto, menetelmä, näkökulma: URA-järjestelmän tiedot, sähköinen kysely ja alueelliset ryhmähaastattelut

Tavoitteet, tehtävä: Selvittää kolmannen sektorin Työ- ja elinkeinohallinnolle tuottamien palveluiden ja järjestettyjen työtilaisuuksien vaikutuksia.

Tulokset: Työllistymisvaikutukset olivat vaatimattomia.

Yksilön näkökulmasta loivat edellytyksiä työllistymiselle pidemmällä tähtäimellä. Toimenpiteet ehkäisevät syrjäytymistä, jolla on myös laajempia vaikutuksia. Välityömarkkinoilla tehtävä työ lisää palvelutarjontaa.

Nio, I. & Sardar, P. 2011. Työvoimapolitiittisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuonna 2009. TEM-analyysejä 34/2011. Helsinki. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Aineisto, menetelmä, näkökulma: Tilastokeskuksen työllisyysrekisterin pohjalta sijoittumista seurataan kolme ja kuusi kuukautta toimenpiteen päättymisen jälkeen. Seurannassa oli yhteensä 145 000 päättynyttä toimenpidejaksoa.

Tulokset: Taantuma heikensi merkittävästi työvoimapolitiikan aktiivitoimenpiteiltä sijoittumista. Ammatillisesta työvoimakoulutuksesta avoimille työmarkkinoille sijoittui koulutuksen päättäneistä 30,6 % oli kolmen kuukauden kuluttua työssä. Muissa toimenpiteissä työllistyneiden osuudet laskivat vähemmän. Työllistämistuilta työllistyneiden osuus laski keskimäärin 3,5 % ja kolme kuukautta tukityöllistämisen päättymisen jälkeen työllistyneiden osuus oli 30,7 %. Valmentavan työvoimakoulutuksen päättäneistä työllistyi vain 11,5 % ja työmarkkinatuen työharjoittelun päättäneistä 12,3 %.

Terävä, E., Virtanen, P., Uusikylä, P. & Köppä, L. 2011. Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, työ ja yrittäjyys, 23/2011. Edita Publishing Oy.

Aineisto, menetelmä, näkökulma: Rekisteriaineistojen analysointi, työvoimavirkailijoiden ja vaikeasti työllistyvien haastattelut sekä työnantajakysely

Tavoitteet, tehtävä: Selvittää työllistymisen esteitä, arvioida TE-toimiston palveluiden toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta sekä palkkatuen roolia työllistymisessä vaikeasti työllistyvien näkökulmasta ja antaa kehittämissuosituksia vaikeasti työllistyvien palveluihin.

Tulokset: Työttömyys pitkittyy yleensä terveyteen ja elämänhallinnallisiin asioihin liittyvien tekijöiden vuoksi. Työttömyyden todellisia syitä ei ole useinkaan todennettu ja siksi toimenpiteet jäävät vaillinaisiksi ja väärin kohdennetuiksi eikä ole tällöin työllistävää vaikutusta. Toimenpiteitä tulisi tarjota riittävän aikaisin. Yritykset pystyvät työllistämään palkkatuella muita työnantajia enemmän. Palkkatuella työllistetään usein ilman aikomusta jatkaa työsuhde palkkatukijakson jälkeen.

2 TYÖTTÖMYYS

2.1 Työttömyyden ja työllisyyden muutokset

2000-luvulla Suomen talouteen on vaikuttanut moni tekijä. Kaikki vaikutteet ovat kuitenkin tulleet Suomen ulkopuolelta. Tällaisia häiriötekijöitä on ollut luonnonkatastrofit, sodat, terrorismi, jättiläisyriyten kaatuminen (Lehman Brothers), joidenkin EU maiden heikko budjettikuri ja talouslukujen vääristely. Suomen Bruttokansantuote (jatkossa BKT) kasvoi vuosina 1994–2008 keskimäärin 4 % vuosittain. Tämän jälkeen Suomen talous romahti syksyllä 2008 Yhdysvalloista alkunsa saaneen finanssikriisin seurauksena. (Pyöriä 2011, 92–93.) Työttömyys kääntyi kasvuun globaalin talouskriisin seurauksena, jonka vaikutukset heijastuivat työmarkkinoiden toimintaan kaikissa maissa, myös Suomessa (Ilmakunnas 2010, 38). Suomen talous- ja työelämä menestyi hienosti ennen viimeisintä finanssikriisiä (Pyöriä 2011, 93).

Taloudellisessa taantumassa työvoiman tarjonta yleensä joustaa, eli laskee. Niin myös vuoden 2008 taantumassa. Osa henkilöistä siirtyi muualle, esimerkiksi opiskelemaan odottaessaan talouden parantumista. Poistuneesta työvoimasta suurin osa oli nuoria. Nuoret jatkoivat opiskeluaan ja opiskelijoiden pätkätyöt vähenivät. (Alatalo ym. 2010, 2.) Suomen talouden alkaessa parantua, lisääntyi tammi-syyskuussa vuonna 2011 työvoiman tarjonta noin 9000 henkilöllä verrattuna vuoden 2010 tammi-syyskuuhun. Eniten lisääntyi nuori työvoima. (Alatalo ym. 2011, 7.) Taantumana aikana Suomen työmarkkinat joustivat myös parhaansa mukaan. Ihmisiä lomautettiin, koulutettiin ja tehtiin eläkejärjestelyitä (Pyöriä 2011, 95).

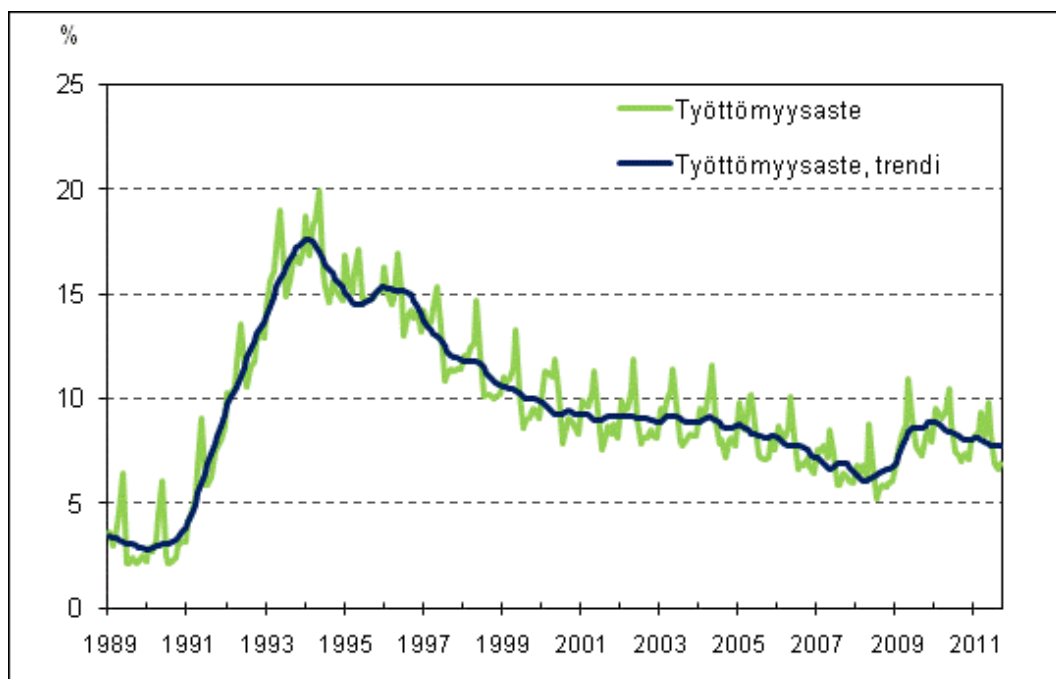
2.1.1 Työttömyys lukuina

Muiden maiden tapaan myös Suomessa työttömyyttä mitataan kahdella eri tavalla, virallisella tilastoviranomaisen otantaan perustuvalla työvoimatutkimuksella sekä työnvälityksen ja työttömyysturvan määrittelyjen mukaisella tavalla. Kansainvälisesti vertailukelpoinen ja samalla virallinen tilasto on Tilastokeskuksen työvoimatutkimus (Heinonen, Hämäläinen, Räisänen, Sihto & Tuomaala 2004, 15.) Tässä

tutkimuksessa on käytetty molempien eri menetelmien avulla laskettuja tilastoja ja lukuja.

Vuosien 2008–2009 taantuma on kohdistunut voimakkaammin nuoriin (Alatalo ym. 2010, 6). Työttömyyden kasvu alkoi näkyä ensin miehillä, koska taantuma vaikutti ensimmäisenä miesvaltaisiin aloihin kuten teollisuuteen ja rakentamiseen. Vuosina 2007–2009 kasvoi 20–64-vuotiaiden miesten työttömyys 56 % ja naisten 14 %. Miehiä onkin ollut aina enemmän työttömänä kuin naisia, myös 1990-luvun lamassa. (Myrskylä 2010, 61, 91.)

Työttömyys saavutti suhdannehuipun 8,9 % vuoden 2009 lopulla, josta se on laskenut vuoden 2010 aikana (Alatalo ym. 2010, 6). Alla oleva tilastokeskuksen laatima kuva selventää tätä työttömyyden muutosta (kuvio 1). Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan Suomessa oli vuonna 2010 työttömiä 224 000 henkilöä (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 24).

Kuvio 1. Työttömyysaste ja työttömyysasteen trendi (Tilastokeskus 2011a).

Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan avoimien työpaikkojen määrä laski roimasti vuosien 2008 ja 2009 välillä. Samaan aikaan työttömien määrä kasvoi, etenkin nuorten työttömien. Pitkäaikaistyöttömien määrä nousi huomattavasti vuoteen

2010 mennessä, koska vuonna 2008 ja 2009 työttömäksi jääneistä osa jäi pitkäaikaistyöttömiksi. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Työ- ja elinkeinoministeriön koko maan työnvälitystilastoa, keskimäärät (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011a).

TYÖTTÖMÄT	2000	2005	2008	2009	2010
avoimia työpaikkoja	17120	29102	37250	26937	28597
työttömät (ml. lomautetut)	321119	275317	202891	264805	264813
työttömien osuus työvoimasta (ml. lomautetut)	12.6.	10.6.	7.6.	9.8.	9.9.
alle 25-vuotiaat työttömät	39332	30530	22374	36165	34562
alle 20-vuotiaat työttömät	10001	6727	5331	8409	8009
yli 50-vuotiaat työttömät	102492	100275	81761	92141	94099
yli 1,5 vuotta työttömänä olleet	59261	46530	28350	24265	59261
yli 2 vuotta työttömänä olleet	43508	31397	19616	15504	16349
vaikeasti työllistettävät (yhteensä)	-	161856	116550	121010	142415

2.1.2 Työllisten ja työttömien työnhakijoiden rakenne

Työllisten ikääntyessä ja koulutustason noustessa työllisten rakenne Suomessa muuttuu nopeasti. Parin vuoden kuluttua niin kutsutut suuret ikäluokat (v. 1945–1949 syntyneet) ovat lähes kaikki eläköityneet ja muun muassa yli puolet työllisistä on ylittänyt 45 vuoden iän. Työttömien ikärakenne noudattaa suurin piirtein työllisten ikärakennetta, mutta alle 25-vuotiaissa ja yli 55-vuotiaissa työttömiä on hiukan enemmän. 1990-luvun lama ja 2000-luvun lama kohdistui molemmissa tapauksissa voimakkaimmin nimenomaan alle 25- ja yli 55-vuotiaisiin. (Myrskylä 2010, 13, 17.)

Työllisten koulutustaso on noussut huomattavasti. Vain perusasteen koulutuksen suorittaneiden työllisten määrä on pudonnut alle puoleen. Koulutustaso nousee edelleen, koska työmarkkinoille astuu koko ajan työvoimaa, joka on paremmin koulutettua kuin eläköitymisen myötä työmarkkinoilta poistuvien koulutus. Työl-

lisissä on tällä hetkellä 17 % ilman ammatillista koulutusta olevia henkilöitä, kun vuonna 1987 heitä oli peräti 40 %. (Myrskylä 2010, 19.)

Työttömien koulutustaso on myös parantunut, mutta ei yhtä paljon. Vuonna 1987 ilman ammatillista koulutusta olevia työttömiä oli 48 %, kun määrä nyt on 32 %. (Myrskylä 2010, 21–22, 46.) Samalla kuitenkin korkeakoulutettujen työllisyystilanne on heikentynyt. Sen ei kuitenkaan katsota olevan seurausta työmarkkinoiden rakennemuutoksesta, vaan lähinnä koulutusjärjestelmään liittyvistä tietoisista valinnoista, rakenteellisesta koulutusylijäämästä. (Pyöriä 2011, 96.)

Taantuma kasvatti etenkin niiden työttömien määrää, joiden kiinnittyminen työmarkkinoille on heikkoa. Tällaisia erityisryhmiä ovat ilman ammatillista koulutusta olevat nuoret, ylipäättään ilman ammatillista koulutusta olevat sekä ulkomainen työvoima. Lisäksi taantumassa työttömäksi jääneiden 55–64-vuotiaiden uudelleen sijoittaminen on vaikeaa. (Alatalo ym. 2010, 8–9.)

2.1.3 Nyt ja tulevaisuudessa

Suomen talous nousi kasvuun vuonna 2010, joten taantuma jäi verrattain lyhyeksi. Taantumien seuraukset eivät olleet niin pahat kuin mitä aluksi pelättiin. Taantuma vaikutti myös kansalaisten arkeen luultua lievemmin. (Pyöriä 2011, 93.) BKT putosi vuonna 2009 ainoastaan vuoden 2005 BKT:n tasolle, joten taantumassa menetettiin vain kolmen vuoden kasvu. Taantumien syvyyden katsotaan olleen noin puolet 1990-luvun lamasta, joka myös kesti pidempään. Syy tähän on voimakas korkeasuhdanne joka edelsi taantumaa. Lisäksi tuotannon pudotus ajoittui ainoastaan yhteen kalenterivuoteen. (Pohjola 2010, 1, 3.)

TEM:n lyhyen aikavälin, syksyn 2011 ennusteen mukaan Suomen talouden kasvuennusteet lähivuosille olivat hyvät. Vuoden 2011 alussa työttömyys aleni ja työllisyys kasvoi. Syksyllä talouden kasvu kuitenkin yllättäen hidastui ja arviota on tarkistettu alaspäin. Talouskasvun ja työvoiman kysynnän hiipuesssa, työllisyyden paraneminenkin hiljenee. Työvoiman kysyntä ei romahda, mutta työllisten määrä ei kasva yhtä voimakkaasti. (Alatalo ym. 2011, 1–2, 6.)

Työvoiman kysynnän kasvun yltäminen pitkään työttömänä olleisiin vie aikaa. Pitkittyneet työttömyyden kestot tulevat hidastamaan työttömyyden alenemista. Tästä johtuen suurelle osalle työttömistä työllistyminen on työvoimapolitiittisten tukitoimien varassa. Yhdenjaksoisesti pitkäaikaistyöttömien lisäksi työttömissä on myös runsaasti muita vaikeasti työllistyviä, kuten toistuvaistyöttömiä, toimenpiteiltä työttömäksi jääneitä ja niille toistuvasti sijoitettuja. Näiden määrä kasvoi taantumassa muuta työttömyyttä nopeammin. Suhdanteessa tapahtunut positiivinen muutos näkyy vaikeasti työllistyvissä vasta tämän joukon kasvun hidastumisena, ainoastaan toimenpiteiltä työttömäksi palanneiden määrä on laskenut. Pitkäaikaistyöttömyys ja toistuvaistyöttömyys kasvavat edelleen. (Alatalo ym. 2010, 8–9.)

Talouskasvun tukeminen, väestön ikääntyminen ja työelämän sukupolven vaihdos tulevat olemaan Suomen suurimpia haasteita seuraavan vuosikymmenen aikana. Työelämän sukupolven vaihdos ei välttämättä ole ainoastaan uhka, vaan myös suuri mahdollisuus nuorille työnhakijoille. (Pyöriä 2011, 96.)

2.1.4 Nuorten työttömyys

Laki määrittää alle 25-vuotiaat työttömät työnhakijat nuorisotyöttömiksi (L 1295/2002). Nuorisotyöttömyys laski vuodesta 2009 alkaen, mutta nyt syksyllä 2011 lasku on taittunut. Nuorten työttömyys on muutaman kuukauden ajan pysynyt nyt syksyllä 2011 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 65 000 nuorena ja TEM:n tilastotutkimuksien mukaan 30 000 nuorena. (Alatalo ym. 2011, 11.)

Nuorisotyöttömyys on suhdanne- ja kausiherkempää muuhun työttömyyteen verrattuna (Alatalo ym. 2011, 11). Taantumien alkaessa nuorisotyöttömyys kääntyy kasvuun ensimmäisenä, mutta se kääntyy nopeasti myös laskuun taantumien hellittäessä. Vuosien 2008–2009 nuorisotyöttömyys onkin jo kääntynyt laskuun vuoden 2010 aikana. Nuorisotyöttömyyttä ei ole kuitenkaan vielä kokonaan voitettu ja voitto tarvitsee paljon eri politiikkalajien yhteistyötä. (Räisänen 2010, 3.)

Nuoret, jotka eivät ole työelämässä tai opiskelemissa, jäävät useinkin terveyspalveluiden ulkopuolelle, koska suurin nuorille suunnattu palvelujärjestelmä on luotu oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluiksi. On tiedossa, että ne nuoret, jotka eivät ole opiskelemissa, ovat suuressa vaarassa syrjäytyä ja heidän tuen ja palveluiden tarpeensa on muiden nuorten tarpeisiin verraten isompi. Palveluiden saaminen edellyttää nuoren omaa aktiivisuutta. Ilman palveluita olevilla on usein esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmia, mikä heikentää nuoren omaa tuen ja hoidon tarpeen tunnistamista ja palveluiden piiriin hakeutumista. (Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi 2011, 29–31.)

Taantuma vaikuttaa nuoriin esimerkiksi siten, että vastavalmistuneet nuoret jäävät ilman työtä ja opiskelijoiden tilapäinen työnsaanti vaikeutuu (Alatalo ym. 2010, 6). Heikoimpaan asemaan taantumun seurauksena uhkaakin jäädä ne nuoret, jotka valmistuivat taantumun aikana. Vastavalmistuneen jäädessä ilman työtä, ei hänelle kerry työkokemusta ja hänen markkina-arvonsa mahdollisen työnantajan silmissä heikkenee. (Pyöriä 2011, 96.) Jos nuori ei työllisty nopeasti valmistuttuaan, on työttömyydellä uhka pitkittyä. Nuoren siirtymistä opinnoista työelämään pidetään vaativana siirtymävaiheena. (Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi 2011, 30.)

Nuorten vastavalmistuneiden työllistymistä pyrittiin vahvistamaan Sanssi-kortilla, jolla helpotettiin palkkatuen ehtoja vuosiksi 2010–2011 työnantajan palkatessa alle 25-vuotiaan vastavalmistuneen (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 46). Erittäin tärkeä nivelvaihe nuoren elämässä on myös aika, jolloin nuori pyrkii siirtymään peruskoulusta toiselle asteelle (Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi 2011, 30).

Nuorilla riski joutua työttömäksi on selvästi suurin niillä, jotka ovat suorittaneet vain perusasteen. Perusasteen käyneillä nuorilla on jopa kolminkertainen riski verrattuna ammatillisen tutkinnon suorittaneisiin nuoriin, joutua kokonaan työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle. (Myrskylä 2011, 12.) Lukuvuonna 2008/2009 Suomessa keskeytti kokonaan tutkintoon johtavan koulutuksen 5,4 % lähes 500 000 opiskelijasta. Opiskelunsa keskeyttäneet nuoret opiskelivat lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa, ammattikorkeakoulutuksessa ja yliopistokoulutuk-

sessä. (Tilastokeskus 2011b). Euroopan Unionissa (jatkossa EU) koulunsa keskeyttäneistä 52 % oli työttömänä tai työvoiman ulkopuolella vuonna 2009 (Euroopan komissio 2011a, 3).

Koulunkäynnin keskeyttämisellä tarkoitetaan yleissivistävän tai toisen asteen koulutuksen keskeyttämistä ennen koulutuksen suorittamista. Koulunkäynnin keskeyttämisellä on suora vaikutus nuorisotyöttömyyteen, koska osaamistaso vaikuttaa työllistymiseen. Lisäksi koulun keskeyttäminen lisää nuoren työttömyyden-, köyhyyden- ja sosiaalisen syrjäytymisen riskiä. Se vaikuttaa nuoren koko elämään; hyvinvointiin, koko eliniän tulotasoon sekä hänen ja hänen tulevien lastensa terveyteen. (Euroopan komissio 2011a, 2–3.)

Nivelvaihe-termi on vakiintunut termi kuvamaan nuoren siirtymistä peruskoulusta toiselle asteelle. Nivelvaiheessa nuori tekee tärkeät ratkaisut uravalinnoissaan ja lopulta elämänsä suunnasta. Nivelvaihe on kriittinen vaihe niille nuorille, joilla on vaarana ensin syrjäytyä koulutuksesta ja sen jälkeen työelämästä. Erityisen tuen tarpeessa ovat nuoret, joilla nivelvaihe pitkittyy. (Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio 2005, 10–11.)

Nuorten työttömien kohdalla työmarkkinatoimenpiteeseen osallistuminen onkin usein nivelvaiheessa, jolloin he pohtivat ja kokeilevat uravalintojaan ja ovat siirtymässä peruskoulusta ammatillisten opintojen piiriin. Tällöin he ovat vielä kaukana työllistymisen tavoitteesta. Toinen siirtymävaihe, jolloin nuoret usein osallistuvat aktiivitoimenpiteisiin on silloin, kun he valmistuttuaan ammattiin odottavat alaa vastaavan vakituisen työsuhteen saamista. (Nio ja Sardar 2010, 9.) Vuonna 2010 nuorten aktivointiaste oli noin 34 % (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 46).

Nuorten syrjäytymistä ja työttömyyttä on pyritty viime vuosina ehkäisemään muun muassa kehittämällä eri toimijoiden yhteistyötä ja luotu menetelmiä nuorten tueksi nivelvaiheissa. Esimerkiksi 1.1.2011 voimaan tullut uudistettu nuorisolaki (L 72/2006) antaa kouluille valtuudet ilmoittaa alle 25-vuotiaan nuoren yhteystiedot etsivälle nuorisotyönohjaajalle silloin, kun nuori ei sijoitu peruskoulun jälkeen jatko-opintoihin tai keskeyttää koulun (L 72/2006). Etsivä nuorisotyön tavoitteena

on löytää palveluiden, koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle syrjäytynyt nuori ja ohjata hänet oikeiden palveluiden, koulutuksen ja työelämän piiriin (Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi 2011, 29–31).

Vanhasen hallitus asetti hallitusohjelmassaan jo vuonna 2003 nuorille koulutus- ja yhteiskuntatakuun (Hallitusohjelma 2003, 51). Vuonna 2011 Kataisen hallituksen ohjelmassa se pidettiin edelleen mukana. Nuorten yhteiskuntatakuun tavoitteena on, että

”... jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta (Hallitusohjelma 2011, 46).”

Takuuseen sisältyy muun muassa, että nuorille suunnattua työvoimapolitiittista koulutusta ja oppisopimuskoulutusta lisätään. Pyritään löytämään uusia toimia nuorten työelämään kiinnittymiseksi yhdistämällä työelämää ja koulutusta. Etsivän nuorisotyön toiminta laajennetaan koko maahan ja kehitetään nuorten työpaja-toimintaa. (Hallitusohjelma 2011, 46.) Takuu vaikuttaa TE-toimiston tehtäväkenttään siten, että korostetaan tiivistä yhteistyötä nuoren ja virkailijan kesken sekä palvelun ripeää käynnistymistä (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 46).

2.1.5 Pitkittynyt työttömyys

Viime vuosikymmeninä työttömyyden luonne on muuttunut ja muun muassa työttömyysjaksot ovat pidentyneet ja osa työttömistä on jäänyt työttömiksi pysyvästi. Pitkäaikaistyöttömyyttä ei ole pystytty vähentämään 1990-luvun laman jälkeen. (Parpo 2007, 12, 17.) Työttömyyden pitkittyminen aiheuttaa ongelmia sekä työtömälle itselleen että julkiselle taloudelle. Henkilön ollessa pidempään työttömänä hänen työtaitonsa heikkenevät ja hänen on entistä vaikeampi työllistyä (Moisala, Suoniemi & Uusitalo 2006, 17).

Pitkäaikaistyöttömällä tarkoitetaan työtöntä, jonka työttömyys on kestänyt yhtäjaksoisesti yli vuoden tai työtöntä, jonka työttömyysjaksot ovat kestäneet yhteensä

vähintään vuoden (L 1295/2002). Perinteinen määritelmä pitkäaikaistyöttömyydelle on vähintään vuoden kestänyt työttömyys (OECD 2002, 193).

Vaikeasti työllistyvällä tarkoitetaan työmarkkinatukeen oikeutettua työtöntä työnhakijaa, joka on saanut työmarkkinatukea työttömyyden perusteella vähintään 500 päivää tai jonka oikeus työttömyyspäivärahaan on työttömyysturvalain enimmäisajan johdosta päättynyt. (L 1295/2002.) Vaikeasti työllistyvällä tarkoitetaan lisäksi usein työtöntä, joka on toistuvasti työtön, jää työttömäksi toimenpiteeltä tai siirtyy toimenpiteestä toiseen toimenpiteeseen. Käytännössä pitkäaikaistyötön ja vaikeasti työllistyvä -termit tarkoittavat samaa, eli henkilöä, jonka työttömyys on jostain syystä pitkittynyt (Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy 2011, 16–17).

Vuonna 2010 vaikeasti työllistyviä henkilöitä (luku sisältä pitkäaikaistyöttömät, toistuvaistyöttömät, toimenpiteeltä työttömäksi tai toiseen toimenpiteeseen siirtyneet) oli keskimäärin 138 000. (Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy 2011, 19). Vaikeasti työllistyvien määrän nousu pysähtyi kuitenkin vuoden 2011 alussa. Kasvua on hillinnyt muun muassa aktiivitoimenpiteiden lisääminen. (Alatalo ym. 2011, 12.)

Heikon koulutuksen omaavien henkilöiden sekä iäkkäiden henkilöiden määrä vaikeasti työllistyvissä korostuu ja vaikeasti työllistyvillä onkin hiukan alhaisempi koulutustaso kuin muilla työttömillä (Terävä ym. 2011, 33–35). Pitkäaikaistyöttömistä 54 % oli alle 55-vuotiaita vuonna 2010. Nuorten, vuoden yhtäjaksoisesti kestänyt pitkäaikaistyöttömyys on harvinaista, mutta se on noussut vuoden 2010 aikana (Pitkäaikaistyöttömyyden hoitamisesta työvoimavarojen turvaamiseen 2011a, 4.) Vuonna 2010 noin 60 % pitkäaikaistyöttömistä oli toisen asteen tai korkea-asteen koulutus. Lähes 90 % oli määriteltynä ammattiryhmä, eli heillä oli jonkin asteen ammattiosaamista työn kautta saatuna. Suurin osa oli työkykyisiä toimintakykynsä ja terveytensä puolesta. (Pitkäaikaistyöttömyyden hoitamisesta työvoimavarojen hoitamiseen 2011b, 13.)

Pitkäaikaistyöttömän ja vaikeasti työllistyvän määritelmät perustuvat puhtaasti työttömyyden kestoon, eivätkä kerro työttömyyden pitkittymisestä mitään (Työ-

elämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia 2011, 8). Nämä edellä mainitut käsitteet on määritelty lainsäädännössä ensisijaisesti viranomaisten tilastointiin ja hallinnon sisäiseen käyttöön. Käsitteet ovat kuitenkin siirtyneet asiakastyöhön ja voivat vaikuttaa asiakkaan käsitykseen itsestään ja mahdollisuuksistaan. Nämä käsitteet tulisikin korvata uusilla määritelmillä sekä lainsäädäntöön että asiakastyöhön. (Pitkäaikaistyöttömyyden hoitamisesta työvoimavarojen hoitamiseen 2011b, 4, 13)

Ongelmakeskeisen ajattelutavan sijaan tulisi huomioida pitkäaikaistyöttömien olemassa oleva koulutus, ammattitaito, työkokemus ja muut vahvuudet. Työmarkkinoita ja työttömän valmiuksia toimia työmarkkinoilla tulisi kehittää siten, että henkilölle löytyisi töitä oman työ- ja toimintakykynsä mukaan. (Pitkäaikaistyöttömyyden hoitamisesta työvoimavarojen hoitamiseen 2011b, 3–4.)

Vanhasen hallitus (2003) asetti nuorten yhteiskuntatakuun lisäksi myös pitkäaikaistyöttömille yhteiskuntatakuun hallitusohjelman työllisyysohjelmassa vuonna 2003.

”Tavoitteena on että jokaiselle pitkäaikaistyöttömälle laaditaan yksilöllinen aktiivointiohjelma ja alle 25-vuotiaille työttömille järjestetään koulutus-, työharjoittelu- tai työpajapaikka 3 kuukauden työttömyyden jälkeen. Mahdollistetaan pitkäaikaiset kuntoutuksen, työ- ja yksilö-valmennuksen, harjoittelun ja koulutuksen kokonaisuudet, jotta päästään vaikeimmin työllistyvien osalta vaikuttaviin ratkaisuihin (Hallitusohjelma 2003, 5.).”

Vuonna 2011 Kataisen hallituksen ohjelmassa oli edelleen pitkäaikaistyöttömät nuorten lisäksi erityisen huomion kohteena siten, että heidän osallistumistaan koulutukseen, palkkatuettuun työhön ja muihin palveluihin lisättäisiin. Puolesta välissä hallituskautta tullaan tarkistamaan asetettujen työllistymistavoitteiden toteutumista ja tehdään tarvittavat toimet. (Hallitusohjelma 2011, 46.)

2.1.6 Työttömyyden syyt ja työllistymisen esteet yksilötasolla

Työttömäksi joutuvista vain alle puolet palaa vakinaisesti työhön (Myrskylä 2010, 70–71). Kolmen ensimmäisen työttömyyskuukauden jälkeen työllistymisen to-

dennäköisyys on pudonnut noin puoleen alun tilanteesta ja yhdenjaksoiseen puolen vuoden tai vuoden työttömyyteen on jo valikoitunut se vaikeasti työllistyvien joukko, joka työllistyy enää pääosin työvoimapolitiikan tukitoimenpiteiden avulla. (Nio 2008, 6–7.)

Yksittäisen työttömän henkilön näkökulmasta kyse on työttömyyden negatiivisesta aikariippuvuudesta eli työttömyyden itse itseään ruokkivasta vaikutuksesta. Työttömän henkilön työllistymismahdollisuudet heikkenevät työttömyyden pitkeytyessä, kun ammattitaito rapautuu, työtön leimautuu ja työtarjoukset vähenevät. Vähitellen motivaatio työnhakuun heikkenee ja työttömyyden jatkuttua pitkään myös työttömän sijoittaminen työllistämistoimenpiteille vaikeutuu. (Nio 2008, 6–7.)

Työttömien itsensä mukaan eniten työllistymistä haittaaviksi tekijöiksi työttömät mainitsivat sen, että työtä ei ole. Toiseksi yleisimmiksi esteiksi työllistymiselle nousi ikä, puutteellinen koulutus ja työkokemus. Vain joka neljäs mainitsi henkilökohtaiset tai perhesyyt työllistymisen esteiksi. (Aho ym. 2005, 48.) Vaikeasti työllistyvien oma näkemys työllistymisen esteistään oli ikä, terveydelliset syyt, oma motivaatio, yleinen työmarkkinatilanne, ammatillinen osaamattomuus, työkokemuksen puute ja perhesyyt. TE-toimistojen virkailijoiden mukaan suurin työllistymisen este on osaamisvaje, johon vaikuttaa osaltaan se, että työelämässä osaamisvaatimukset kasvavat koko ajan. (Terävä ym. 2011, 35, 37.)

Osaamisen puutteen lisäksi on paljon muitakin työllistymisen esteitä. Tällaisia työllistymistä vaikeuttavia asioita ovat esimerkiksi päihdeongelma, velkaantuminen, sosiaaliset rajoitteet, motivaatio-ongelmat. Yli sukupolvien menevän työttömyyden katkaisu on myös vaikeaa, koska työttömyys kuuluu tällaisen perheen kulttuuriin. (Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia 2011, 10; Terävä ym. 2011, 35.) Joskus elämänhallinnalliset vaikeudet saattavat olla niin merkittäviä henkilölle, että ne estävät työnteon täysin (Terävä ym. 2011, 36).

Heikossa asemassa työmarkkinoilla ovat ikääntyneet, vajaakuntoiset, maahanmuuttajat ja nuoret vailla koulutusta (Rakenteellisen työttömyyden purkaminen 2003, 22). Lisäksi merkittävimpiä työllistymisen esteitä työttömillä ovat edellä

mainittujen lisäksi alhainen koulutus ja yksinasuminen (Parpo 2007, 70–71). Mikäli työllistymisen esteitä on useampia kuin yksi, voidaan työllistymisen katsoa olevan erityisen vaikeaa. Syiden kasautuminen voi johtaa henkilön syrjäytymiseen ja saada hänet hyväksymään passivoitumisensa ja epäsosiaalisen elämäntapansa. (Parpo 2007, 7).

Terveys. Heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistymistä vaikeuttaa puutteellisen ammattitaidon ja osaamisen lisäksi usein puutteellinen työ- ja toimintakyky (Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia 2011, 6–8). Työttömät ovat sairaampia ja voivat huonommin kuin työssäkäyvät (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 136). Heillä on kaksinkertainen riski heikompaan yleiseen ja psyykkiseen elämälaatuun kuin työssäkävillä ja riski heikompaan fyysiseen ja ympäristölliseen elämänlaatuun on puolitoistakertainen (Meriläinen, Luoma, Siljander & Vaarama 2010, 135).

Pitkittynyt työttömyys heikentää henkilön työkykyä, altistaa sosiaalisille ja terveydellisille ongelmille (Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia 2011, 8; Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 137). Pitkäaikaistyöttömien heikko terveydentila taas heikentää työllistymistä. Työttömille onkin kehitetty omia terveyspalveluita ja –tarkastuksia, muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelma, (KASTE) avulla. (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 137.)

Vuoden 2009 työnvälitystilaston vuositilastoon 25,8 % vaikeasti työllistyvälle oli merkitty jokin terveydellinen rajoite, joista suurimmat rajoitteet olivat tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, sidekudosten sairaudet sekä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriö (Terävä ym. 2011, 34.)

Maahanmuuttajien (vaikeasti työllistyvät) työllistymisen esteet eivät ole samat kuin kantaväestön. Heillä suurin työllistymistä vaikeuttava seikka on heikko kieli-taito. Myös kulttuurierot ja työnantajien asenteet vaikeuttavat negatiivisesti työllistymiseen. (Terävä ym. 2010, 35–36.) Vuoden 2010 lopussa maahanmuuttajien arvioitu työttömyysaste oli 25,1 %. Heidän aktivointiasteensa oli 39,2 %. (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 63.)

Nuorilla maahanmuuttajilla, jotka ovat suorittaneet perusasteen opinnot, on kotimaisiin nuoriin verrattuna kuusinkertainen riski joutua työttömäksi ja kokonaan työelämän ulkopuolelle. Sekä maahanmuuttajanaisilla että – miehillä ulkopuolisuus on tyypillisempää kuin työttömyys, naisilla vielä enemmän kuin miehillä. (Myrskylä 2011, 14–15.)

Iän karttuessa työllistymismahdollisuudet vähenevät. Esimerkiksi vuonna 2000 työttömäksi jääneistä 55-vuotiaista miehistä on vuonna 2008 työllistynyt 7 %, kun taas 25–34-vuotiaista miehistä noin 50 % on työllistynyt. Henkilön jäädessä työttömäksi 45-vuotiaana, on harvinainen poikkeus, jos hän työllistyy ja 55-vuotiaan jäädessä työttömäksi ei näitä poikkeuksia enää tapahdu. (Myrskylä 2010, 70–71; Rakenteellisen työttömyyden purkaminen 2003, 22.) Toisaalta taas ikä vaikuttaa työttömyysriskiin alentavasti, eli riskiin joutua työttömäksi työelämästä. Mitä enemmän ikää karttuu, sitä pienempi on riski joutua työelämästä työttömäksi. Poikkeuksena on 55–59-vuotiaat, joiden on mahdollista siirtyä ns. eläkeputkeen. (Myrskylä 2010, 21–22, 47.)

Syyt ikääntyneiden huonoon työllistymiseen johtuu usein siitä, että ikääntyneen henkilön koulutus on usein keskimääräistä alempi ja he työskentelevät usein katoavilla aloilla. Ikä vaikuttaa henkilön työnhakuaktiivisuuteen ja uudelleen koulutus motivaatioon. Ikäyrjinnästä työhönotossa on näyttöä tutkimuksissa, mutta se on vähentynyt. (Rakenteellisen työttömyyden purkaminen 2003, 23; Parpo 2007, 70.)

Koulutus. Työttömäksi joutuu enemmän henkilöitä, joilla ei ole ammatillista tutkintoa ollenkaan ja ne, joilla on heikoin koulutustaso. Vain perusasteen käyneitä henkilöitä on työttömänä kaksinkertainen määrä verrattuna työssä oleviin. Keskiasteen käyneitä on työssä ja työttömänä saman verran, kun taas korkea-asteen käyneitä on työttömänä puolet vähemmän kuin työssä olevia. (Myrskylä 2010, 21–22, 46.) Syy vanhempien henkilöiden kouluttautumattomuuteen ja sitä kautta työttömyyteen saattaa johtua oppimisvaikeudesta. Siihen ei ole välttämättä ollut tarjolla apua heidän kouluaikana tai sitä ei ole koskaan välttämättä edes tunnistettu. (Terävä ym. 2010, 35.)

Vuonna 2010 työttömistä työnhakijoista perusasteen käyneitä oli 34,6 % ja keskiasteen käyneitä oli 43,8 %. Yhteensä heitä oli työttömistä siis noin 78 %. (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 26) Koulutustason alhaisuus ei ole ainut koulutukseen liittyvä työllistymisen este. Myös se, että koulutus on alalta, jossa on työvoiman suurta tarjontaa tai alalta, johon työttömällä ei ole itsellään kiinnostusta, vaikeuttaa työllistymistä. (Parpo 2007, 70.)

2.2 Työttömyyden eri lajit

Lain (1295/2002) mukaan henkilö määritellään työttömäksi työnhakijaksi, kun hän on täyttänyt 17 vuotta, on alle 65-vuotias, työkykyinen, työmarkkinoiden käytävissä ja työtön. Kansainvälisen määritelmän mukaan henkilö on työtön, kun hän neljän viikon sisällä työttömäksi jäämisestä suorittaa toimenpiteitä (työnhakua) saadakseen töitä (OECD 2002, 192).

Työttömyyksiä alkaa ja työttömyyksiä päättyy koko ajan. Ajalla kesä 2010 - kesä 2011 aikana alkaneita työttömyyksiä on ollut vähemmän kuin päättyneitä, mutta viime kuukausina alkaneita on ollut taas enemmän kuin päättyneitä. Lisäksi työttömyys jaksojen kestot ovat pidentyneet. Vuoden 2009 lopussa työttömyyden keskeksi oli keskimäärin 35 viikkoa, kun se nyt syksyllä 2011 on noin 43 viikkoa. (Alatalo ym. 2011, 12.).

2.2.1 Rakennetyöttömyys

Rakennetyöttömyys on suhteellisen uusi käsite, joka nousi ihmisten tietoisuuteen 1990-luvun korkean työttömyyden aikaan. 1990-luvun laman aiheuttamasta suhdannetyöttömyydestä suurin osa kääntyi rakennetyöttömyydeksi. (Nio 2008, 4.) Yksi syy rakennetyöttömyyden synnylle löytyy 1990-luvun työvoiman kysynnän rakenteiden muutoksista. Työvoimalle asetetut osaamisen vaatimukset muuttuivat nopeasti. Perinteiset teollisuuden työpaikat vähenivät ja työmarkkinoille avautui paikkoja pääasiassa metalli- ja elektroniikkateollisuuteen ja tietovaltaisiin palveluihin. (Rakenteellisen työttömyyden purkaminen 2003, 2.) Rakenteellinen työttömyys syntyy siis kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuudesta (Räisänen 2002, 4).

Rakennetyöttömyys johtuu työnhakijoiden eri syistä johtuvasta kyvyttömyydestä täyttää avoimia työpaikkoja. Tällaisia syitä voivat olla esimerkiksi puutteet ammatillisessa osaamisessa, työpaikkojen sijainti eri paikassa kuin työnhakijoiden tai palkkatasoon liittyvät ongelmat. Rakenteellinen työttömyys on työttömyyttä, joka ei vähene vaikka työvoimapula kasvaisi. Rakennetyöttömyys on seurausta talouden rakenteen muutoksesta, joka ohjaa työn kysyntää uusille aloille. (Heinonen ym. 2004, 23–24.) Rakenteellinen työttömyys näkyy työttömyyden pitkittymisenä ja sen muuttumisena pysyväisluontoiseksi. Myös toistuvat työttömyysjaksot ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden jälkeinen työttömyys on rakennetyöttömyyden ilmenemismuotoja. (Rakenteellisen työttömyyden purkaminen 2003, 2.) Joidenkin arvioiden mukaan rakennetyöttömyyttä olisi 7-8 % työvoimasta. Rakenteellista työttömyyttä heijastaa pitkäaikaistyöttömyys. (Räisänen 2002, esipuhe.)

Rakennetyöttömät ovat heterogeeninen ryhmä. He ovat eri-ikäisiä naisia ja miehiä, joilla on eri koulutustausta, työkokemus, työkyky ja ammattitaito. Lähes 60 % työttömistä työnhakijoista kuuluu tähän ryhmään. (Pitkäaikaistyöttömyyden hoitamisesta työvoimavarojen hoitamiseen 2011b, 13.) Vuonna 2010 rakennetyöttömiä oli noin 139 000 työtöntä työnhakijaa ja heitä oli kaikista työttömistä peräti 57 %. Tähän lukuun sisältyy pitkäaikaistyöttömät 39 %, työvoimapolitiittisten toimenpiteiden jälkeen työttömiksi palaavat henkilöt 25 %, toistuvaistyöttömät 29 % ja toistuvasti toimenpiteisiin osallistuvat henkilöt 7 %. (Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia 2011, 8.)

Rakenteellisen työttömyyden alentamiseen ei riitä se, että pitkittynyt työttömyys katkaistaan. Jos tarjotut työvoimapalvelut ja muut työllistymistä tukevat palvelut eivät tähtää avoimille työmarkkinoille työllistymiseen ja ole laadukkaita, niin työttömät siirtyvät rakennetyöttömyyden sisällä ryhmästä toiseen, eli pitkäaikaisyöttömästä toimenpiteeltä työttömäksi jääväksi. Tärkeää olisi työttömän palvelutarpeen tunnistaminen, palveluiden kohdentaminen, verkostotyön kehittäminen ja palveluiden laadun ja vaikuttavuuden parantaminen. (Pitkäaikaistyöttömyyden hoitamisesta työvoimavarojen hoitamiseen 2011b, 11.)

2.2.2 Muut työttömyyden lajit

Luonnollinen työttömyys syntyy normaalien talouden tekijöiden seurauksena työmarkkinoiden ollessa tasapainossa. Se koostuu kitkatyöttömyydestä ja rakenetyöttömyydestä. Kyseessä on lähinnä teoreettinen käsite, koska sen eri komponentteja ei pystytä laskemaan. (Heinonen ym. 2004, 23.)

Kitkatyöttömyydellä tarkoitetaan työmarkkinoiden liikkuvuudesta johtuvaa työttömyyttä. Se tarkoittaa aikaa, joka menee uuden työn etsimiseen esimerkiksi opiskelun päättämisen tai työpaikan vaihdon yhteydessä. Työttömyys aiheutuu uusien työntekijöiden saapumisesta työmarkkinoille ja vanhojen työntekijöiden liikkumisesta työpaikkojen ja alueiden välillä. Lisäksi kitkatyöttömyyttä aiheutuu informaation heikkoudesta ja työmarkkinoiden dynamiikasta. Sitä esiintyy, vaikka työmarkkinoilla olisi täystyöllisyys. Kitkatyöttömyyttä pystyisi kuitenkin vähentämään kehittämällä työnhaku- ja työnvälityskanavia ja lisäämällä työmarkkinainformaatiota. Kitkatyöttömyyttä sanotaan myös etsintätyöttömyydeksi. (Räisänen 2002, 3; Heinonen ym. 2004, 23.)

Suhdannetyöttömyys, kysyntäkuilutyöttömyys on seurausta talouden laskusuhdanteesta. Kun siis työnantaja joutuu kysynnän laskiessa irtisanomaan työntekijöitä (Räisänen 2002, 3). Työnhakijoilla on työmarkkinoilla tarvittava osaaminen, mutta työttömyys johtuu tuotteiden kysynnän ja tämän seurauksena työvoiman kysynnän laskusta (Heinonen ym. 2004, 24). Suhdannetyöttömyyteen pystyisi vaikuttamaan muun muassa tarjoamalla verohelpotuksia ja kohdistamalla työvoimapolitiittisia toimia suoraan työttömiin (Räisänen 2002, 3).

Kausityöttömyys on seurausta periaatteessa samoista syistä kun suhdannetyöttömyys, mutta se on paremmin ennakoitavissa. Kyseessä on siis kausiluontoisesta kysynnän määrän vaihteluista, esimerkiksi vuodenaikojen mukaan. Rakennusala, matkailuala ja opetusala ovat tällaisia aloja. (Räisänen 2002, 3.) Kausityöttömyyttä syntyy, kun kausiluontoisen kysyntähuippua varten työllistetyt työntekijät jäävät kysyntäkauden päätyttyä työttömiksi (Heinonen ym. 2004, 24).

Piilotyöttömyys ei kuulu mihinkään yllä mainittuun työttömyystyyppiin. Tämän ryhmän työttömät ovat poistuneet työvoimasta muista syistä, esimerkiksi syrjäytymisen tai kotityön vuoksi. (Heinonen ym. 2004, 24.) Työttömyystilastojen kykyä rekisteröidä työttömyyttä oikein on aina pohdittu nimenomaan piilotyöttömyyden näkökulmasta. Piilotyöttömät eivät etsi työtä ja ilmoitaudu työttömiksi työnhakijoiksi esimerkiksi siksi, että he kokevat, että heille sopivaa työtä ei ole tarjolla. (OECD 2002, 192.)

3 TYÖLLISYYDEN EDISTÄMINEN

3.1 Lähtökohtana yksilön oikeus työhön

Suomen perustuslain (L1999/731) mukaan jokaisella on oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan tehtävänä on huolehtia työvoiman suojelusta, työllisyyden edistämisestä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Lain mukaan jokaisella on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, mikäli henkilö ei itse kykene hankkimaan itselleen ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa. Perustuslaissa taataan jokaiselle oikeus perustoimentuloon muun muassa työttömyyden, sairauden ja työkyvyttömyyden aikana. Henkilöihin kohdistuvaa syrjintää pyritään estämään yhdenvertaisuudesta annetun lain (L2004/21) ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta annetun lain (L1986/609) avulla. Perustuslaissa määritetyt perusoikeudet ja säädökset luovat perustan kansalaisten sosiaalisille oikeuksille ja määrittävät rajat harjoitettavalle työ- ja sosiaalipolitiikalle. Työ- ja sosiaalipolitiikan keinovalikoima on suunniteltava siten, etteivät ne ole ristiriidassa perustuslain tai muun ylemmän tason lainsäädännön kanssa. (Parpo 2007, 10.)

3.2 Työvoimapolitiikka työn ja toimeentulon turvaajana

Työttömyyden eliminoimiseksi ja työllistymisen edellytysten parantamiseksi Suomessa harjoitettuja toimenpiteitä ovat työvoimapolitiikka ja pyrkimys talouskasvuun. Pääosa toimenpiteistä on kohdistunut työn tarjontaan panostamalla aktiiviseen työvoimapolitiikkaan ja aktivointiin sekä muuttamalla tulonsiirtojärjestelmää työntekoon kannustavammaksi. Näin on pyritty parantamaan erityisesti työttömän työvoiman työmarkkinavalmiuksia ja innostamaan heitä taloudellisin kannustein työllistymään. Verrattuna muihin länsimaihin Suomessa on hyödynnetty vähän työttömyyden hoitoon ja työn kysyntään kohdennettuja toimenpiteitä. Työn kysyntää on edistetty epäsuorasti muun muassa luomalla taloudelliselle kasvulle edellytyksiä ja hillitsemällä palkkojen nousua. Työn kysynnän edistämisessä tärkein toimenpide lienee ollut nykymuodossaan vuonna 2001 voimaan tullut kotitalousvähennyksen käyttöönotto ansiotuloverotuksessa. (Parpo 2007, 24.)

Työvoimapolitiikka sisältää aktiivisen ja passiivisen työvoimapolitiikan. Passiivisen työvoimapolitiikan lähtökohtana on turvata työttömyyden aikainen taloudellinen turva. Aktiivisessa työvoimapolitiikassa lähtökohtana on, että työttömälle tarjotaan taloudellisen tuen lisäksi mahdollisuus tai velvollisuus osallistua erilaisiin työttömän työmarkkina-avalmuuksia edistäviin aktiivitoimenpiteisiin (Parpo 2007, 24.)

3.2.1 Aktiivinen työvoimapolitiikka

Työvoimapolitiikan perusta juontuu työmarkkinoiden epätäydellisyydestä, joita keskeisesti ovat olleet työttömyys ja työnantajien vaikeudet saada tarvitsemaansa työvoimaa. Näihin epäkohtiin on tarvittu valtion puuttumista. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD laati vuonna 1964 suosituksen työvoimapolitiikasta taloudellisen kasvun edistämisen keinona. Olennaista aktiivisen työvoimapolitiikan strategian kehityksessä on ollut se, ettei se pyri yksin tarjoamaan kaiken kattavaa työvoimapolitiittista keinoa työllisyys ongelmien ratkaisemiseen. Sen sijaan aktiivinen työvoimapolitiikka tähtää tavoitteisiin yhdessä muiden politiikan alojen kanssa, erityisesti yleisen talouspolitiikan ja palkkapolitiikan kanssa. Strategia edellyttää vastuunjakoa ja yhteistyötä valtiovallan ja työmarkkinaosa-puolten kanssa. (Heinonen ym. 2004, 51–53.)

Aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteena on täystyöllisyys siten, että samalla ehkäistään inflaatiota. Työvoimapolitiittisilla työllistämistoimilla pyritään siihen, ettei inflaatio kasva, vaikka työllisyys lisääntyy. Aktiivisella työvoimapolitiikalla on suhdannepoliittisten tavoitteiden lisäksi myös rakennepoliittisia tavoitteita. Työvoimapolitiikka jouduttaa rakennemuutosta turvaamalla työvoiman saatavuuden avoimiin työpaikkoihin. Toisaalta aktiivisen työvoimapolitiikan toinen tehtävä on yksilön sopeuttaminen työmarkkinoiden muutoksiin. Aktiivisen työvoimapolitiikan suhdanne- ja rakennepoliittiset tavoitteet ovat talouspolitiittisia tavoitteita, mutta samalla myös sosiaalipoliittisia tavoitteita. Tällaisia sosiaalisesti motivoituneita tavoitteita ovat muun muassa täystyöllisyys, työllisyyden lisääminen ja työttömyyden vähentäminen. (Heinonen ym. 2004, 57–69.)

Aktiivisen työvoimapolitiikan luonne on vaihdellut eri aikoina niin asioiden, työmarkkinaongelmien ratkaisujen kuin toteuttavan hallinnonkin osalta. 2000-luvulla linjauksia on ollut kaksi: 1) pitkäaikaistyöttömyyden ehkäisy ja katkaisu kohdennetuilla palveluilla ja 2) työvoimapolitiikan yksilöllisten asiakassuhteiden synty ja työttömien oman aktiivisuuden herääminen, ylläpito ja vahvistaminen. (Ilmakuus, Romppanen & Tuomala 2001, 51; Heinonen ym. 2004, 52.)

3.2.2 Passiivinen työvoimapolitiikka

Passiivisessa työvoimapolitiikassa lähtökohtana on taata taloudellinen turva työttömyyden aikana, joka käytännössä on tarkoittanut työttömyysturvan myöntämistä lähes vastikkeetta työttömälle. Suomessa työttömyysturvan saannin edellytys on, että henkilö on työmarkkinoiden käytettävissä ja ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon. Vähimmäisedellytys on siis työttömän virallisesti ilmoitettu halu työllistyä. (Parpo 2007, 24.)

Toisaalta taas yksi osa työvoimapolitiikkaa on myös työttömyysetuuden saamiseen sisältyvät työvoimapolitiittiset edellytykset, joihin työtön velvoitetaan etuuden saamiseksi. Velvoitteiden noudattamatta jättämisestä saattaa seurata työttömyysetuuden katkeaminen määräajaksi tai toistaiseksi. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2010a.)

Työttömyysturva rakentuu kolmesta eri etuuskokonaisuudesta: ansiosidonnaisesta työttömyysspäivärahasta, peruspäivärahasta ja työmarkkinatuesta (Parpo 2007, 27). Työttömyysspäivärahan passivoivaa vaikutusta pidetään ongelmana, koska moni ehtii syrjäytyä aktiivisesta työhausta tänä aikana ja aktivoituminen alkaa vasta työttömyysspäivärahan päättymisen hämöttäessä. (Terävä ym. 2011, 57). Työttömyysturvan oikeuksien rajoittamisella eli työttömien velvoitteiden lisäämisellä on pyritty heikentämään työttömyysturvan tasoa ja vähentämään työttömäksi jäämisen houkuttelevuutta (Parpo 2007, 27). Kansaneläkelaitos (KELA) maksoi vuonna 2010 työmarkkinatukea 791 miljoonaa euroa, mikä oli 11 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Tuen saajia oli 198 700, heistä 42 % sai tukea aktiivitoimenpiteen ajalta. (Kela 2011a, 3.) Vuoden 2009 tilannetta kuvaa se, että nopeasti kasvaneen työttömyyden johdosta aktiivisen työvoimapolitiikan osuus työvoimapolitiikan

kokonaiskustannuksista oli vain vajaa kolmannes, joten kaksi kolmasosaa menoista käytettiin passiiviseen työvoimapolitiikkaan (Nio & Sardar 2011, 2).

Aktivointiin osin liittyen on tulonsiirtojärjestelmää muutettu työn tekoon kannustavaksi. Toimeentuloturvan yhteensovittamista ansiotulojen kanssa on uudistettu ja ansiotulojen verotusta kevennetty. Työnteon kannustavuuden kannalta merkittäviä tulonsiirtoja ovat työttömyysturvaetuudet, yleinen asumistuki, toimeentulotuki, eläkkeet ja ansiotulojen verotus. Työttömän toimeentulona on työttömyysturva ja lisäksi hän on usein oikeutettu asumistukeen sekä toimeentulotukeen. Ikääntyneiden työttömien kohdalla työnteon kannustaa omalta osaltaan voimassa oleva eläkejärjestelmä. (Parpo 2007, 27.)

3.2.3 Työvoimapolitiikkaan liittyneet uudistukset Suomessa

Työttömyyden ja työllisyyden hoidon poliittiset tavoitteet muuttuvat kulloistenkin yhteiskunnallisten tilanteiden mukaan (Parpo 2007, 10). Suomessa uudistuksilla on haettu ratkaisuja muun muassa työttömyysturvan saamiseen liittyviin ongelmiin, kuten sen passivoivaan vaikutukseen. Lainsäädännön uudistuksilla passiivinen ja aktiivinen työvoimapolitiikka on yhdistetty, jolloin työttömän oikeus työttömyysturvan saamiseen on sidottu aktivoitumiseen. Suomessa aktivointiin liittyviä uudistuksia on tehty etenkin 1990-luvun laman seurauksena syntyneen pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseen. Myös vuoden 2008 globaalin taantuman ja kasvaneen työttömyyden seurauksena lainsäädäntöön tehtiin uudistuksia. Erityinen ongelma muodostui nimenomaan nuorten työttömyyden kasvusta, joten siihen haettiin ratkaisuja väliaikaisilla lainsäädännön muutoksilla sekä työharjoittelun ja työelämävalmennuksen toimenpiteeseen uudelleen pääsemisen ehtojen lieventämisellä. Suomessa tehtyjä uudistuksia on kuvattu lyhyesti seuraavalla sivulla (taulukko 3).

Taulukko 3. Aktivointiin liittyneet uudistukset (Hämäläinen ym. 2009, 10–12).

<p><i>Vuonna 1994 laki työmarkkinatuesta</i></p> <ul style="list-style-type: none"> tuki kohdennettiin ensimmäistä kertaa työmarkkinoille tuleville nuorille ja pitkäaikaistyöttömille
<p><i>Vuosina 1996 ja 1997 työmarkkinatukilain uudistus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> v. 1996 (alle 20 v.) ja v. 1997 (alle 25 v.) nuorten työmarkkinatuella pääsyä rajoitettiin, tuen saannin ehdoksi perusasteen jälkeisen ammatillisen tutkinnon suorittaminen tai hakeutuminen siihen tähtäävään koulutukseen tai työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistuminen.
<p><i>Vuonna 1998 ja 2002</i></p> <ul style="list-style-type: none"> yksilölliset työnhakusuunnitelmat ja määräaikaishaastattelut pitkäaikaistyöttömien työllistämistukena uusi yhdistelmätuki uusi aktiivikausi yli 500 päivää työttömänä olleille työmarkkinatuen saajille velvollisuus työnhakusuunnitelmien laatimiseen, josta kieltäytymisestä seurasi työttömyysetuuksien määräaikainen lakkauttaminen Vuonna 2002 sanktiot laajennettiin henkilöihin, jotka ilman pätevää syytä jättivät yksilölliseen suunnitelmaan sisällytetyt toimet toteuttamatta
<p><i>Vuonna 1999 työmarkkinatukiudistus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> kohdentui maahanmuuttajiin kotouttamislaissa jaettiin vastuut ja velvollisuudet valtion ja paikallishallinnon välillä, määriteltiin maahanmuuttajan oikeudet ja velvollisuudet
<p><i>Vuonna 2001 laki kuntouttavasta työtoiminnasta</i></p> <ul style="list-style-type: none"> kunnille velvollisuus järjestää kuntouttavaa työtoimintaa työttömille, joilla ei ole valmiuksia osallistua työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin aktivointisuunnitelman teosta kieltäytyminen johti työmarkkinatuen määräaikaiseen lakkauttamiseen. alle 25-vuotiailla työttömillä työnhakijoilla tuki lakkautettiin määräaikaisesti, jos kieltäytyi osallistumasta suunnitelmaan sisällytettyyn kuntouttavaan työtoimintaan. Sanktio ylettyi myös toimeentulotukeen, perusosan leikkaamisella 20–40% Vuonna 2010 sanktio laajennettiin yli 25-vuotiaisiin työttömiin työnhakijoihin
<p><i>Vuoden 2006 työmarkkinatukiudistus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> aktivointikausi yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneille ja perus- ja ansiopäivärahalta työmarkkinatuella siirtyneille 180 työmarkkinatukipäivän jälkeen aktivointitavoitteiden saavuttamista edistettiin työttömyysaikaisen työmarkkinatuen menettämisen uhalla ja aktivoinnissa tarvittavien resurssien lisäämisellä oikeus työmarkkinatukeen palautui henkilön oltua 5 kuukautta työvoimapolitiittisessa toimenpiteessä tai työssäoloehdot kartuttavassa työssä kuntien rahoitusvastuun jakaminen tasan valtion ja kuntien kesken määriteltiin perustoimeentulotuki, rahoitusvastuu puoliksi valtion ja kuntien kesken
<p><i>Vuonna 2010 julkisesta työvoimapalvelusta annettua lakia uudistettiin</i></p> <ul style="list-style-type: none"> paransi TE -toimiston palveluja asiakkaille, edesauttoi suunnitelmallista työnhakua koski mm. työharjoittelun ja työelämävalmennuksen kestoja ja toimenpiteeseen uudelleen pääsemistä. Lisäksi tavoitteena estää työsuhteisten työntekijöiden korvaaminen toimenpiteessä olevilla henkilöillä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010a)
<p><i>Vuonna 2010 palkkatuki työllistämisen sääntöjen väliaikainen muutos</i></p> <ul style="list-style-type: none"> vuonna 2010 yritykselle myönnettiin palkkatukea määräaikaisen työsopimuksen perusteella heti nuoren jäätyä työttömäksi vuonna 2011 edellytyksenä, että nuoren työttömyys on kestänyt yhdenjaksoisesti vähintään kolme kuukautta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010a)

3.3 Työllisyyden edistäminen tavoitteena

Perinteisesti työllisyyden edistämisen ajateltiin olevan puhtaasti työvoimapolitiikkaa. Kuten yllä työvoimapolitiikan osalta kuitenkin todettiin, ovat tavoitteet myös talouspoliittisia ja sosiaalipoliittisia. 2000-luvulla ajatus eri politiikan alojen yhteistyöstä on entisestään kasvanut, jota kuvastaa myös työllisyyden edistämiseen liittyvät tavoitteet ja keinot. Sekä EU:ssa että Suomessa eri politiikan alojen tavoitteiden voidaan nähdä liittyvän toisiinsa ja näin tukevan toistensa saavuttamista.

Tässä tutkimuksessa EU:n ja Suomen osalta keskitytään lähinnä eri politiikan alojen tavoitteiden kuvaamiseen työllisyyden näkökulmasta. Työllisyyden edistämässä keskitytään EU:n tason yleisiin tavoitteisiin ja Suomen osalta EU:n strategioiden mukaisiin kansallisiin ohjelmiin sekä lisäksi nykyisen hallituksen ohjelmaan että entisen hallituksen ohjelmaan niiden keskeisten ilmiöön liittyvien sisältöjen osalta. Lisäksi tutkimuksessa nostetaan esille Suomen sosiaali- ja terveystalouden strategia seuraavalle kymmenelle vuodelle, jossa työllisyyden edistämisen näkökulma on myös selkeästi esillä.

3.3.1 Työllisyyden edistäminen Euroopan unionissa

Euroopan unionin jäsenmaat ovat yhdessä sitoutuneet työllisyysstrategiaansa edistämään täystyöllisyyttä, parantamaan työn laatua ja tuottavuutta sekä vahvistamaan sosiaalista osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta (Työhallinnon toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2007–2011 2006, 8). Tämä sisältyi osana Lissabonin strategiaan, jonka Eurooppa-neuvosto asetti vuonna 2000.

Lissabonin strategia (v. 2000–2010) oli kymmenenvuotinen strategia, joka käsiteli EU-maiden sitoumuksen toteuttaa taloudellisia, yhteiskunnallisia ja ympäristöpoliittisia uudistuksia EU:ssa. Strategian tavoitteena oli tehdä EU:sta maailman dynaamisin ja kilpailukykyisin osaamistalous. (Euroopan komissio 2010). Työllisyyteen liittyvinä yleistavoitteina oli työllisyysasteen nosto 70 %, naisten työllisyysasteen nosto 60 % ja ikääntyneiden (55–64-vuotiaiden) työllisyysasteen nosto

50 % vuoteen 2010 mennessä (Työhallinnon toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2007–2011. 2006, 8).

Viisi vuotta Lissabonin strategian käynnistämisen jälkeen sitä uudistettiin, koska väliarvioinnin mukaan saavutetut tulokset olivat heikkoja (Europa 2008). Tästä syystä vuonna 2005 laajat talouspoliittiset suuntaviivat ja työllisyyspoliittiset suuntaviivat yhdistettiin. Tämän seurauksena jäsenmaiden tuli laatia toimenpideohjelma kasvun ja työllisyyden edistämiseksi vuosille 2005–2008 ja 2008–2010. Toimenpideohjelmissa Suomen keskeisiksi haasteiksi todettiin kansainvälistymisen aiheuttamat paineet tuotantorakenteeseen ja työmarkkinoille sekä väestön ikääntymisen seuraukset työmarkkinoille ja julkiselle taloudelle. (Työhallinnon toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2007–2011 2006, 8.)

Lissabonin strategian työllisyystavoitteet jäivät EU:ssa toteutumatta, johon osaltaan vaikutti vuoden 2008 globaali talouskriisi. Strategian aikana oli kuitenkin nähtävissä myös positiivisia muutoksia. Vuosia 2005–2008 leimasi voimakas työllisyyden kasvu, jolloin työttömyysaste laski lähelle 7 %. Vuonna 2008 EU:n työllisyysaste nousi 65,9 %. Naisten ja iäkkäiden työllisyysaste nousi vielä huomattavammin, jolloin naisten työllisyysaste nousi 59,1 % ja iäkkäiden 45,6 %. Talouskriisillä oli kuitenkin murskaavat vaikutukset työmarkkinoille ja työttömyysaste nousi yli 10 % vuoden 2010 loppuun mennessä. Erityisen huolestuttavaksi ongelmaksi nousi nuorten työttömyys. (Komission yksidiöiden valmisteluasiakirja 2010, 2, 16–18.)

Lissabonin strategiasta saadut kokemukset sekä EU:n ja talouden muuttuminen 2000-luvulla ovat uuden **Eurooppa 2020 strategian (v. 2010–2020)** taustalla, jonka pyrkimyksenä on älykäs, kestävä ja osallistava kasvu. Strategian mukaan EU:lla on seuraavan kymmenen vuoden aikana viisi yleistavoitetta, joista työllisyyden edistämiseen voidaan nähdä liittyvän 20–64-vuotiaiden työllisyysasteen nosto 75 % ja nuorten osalta koulupudokkaiden määrän lasku 15 %:sta 10 % sekä korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuuden nosto 30–34-vuotiaiden ikäryhmässä 40 %. (Euroopan komissio 2011b.)

Työllisyysastetta parannetaan luomalla lisää ja parempia työpaikkoja, investoimalla osaamiseen ja koulutukseen, uudistamalla työmarkkinoita ja hyvinvointijärjestelmiä sekä varmistamalla, että kasvusta hyötyvät kaikki. Työllisyysasteen nostossa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että pyritään saamaan lisää naisia, nuoria, iäkkäitä työntekijöitä, matalan taitotason työntekijöitä ja laillisia maahanmuuttajia mukaan työelämään. (Euroopan komissio 2011c.)

EU on määrittänyt tavoitteiden toteutumiseksi uusiksi välineiksi seitsemän lippulaivahanketta, joista kaksi liittyy työllisyyden edistämiseen. Näissä hankkeissa EU:n ja kansallisten viranomaisten on määrä koordinoita toimiaan niin, että ne tukevat toisiaan. (Euroopan komissio 2011d.) Nämä kaksi lippulaivahanketta ovat 1) uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelma sekä 2) nuoret liikkeelle ohjelma. (Euroopan komissio 2011e.)

Uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelman avulla autetaan *yksilötasolla* ihmisiä hankkimaan uusia taitoja, mukautumaan muuttuviin työmarkkinoihin ja vaihtamaan onnistuneesti ammattia sekä *yhteiskuntatasolla* uudistetaan työmarkkinoita niin, että entistä useammat ihmiset käyvät työssä, työttömyys vähenee, työvoiman tuottavuus paranee ja yhteiskuntamalliemme kestävyys turvataan. (Euroopan komissio 2011c.) Nuoret liikkeelle hankkeen avulla helpotetaan opiskelua ja harjoittelua ulkomailla, parannetaan nuorten työllistymismahdollisuuksia, parannetaan eurooppalaisten korkeakoulujen laatua ja kansainvälistä vetovoimaa sekä parannetaan koulutusjärjestelmiä kaikilla tasoilla. (Euroopan komissio 2011e.)

EU:n yhteisen työllisyysstrategian kehittämiseen ja toteuttamiseen osallistuvat hallitusten lisäksi etujärjestöt, alueelliset ja paikalliset toimijat sekä kansalaisjärjestöt. Jäsenvaltiot määrittelevät vuosittain EU:n työllisyysuuntaviivat ja suositukset jäsenvaltioiden työllisyyspolitiikan kehittämiseksi, joiden pohjalta jäsenmaat laativat vuosittain omat työllisyyden toimintasuunnitelmansa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2008.)

Eurooppa 2020 strategiassa mainitut yleistavoitteet sovitetaan kansallisiksi tavoitteiksi EU:n jäsenmaiden tilanteiden ja olosuhteiden mukaisesti. Kansallisten ta-

voitteiden avulla jokainen jäsenmaa voi seurata omaa edistymistään. (Euroopan komissio 2011f.)

EU:n antamat suositukset Suomelle vuosille 2011–2012 liittyivät talouden vakauttamiseen alijäämän supistamiseksi, väestön ikääntymisestä johtuvaan julkisen palvelutuotannon kustannustehokkuuteen, aktiivisten työvoimapoliittisten toimien kohdentamiseen, ikääntyneiden työntekijöiden työkyvyn ja elinikäisen oppimisen parantamiseen ja työmarkkinoilla pysymiseen sekä uusien yritysten perustamisen helpottamiseen. Näiden toteuttamiseksi suositeltiin lisätoimia, rakennemuutoksia ja lainsäädännön uudistamista. Työttömyyteen liittyvä keskeisin suositus koski aktiivisten työvoimapoliittisten toimenpiteiden kohdistamista paremmin pitkäaikaistyöttömiin ja nuoriin. (Council recommendation 2011.)

3.3.2 Työllisyyden edistäminen Suomessa

Työ- ja elinkeinoministeriön vastuulle kuuluu työpolitiikan strategia ja toimeenpano, työelämän toimivuuden ja laadun kehittäminen sekä työllisyyden edistäminen. Ministeriö vastaa myös kansallisen ja kansainvälisen työpolitiikan yhteensovittamisesta ja toimeenpanosta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011b.)

Hallituksen asettamat työllisyystavoitteet tukevat EU:n työllisyystavoitteita (Työhallinnon toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2007–2011 2006, 8). Työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelman valmistelee työ- ja elinkeinoministeriö yhdessä muiden viranomaisten ja työmarkkinajärjestöjen kanssa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2008.)

Lissabonin strategian kansallisessa ohjelmassa (v. 2005–2010) Suomen työllisyyspolitiikan tavoitteena oli vuosille 2005–2008 ja 2008–2010 työurien pidentäminen, veroetusjärjestelmien kannustinvaikutusten parantaminen sekä työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantaminen. Tavoitteena oli myös työllisyysasteen nostaminen 72 % keväeseen 2011 mennessä ja pitkällä aikavälillä tavoitteena oli nostaa se 75 %. Lisäksi strategiaan sisältyi työministeriön sekä kauppa- ja teollisuusministeriön yhdistäminen Työ- ja elinkeinoministeriöksi. (Valtionvarainministeriö 2008, 14.)

Suomi edistyi hyvin vuosien 2005–2007 kansallisen ohjelman toimeenpanossa. Arvioinnissa Suomelle määrättiin vuosille 2008–2010 neljä seurantakohdetta, joista yksi oli rakennetyöttömyyden vähentäminen. (Valtionvarainministeriö 2008, 15.) Rakennetyöttömyyden vähentämisen keinona oli muun muassa vuoden 2006 työmarkkinatukiudistus. Nuorisotyöttömyyteen pyrittiin vaikuttamaan vuonna 2005 tulleella nuorten yhteiskuntatakuulla ja etsivällä nuorisotyöllä. (Valtionvarainministeriö 2008, 29–30, 32.) Rakennetyöttömyyden vähentäminen sisältyi myös Vanhasen II hallituksen tavoitteisiin työvoimapolitiikan uudistamisen lisäksi. Hallituksen tavoitteet olivat linjassa Lissabonin strategian kansallisen ohjelman tavoitteiden kanssa.

Vanhasen II hallituksen ohjelmaan (v. 2007–2011) sisältyi valtion työvoimapolitiikan uudistaminen, jonka tavoitteena oli parantaa työnhakijain ja työpaikkojen kohtaantoa, edistää uusien työpaikkojen ja yritysten syntymistä sekä vähentää työttömyyttä ja osaltaan estää syrjäytymistä. Tavoitteen toteuttamiseksi työllisyysmäärärahat oli suunnattu uudelleen siten, että niillä nykyistä paremmin tuettiin työttömän henkilön työllistymistä avoimille työmarkkinoille. (Hallitusohjelma 2007, 59.)

Hallitusohjelman yksi tavoite oli työvoimapolitiittisten toimien vaikuttavuuden parantaminen pitäen selkeästi tavoitteena henkilön työllistymistä. Tavoitteeksi asetettiin, että aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteiden jälkeinen työllistyminen nousisi vaalikauden aikana keskimäärin vähintään 40 %:iin toimenpiteen päättäneistä. (Hallitusohjelma 2007, 59–60.) Rakennetyöttömyyden vähentämiseksi tavoitteena oli tehostaa työttömien koulutusta, tukityöllistämistä ja työnvälitystä. Työllistymisen nopeuttamiseksi tavoitteena oli kehittää työttömyysturvaa yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa. (Hallitusohjelma 2007, 13.)

Sekä kansallisen ohjelman että Vanhasen II hallituksen työllisyyteen liittyvät tavoitteet oli kuitenkin tehty suotuisien kasvumahdollisuuksien vallitessa ennen vuoden 2008 globaalia taantumaa. Työttömyys kasvoi vuonna 2009 nopeasti ja aiheutti paineita työvoimapolitiikalle. Toimenpiteiden määrää ei ehditty nostaa

työttömien kasvun mukaan. Kun työttömien määrä lisääntyi 30,5 %, lisättiin toimenpiteiden volyyymia vain 0,9 %. (Nio & Sardar 2011, 2)

Kun tukitoimet eivät vastanneet työttömien tarvetta, johti se työttömyyden kestojen pidentymiseen ja pitkäaikaistyöttömyyden kasvamiseen, jonka seurauksena taas työttömyyden rakenne vaikeutui. Tämän seurauksen johdosta toimenpiteiltä sijoittuminen heikkenee myös tulevassa noususuhdanteessa. (Nio & Sardar 2011, 2.)

Taantumien jälkeinen työllisyysasteen heikkeneminen pysähtyi vuonna 2010. Työllisyysaste oli 67,8 % ja työttömyysaste 8,4 % vuonna 2010. (Tilastokeskus 2011c.) Vuonna 2009 aktiivitoimenpiteiltä sijoittui avoimille työmarkkinoille 22,7 % toimenpiteen päättäneistä. Vuonna 2008 vastaava luku oli 28,3 %. (Nio & Sardar 2011, 3.) Vuonna 2010 työvoimakoulutusta ja ammatillista koulutusta lisättiin, erityisesti nuorten työttömyyden vähentämiseksi. Lisäksi vuonna 2010 lisätalousarviosta kohdennettiin lisäresursseja työttömyyden vähentämiseen ja finanssipolitiikalla tuettiin kokonaiskysyntää ja kasvua. (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 32.) Toukokuussa vuonna 2011 työllisyysaste oli noussut 69,2 % (Tilastokeskus 2011d). Voidaan siis todeta, että kunnianhimoisissa työllisyysasteen nostamisessa ja työvoimapolitiittisten työllisyysvaikutusten lisäämisessä jäätettiin tavoitteista. Aktiivisen työvoimapolitiikan reagointi oli liian hidasta yllättävässä talouden taantumassa.

Suomen kansallisessa Eurooppa 2020 ohjelmassa (v. 2010–2020) otettiin huomioon Eurooppa-neuvoston antama ohjaus ja lisäksi sen taustalla oli kansallisia ohjelmia, kuten uusi ja vanha hallitusohjelma sekä Kestävän talouskasvun ja työllisyyden ohjelma. Ohjelmassa olevat kehittämistoimenpiteet toteutetaan kulloinkin voimassa olevan valtiontalouden kehyspääatöksen puitteissa. (Valtionvarainministeriö 2011, esipuhe.) Strategian valmistelua ja toteutumisen raportointia valvoo valtionvarainministeriö, mutta työllisyyspolitiikan osalta vastuu on työ- ja elinkeinoministeriöllä (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 13).

Eurooppa 2020 strategian mukaisesti Suomen kansallinen ohjelma sisältää muun muassa työllisyyden edistämiseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet tavoitteiden

saavuttamiseksi seuraavaksi kymmeneksi vuodeksi. Suomen tavoitteet ovat EU:n tavoitteita tiukempia. Työllisyyden edistämiseen liittyviä kansallisia tavoitteita ovat työllisyysasteen nostaminen 78 %, korkeakoulutusten saaneiden osuuden nostaminen 42 % ja koulupudokkaiden osuuden alentaminen 8 %. (Valtionvarainministeriö 2011, 25, 30.)

- *20–64-vuotiaiden työllisyysasteen nostaminen 78 %*

Tavoitteen saavuttaminen on vaativa tehtävä, koska viimeksi yhtä suuri työllisyysaste saavutettiin vuonna 1990. Työllisyysasteen nostamisen pyritään siten, että koulutusta suunnataan vastaamaan työvoiman kysyntään ja rakennemuutosten tarpeisiin, työvoiman ammatillista ja alueellista liikkuvuutta lisätään, työuria pidennetään, työllistymisen edellytyksiä kohennetaan ja työelämän laatua parannetaan. Konkreettisesti työllistymistä aiotaan tukea muun muassa yritys yhteistyöllä, palkkatuella ja kysyntälähtöisellä koulutuksella. Lisäksi työttömiä kannustetaan osallistumaan työllistymistä ja työkykyä tukeviin toimenpiteisiin. Myös työelämään kuntouttamista tehostetaan nopeuttamalla kuntoutustarpeiden arviointia ja lisäämällä toimenpiteiden parempaa kohdentamista. (Valtionvarainministeriö 2011, 27–28.)

- *korkeakoulutusten saaneiden 30–34-vuotiaiden osuuden nostaminen 42 % ja koulupudokkaiden 18–24-vuotiaiden osuuden alentaminen 8 %*

Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneiksi määritellään yliopisto- tai ammatikorkeakoulututkinnon suorittaneet, kun taas Eurooppa 2020-strategiassa mukaan lasketaan lisäksi vanhan opistoasteen tutkinnon suorittaneet. Laajalla määrittelyllä korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on nyt 45,7 %, mutta se tulee muuttumaan lähivuosina, kun 30–34-vuotiaiden ikäluokassa ei enää ole opistoasteen tutkinnon suorittaneita. Tästä syystä korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrä jää noin 37–38 % tasolle. (Valtionvarainministeriö 2011, 32–33.)

Koulunkäynnin keskeyttäneiksi määritellään ne 18–24-vuotiaat nuoret, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa ja, jotka eivät ole olleet koulutuksessa viimei-

sen neljän viikon aikana. Ilman ammatillista koulutusta on tällä hetkellä 9,8 % nuorista. (Valtionvarainministeriö 2011, 33.)

Korkeakoulutuksen saaneiden osuuden nostamiseen ja koulupudokkaiden osuuden alentamiseen pyritään siten, että koulutusta ja tutkimusta suunnataan vastaamaan työvoiman kysyntää, osaamisen tasoa nostetaan, koulutusjärjestelmien tehokkuutta parannetaan ja aikuiskoulutusta uudistetaan. (Valtionvarainministeriö 2011, 32.)

Kataisen hallituksen ohjelman (2011–2015) tavoitteena on välittävä ja menestyvä Suomi. Hallitusohjelman mukaan hyvinvointi syntyy työstä. Tulevaisuuden menestys sekä hyvinvointivaltion kestävä rahoitus ovat riippuvaisia korkeasta työllisyysasteesta. Hallituksen tavoitteena onkin varmistaa kaikille työhön kykeneville mahdollisuudet ja kannusteet työhön osallistumiseen, pidentää työuria sekä tarjota olemassa olevalle ja uudelle elinkeinotoiminnalle hyvät toimintaedellytykset. (Hallitusohjelma 2011, 3.)

Korkean työllisyyden takaamiseksi hallitus aikoo tehostaa toimia työttömyyttä vastaan panostamalla muun muassa työttömien työkyvyn ylläpitoon ja työmarkkina-oloihin parantamiseen. Hallituksen tavoitteena on työllisyysasteen nosto 72 prosenttiin ja työttömyyden alentaminen viiteen prosenttiin. Tavoite tarvitsee tuekseen työvoimapolitiikan uudistamista ja vahvistamista sekä uusia konkreettisia toimia rakennetyöttömyyden purkamiseen ja nopeisiin suhdannemuutoksiin. Hallituskaudella aiotaan lisätä erityisesti nuorten ja pitkäaikaistyöttömien osallistumista koulutukseen, palkkatuetuun työhön ja muihin palveluihin. Lisäksi aiotaan selvittää työvoimapolitiikan käytäntöjen ja julkisen työvoimapolitiikan kehittämistarpeita asiakkaiden näkökulmasta. (Hallitusohjelma 2011, 8, 45–46.)

Myös **sosiaali- ja terveystaloudella on työllisyyden edistämiseen liittyviä** tavoitteita. Sosiaali- ja terveystalouden strategian tavoitteena on, että Suomi on vuonna 2020 sosiaalisesti kestävä ja elinvoimainen yhteiskunta. Sosiaalisen ja taloudellisen kestävyysasteen ehtona on korkea työllisyysaste, terveet ja toimintakykyiset kansalaiset sekä hyvin toimivat sosiaali- ja terveystaloudet. Koska laaja työttömyys on ristiriidassa tavoitteiden kanssa, pyritään työttömien syrjäytymistä työ-

elämästä ehkäisemään tukemalla heidän työ- ja toimintakykyään sekä hoitoa ja kuntoutusta. Muun muassa opetus- ja työvoimahallinnon sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöllä pyritään varmistamaan, että kaikki nuoret saavat riittävän koulutuksen ja siirtyvät työelämään. Tämän tavoitteen toteutuminen edellyttää selkeää vastuunjakoja eri toimijoiden kesken. (Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020 2010, 4, 8.)

Työpaikka on paras suoja köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan. Sen lisäksi tarvitaan myös toimeentulotuen, siihen kytkeytyvien kunnallisten palvelujen ja työllistämispalvelujen eheää kokonaisuutta. Tavoitteena on luoda polkuja työttömyydestä työelämään. Erityisesti nuorten ja ikääntyvien työttömyyttä pyritään ehkäisemään, sillä heidän riskinsä jäädä pysyvästi työttömäksi on keskimääräistä suurempi. Vaikeasti työllistyville ja pitkäaikaistyöttömille kehitetään erityisratkaisuja, kuten avoimille työmarkkinoille siirtymistä tukevaa työpankkitoimintaa ja välityömarkkinoita. Myös Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoimintaa kuntoutumisketjun toteuttamisessa tehostetaan ja asiakaskeskeistä työtettä tullaan vahvistamaan. (Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020 2010, 11, 13.)

EU:n rakennerahastot tukevat kansallisia toimenpideohjelmiä. Euroopan sosiaalirahasto (ESR) on tärkein väline EU:n muuttaessa työllisyysstrategiansa käytännön toimenpiteiksi jäsenmaissa. EU:n rakennerahastoista annettavaan tukeen on yhdistettävä myös kansallista julkista rahoitusta ja yksityistä rahoitusta. Suomessa ESR-toiminnan keinoin etsitään, kokeillaan, tuotetaan ja toteutetaan uusia ratkaisuja kansalliseen työvoima-, koulutus- ja elinkeinopolitiikkaan sekä levitetään hyviä käytäntöjä. (EU-rahoituksen opas 2007–2013, 13–14.) Suomen rakennerahastostrategia vuosina 2007–2013 määrittelee ne tavoitteet ja painopisteet, joiden perusteella eri kehityshankkeille myönnetään rahoitusta (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011c).

ESR tukee työllisyyttä ja osaamista edistäviä hankkeita, joiden avulla tuetaan heikoimmassa asemassa olevia ryhmiä ja edistetään tasa-arvoisuutta sekä tuetaan työelämän ja yritystoiminnan kehittämistä lisäämällä työntekijöiden ja yrittäjien osaamista ja ammattitaitoa. Hankkeiden avulla koulutetaan esimerkiksi pitkäai-

kaistyöttömiä tai vajaakuntoisia henkilöitä työelämään. Hankkeiden tavoitteena on työllistymisen edistäminen, työssä pysyminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Ohjelmassa rahoitetaan myös rakenteellisen kehittämisen hankkeita, esimerkiksi koulutusjärjestelmien ja työpaikalla tapahtuvan oppimisen uudistamista. Näillä hankkeilla parannetaan koulutuksen vastaavuutta työelämän tarpeisiin, koulutuksesta työelämään siirtymistä sekä aikuisväestön edellytyksiä osallistua koulutukseen. (Rakennerahastot 2011.) Tämän tutkimuksen kohderyhmä oli tutkimuksen teko-
hetkellä parhaillaan työmarkkinatoimenpiteissä seuraavaksi esiteltyjen hankkeiden kautta:

Comeetta valmennus II tarjoaa vaikeasti työllistyville alle 25-vuotiaille työttömille nuorille tuettua, matalankynnyksen työharjoittelua. Kaikille yhteinen tavoite on työmarkkina-
valmiuksien parantaminen. Moni toimenpiteeseen osallistuva nuori on vailla ammatillista tutkintoa ja tavoitteena on tukea nuorta löytämään oman alansa ja suuntautumaan kohti ammatillista koulutusta. Nuorta tuetaan heidän yksilöllisissä tavoitteissaan yksilö- ja työvalmennuksen keinoin. Nuorella on mahdollista suorittaa työharjoittelua joko ryhmämuotoisena työharjoitteluna tai pelkänä työharjoitteluna jollain Jupiter-säätiön työsastoista. (Hankesuunnitelma 2009, 1–3.) Hanke toteutetaan Vaasan kaupungin ja ELY-keskuksen yhteisrahoituksella (Jupiter 2011).

Hyppy Työelämään on tarkoitettu yli 25-vuotiaille vaikeasti työllistyville henkilöille, joilla on yli 500 päivää työttömyyttä tai he ovat muuten vaikeassa työmarkkinatilanteessa. Hanke tarjoaa kohderyhmälle työelämävalmennusta tai palkkautettua työtä jollain Jupiter-säätiön työsastolla. Tavoitteena on tukea henkilöitä työllistymään avoimille työmarkkinoille ja siirtymään koulutukseen tai kuntoutukseen. Lisäksi tavoitteena on edelleen kehittää työvalmennuksen mallia. Hanke toteutetaan Vaasan kaupungin ja ELY-keskuksen yhteisrahoituksella. (Jupiter 2011.)

Seuraavassa luvussa käsitellään työttömien työllistämisen prosessiin liittyviä keinoja. Työllistämiseen oleellisesti liittyvät julkiset työvoimapalvelut, työttömän asiakasprosessi sekä erilaiset työllistämiseen tähtäävät toimenpiteet.

4 TYÖTTÖMIEN TYÖLLISTÄMINEN

4.1 Työvoimapalvelut

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa julkisen työvoimapalvelun suunnittelusta, kehittämisestä ja toteuttamisesta sekä valmistelee työvoimapalveluihin liittyvän lainsäädännön. Lisäksi se ohjaa ja tukee ELY-keskuksia ja niiden kautta TE-toimistoja palvelujen toteuttamisessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011d.)

Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain (L1295/2002) mukaan työvoimapalveluiden tavoitteena on ylläpitää ja edistää työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainoa työmarkkinoilla, turvata työvoiman saatavuus, torjua työttömyyttä ja järjestää työtä hakeville mahdollisuuksia tehdä työtä. Palvelun tarkoituksena on auttaa työnhakijaa saamaan haluamaansa hänelle soveltuvaa työtä ja koulutusta sekä työnantajan hankkimaan tarvitsemaansa työvoimaa. Tarjottavien työvoimapalvelujen tulee perustua asiakkaan tarpeisiin ja vapaaseen valintaan sekä tukea asiakkaan työllistymistä ja pysymistä vapailla työmarkkinoilla.

Lain mukaisia työvoimapalveluja ovat työnvälityspalvelut, työnhakijan haastattelu ja työllistämissuunnitelma, muutosturva, ammatillisen kehittymisen palvelut, työllistymisen edistäminen työllisyysmäärärahojen avulla, työmarkkinatoimenpiteet, työttömyysetuudella tuettu omaehtoinen opiskelu ja ylläpitokustannusten korvaus. (L 1295/2002.)

Julkisen työvoimapalvelun tavoitteena on ensisijaisesti edistää työllistymistä avoimille työmarkkinoille joko suoraan tai koulutuksen avulla. Toissijaisesti työllistymistä voidaan tukea käyttämällä työllisyysmäärärahoja. Työllisyysmäärärahojen avulla tuetaan erityisesti pitkäaikaistyöttömien, nuorten ja vajaakuntoisten työllistymistä, ehkäistään työttömyyden pitkittymistä ja tasoitetaan alueellisia eroja työttömyydessä. (L 1295/2002.)

4.2 Työttömän palveluprosessi

Työnhakijan palveluprosessia uudistettiin vuonna 2010 lakimuutoksilla lakiin julkisesta työvoimapalvelusta (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 41). Lain mukaan palveluita tarjotaan ja kehitetään asiakkaiden palvelutarpeen ja tilanteiden mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että työvoimaviranomaisen tehtävänä on selvittää ja ennakoida elinkeinorakenteen sekä työvoiman kysynnän määrällisiä ja laadullisia muutoksia. Erityisesti tulee ennakoida työnantajien tarvetta työvoimalle sekä ennakoida työttömien työmarkkinavalmiuksien yksilöllisiä kehittämistarpeita. Nämä asiat on otettava huomioon julkisten työvoimapalveluiden kehittämisessä ja toimeenpanemisessa. (1295/2002.)

TE-toimiston velvollisuutena on lisäksi tarjota aktiivisesti työtä ja koulutusta sekä järjestettävä työllistymissuunnitelmaan tai sitä korvaavaan suunnitelmaan (aktiivointisuunnitelma tai kotouttamissuunnitelma) sisältyviä palveluita tai toimenpiteitä toimiston työllistymismäärärahojen puitteissa. TE-toimiston velvollisuutena on myös seurata suunnitelmien toteutumista ja omalta osaltaan huolehdittava palveluprosessin etenemisestä. (L 1295/2002.)

Henkilöllä, joka ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi, on oikeus TE-toimiston työvoimapalveluihin, tietyin säännöksin työttömyysturvaan ja TE-toimiston kanssa laadittuun työllistymis-, aktivointi- tai kotouttamissuunnitelmaan. Työttömällä on myös velvollisuuksia. Hänen on oltava työmarkkinoiden käytettävissä ja haettava koko aika työtä, otettava vastaan tarjottu työ tai koulutus, saavuttava TE-toimiston kutsusta työnhakijan haastatteluun, osallistuttava työllistymistä edistäviin palveluihin sekä muihin TE-toimiston palveluihin, osallistuttava työllistymis-, aktivointi- tai kotouttamissuunnitelman tekoon, tarkastukseen ja toteuttamiseen sekä lisäksi pidettävä työnhaku voimassa ja oltava TE-toimiston tavoitettavissa. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2010a, 2.)

4.2.1 Palvelutarpeen arviointi

Lain mukaan palvelutarpeen arvioinnin perusteella tarjotaan työttömälle palveluita, jotka parhaiten edistävät hänen sijoittumistaan avoimille työmarkkinoille. Palvelutarve arvioidaan vuorovaikutuksessa asiakkaan ja TE-toimiston kesken ja sen perusteella määräytyy asiakkaan asiointitapa ja yhteydenpito TE-toimiston ja asiakkaan välillä. (1295/2002.)

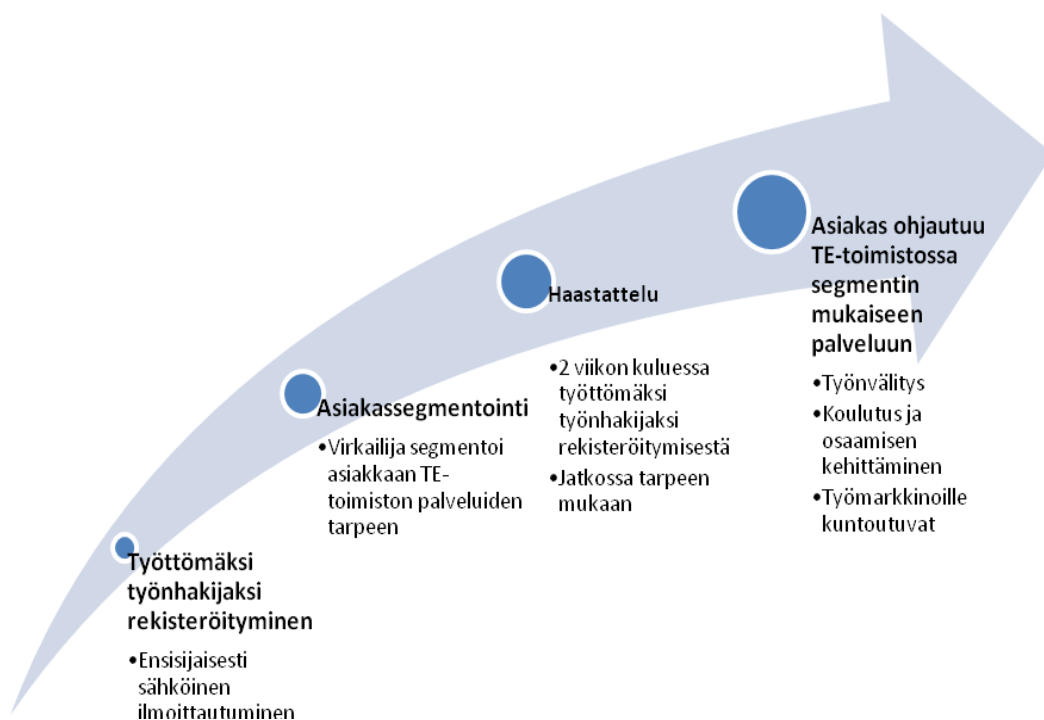
Työttömän ensimmäinen haastattelu on tehtävä kahden viikon kuluessa hänen ilmoittautuessaan työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon. Työttömän tilanne eli seuraavien haastatteluiden tarve, on arvioitava yksilöllisten tarpeiden mukaan, kuitenkin ensimmäisen kerran viimeistään kolmen kuukauden kuluttua työttömyyden alkamisesta ja sen jälkeen puolen vuoden välein. Ensimmäisellä haastattelukäynnillä laaditaan työllistymissuunnitelma ja se tarkistetaan joka haastattelukerralla. (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 41.) Erittäin tärkeänä pidetään riittävän usein toistuvaa yhteydenpitoa työttömyyden ensimmäisten kolmen kuukauden aikana, koska sen avulla pyritään saamaan palvelusta vahva ja aktiivinen, jotta se ennaltaehkäisisi työttömyyden pitkittymistään osaltaan (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 4).

4.2.2 Segmentoinnin mukaiset palvelut

Vuoden 2010 aikana kaikissa TE-toimistoissa otettiin käyttöön uusi palvelumalli, joka perustuu asiakassegmentteihin (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 40). Asiakassegmentoinnin avulla eli palvelutarpeen arvioinnilla määritellään millä keinoin ja millaisilla palveluilla työtöntä työnhakijaa parhaiten tuetaan työllistymään (Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia 2011, 11).

Segmentointi tapahtuu asiakkaan työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen (Oma työnhaku ilmoittautuminen), tilastollisen profiloinnin ja mahdollisten vanhojen URA-asiakaspalvelu merkintöjen mukaan alkukartoituksessa. Segmentoinnin perusteella asiakas siis ohjataan oikeaan TE-toimiston palveluun (segmenttiin), joita ovat työnvälitys, koulutus ja osaamisen kehittäminen sekä työmarkki-

noille kuntoutuvat (kuvio 2). (Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia 2011, 12.)

Kuvio 2. Työttömän segmentointi oikeaan palveluun TE-toimistossa

Työnvälitys segmentin palveluita ovat työnvälitys, työnantajapalvelut, työnhakijapalvelut, asiakaspalvelua tukevat ryhmätoiminnot, työnhakukeskus, työvoimapolitiittinen koulutus, nuorten palvelut sekä EURES. **Koulutus ja osaamisen kehittämisen** segmentin palveluita ovat työnvälitys, työnhakijapalvelut, kotoutumispalvelut, nuorten palvelut, ammatinvalinnan ohjaus, koulutusneuvonta ja palkkatuki. **Työmarkkinoille kuntoutuvat** segmentin palveluita ovat ammatinvalinnan ohjaus, ammatillinen kuntoutus, aktivointisuunnitelmat alle 25-vuotiaille. Asiakkaina ovat yleensä pitkäaikaistyöttömät. Lisäksi tähän kuuluu yhtenä palvelun tarjoajana Työvoiman palvelukeskus (TYP). (Vaasan Työ- ja elinkeinotoimisto 2010.)

Segmentoinnin jälkeen haastattelussa painotetaan asiakassegmentin kannalta tärkeitä ja oleellisia tietoja. **Työnhaku** segmentissä keskitytään asiakkaan työnhakutietoihin ja -taitoihin, tavoitteisiin sekä työnhakuvaihtoehtoihin. **Koulutus ja osaamisen kehittämisen** segmentissä painotetaan haastattelussa asiakkaan koko-

naistilanteen selvittämistä. Painopisteenä pidetään kuitenkin osaamisen arviointia ja koulutusmahdollisuuksien selvittämistä, sekä muiden ammatillista kehittymistä tukevien palveluiden pohdintaa. Vaatii yleensä useita haastatteluita ja vaihtoehtojen pohdintaa. **Työmarkkinoille kuntoutuvat** segmentissä tarvitaan erittäin laajaa asiakkaan elämätilanteen selvittämistä moniammatillisesti. Myös asiakkaan motivointi on olennaista ja se vaatii lähes aina pitkäkestoista asiakasprosessia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 4.)

Työvoimanpalvelukeskus tarjoaa TE-toimiston, Kansaneläkelaitoksen (KELA) ja kuntien palveluita samassa toimipisteessä. Nämä palvelut on tarkoitettu vaikeimmin työllistyville. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2011a; Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy 2011, 60.) TYP:n tehtävänä on arvioida asiakkaan työkyky sekä tukea asiakasta työnhaussa ja elämänhallinnassa. Se tarjoaa monipuolisia aktivoivia ja kuntouttavia toimenpiteitä. Toimenpiteet voivat olla TE-toimiston palveluita, kuntouttavaa työtoimintaa sekä erilaisia sosiaali-, terveys-, koulutus- ja kuntoutuspalveluita. (Triangeli.) TYP nähdään pystyvän asiakaslähtöisempään palveluun vaikeasti työllistyvien kanssa verrattuna TE-toimistoihin, koska heillä on tarjota monipuolisempia palveluita (Terävä ym. 2011, 59).

Työvoiman palvelukeskusten valtakunnalliset tavoitteet ovat työttömyyden perusteella maksettavien toimeentulotukimenojen ja työmarkkinatuen vähentäminen, rakenteellisen työttömyyden vähentäminen, aktivointiasteen ja työmarkkinatuen aktiivisuuden nostaminen sekä asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn sekä aktiivisen elämän ja osallisuuden lisääminen. (Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy 2011, 62.)

4.3 Työvoimapoliittiset toimenpiteet

Työvoimapoliittiset toimenpiteet ovat työ- ja elinkeinohallinnon keino tehostaa työmarkkinoiden toimintaa, tasata alueellisia työttömyyseroja ja korostaa aktiivisia toimenpiteitä passiivisen työttömyysturvan sijaan. Työttömille tarkoitettuja toimenpiteitä ovat palkkatuki, työvoimakoulutus, vuorotteluvapaa, kuntouttava

työtoiminta, omaehtoinen opiskelu, työharjoittelu ja työelämävalmennus (taulukko 4). (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011e.)

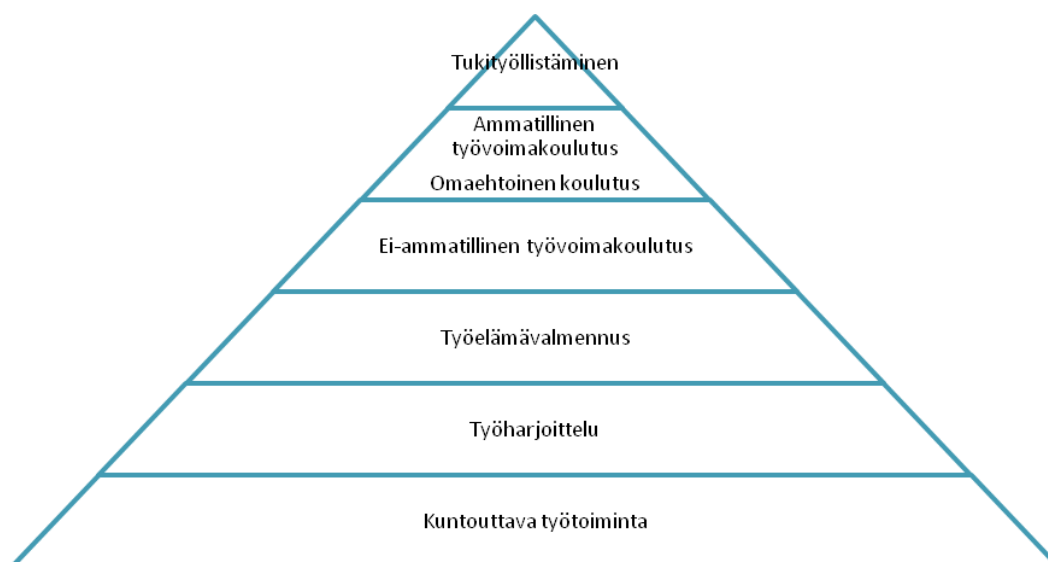
Taulukko 4. Työvoimapolitiittiset toimenpiteet (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011e.)

Toimenpide	Tavoite
Palkkatuki Työnantajalle osoitettu raha työttömän palkkaamiseen.	Parantaa työttömän ammattitaitoa ja työmarkkina-asemaa sekä edistää työttömän pääsemistä avoimille työmarkkinoille (Työ- ja elinkeinotoimisto 2011b).
Vuorotteluvapaa Järjestely, jossa työntekijä on tehnyt työnantajansa kanssa vuorottelusopimuksen, jonka mukaan hänet on vapautettu palvelussuhteeseen kuuluvien tehtävien suorittamisesta ja työnantaja palkkaa vastaavaksi ajaksi työntekijän tilalle TE – toimistossa työttömänä työnhakijana olevan henkilön.	Edistää työssä olevan jaksamista, antaa työttömälle työnhakijalle mahdollisuuden saada työkokemusta. Lisäksi työnantaja voi saada uutta osaamista työyhteisöön. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2009b.)
Työvoimakoulutus TE-hallinnon rahoittamaa koulutusta 20 vuotta täyttäneille työttömille ja työttömyysuhan alaisille henkilöille.	Parantaa aikuisväestön ammattitaitoa, mahdollisuuksia saada työtä, säilyttää työpaikka ja edistää ammattitaitoisen työvoiman saantia (työllisyyskertomus 2011, 49).
Omaehtoinen opiskelu päätoimista opiskelua työttömyysetuudella 25 vuotta täyttäneille työnhakijoille.	Ammattitaito työelämän tehtäviin
Työelämävalmennus alle 25-vuotiaalle ammatillisen koulutuksen omaavalle työttömälle työnhakijalle ja yli 25-vuotiaille työttömille työnhakijoille.	Työelämään paluun tukeminen sekä työhön sijoittumisen ja ammattitaidon edistäminen.
Työharjoittelu alle 25-vuotiaalle ilman ammatillista koulutusta olevalle työttömälle nuorelle.	Työelämään perehtyminen sekä työhönsijoittumisen ja ammattitaidon edistäminen.
Kuntouttava työtoiminta Kunnan järjestämää aktivointisuunnitelman mukaista työtoimintaa pitkään työttömänä olleille. Suunnitelman laativat TE-toimisto ja kunnan sosiaalihuolto yhteistyössä työttömän kanssa, joka saa työmarkkinatukea tai toimeentulotukea	Parantaa työttömän työllistymismahdollisuuksia ja elämäntilannetta.

Toimenpiteissä olevien työttömien määrää kuvaa se, että syyskuun lopussa vuonna 2011 Työ- ja elinkeinohallinnon toimenpiteissä oli yhteensä noin 112 800 henkilöä. Verrattaessa vuotta aikaisempaan tilanteeseen toimenpiteissä oli 3800 henkilöä enemmän. Vuoden 2010 elokuuhun verrattuna toimenpiteille sijoitettujen määrä kasvoi 10 100 henkilöllä. Työllistämistukitoimenpiteillä sijoitettuja oli noin 36 000 henkilöä, joista 4 % oli valtion, 25 % kuntien ja 71 % yksityisen sektorin töissä. Työharjoittelussa ja työelämävalmennuksessa oli syyskuun lopussa vuonna 2011 noin 12 300 henkilöä eli noin 200 henkilöä enemmän kuin vuotta aikaisem-

min. Kuntouttavassa työtoiminnassa taas oli vuonna 2011 noin 9300 henkilöä, kun vuonna 2010 vastaava luku oli 8400. Työttömyysetuudella opiskeli syyskuun lopussa noin 7200 henkilöä ja työvoimakoulutuksessa oli 29 800 henkilöä. (Työllisyyskatsaus 2011.)

Toimenpiteistä voidaan laatia työttömille myös palvelukokonaisuuksia, jotka voivat olla useista toimenpiteistä koostuvia työllistymispolkuja. Tällaisia polkuja laaditaan erityisesti nuorille ja vaikeasti työllistyville. (Nio & Sardar 2008, 1.) Periaatteessa toimenpiteiden keskinäisestä suhteesta on mahdollista luoda tavoitteiden pohjalta hierarkia, jonka mukaan palveluprosesseja eli työllistämispolkuja voidaan suunnitella (kuvio 3).

Kuvio 3. Työvoimapoliittisten toimenpiteiden hierarkia

Työttömille suunnatuissa ammatillisissa koulutuksissa ja tukityöllistämässä tavoitteena on välitön työllistyminen. Ammatillisen koulutuksen jälkeen voi kuitenkin olla tilanne, ettei työtä löydy ja työllistymistä voidaan tukea tukityöllistämisen avulla. Työelämävalmennuksessa ja työharjoittelussa tavoitteena taas ei aina ole välitön työllistyminen. Nämä toimenpiteet ovat usein osa työllistymispolkua, jonka seuraavana vaiheena voi olla esimerkiksi palkkatuki tai ammatillinen työvoimakoulutus. Ei-ammattilliset työvoimakoulutukset voivat toimia työharjoittelun ja työelämävalmennuksen jälkeen työllistymispolussa väliportaana kohti työtä tai ammatillista koulutusta. Kuntouttava työtoiminta on joustavin vaihtoehto ja sen

tavoitteena on lähinnä työllistymisen esteiden poistaminen. Kuntouttava työtoiminta on toissijainen työ- ja elinkeinohallinnon toimenpiteisiin ja palveluihin nähden (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 140).

Toimenpiteiden tavoitteet ja kohderyhmä on määritelty niitä koskevissa laeissa. Kaikki toimenpiteet eivät siis ole kaikkien työttömien saatavilla ja tämä osaltaan vaikeuttaa työllistämispolun suunnittelua. Esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen vaikuttaa kunnan määrärahat, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että sen järjestämisessä on paikkakuntakohtaisia eroja. Myös palkkatuen saamiseen liittyy ehtoja ja ammatillisessa työvoimakoulutuksessa edellytetään 20 vuoden ikää.

Käytännössä myös toimenpiteiden käytön painopiste vaihtelee alueittain, jolloin niitä kohdennetaan painopisteiden mukaisesti hyvinkin erilaisille kohderyhmille. Joillain alueilla painopiste voi olla pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisyssä, jolloin työttömiä sijoitetaan toimenpiteille jo lyhyen työttömyyden jälkeen. Joillain alueilla taas painopiste voi olla työmarkkinoilta syrjäytymisen ehkäisyssä, jolloin toimenpiteitä kohdistetaan pitkäaikaistyöttömille tai niille, jotka ovat lähellä tätä rajaa. (Nio & Sardar 2011, 17.)

4.4 Työmarkkinatoimenpiteet

Työttömille työnhakijoille suunnattuja työmarkkinatoimenpiteitä ovat työharjoittelu, työelämävalmennus ja työkokeilu. Toimenpide järjestetään työpaikalla ja sen järjestäjänä voi olla valtion virasto tai laitos, kunta, kuntayhtymä, yritys, yhdistys tai muu yhteisö, säätiö tai yksityinen elinkeinonharjoittaja. Toimenpiteeseen osallistuva työtön ei ole työsuhteessa järjestäjään tai TE-toimistoon. (L 1295/2002.)

Työharjoittelusta ja työelämävalmennuksesta tehdään sopimus TE-toimiston, järjestäjän ja työttömän kesken, jossa sovitaan suoritusaike ja -paikka, päivittäinen kesto (4-8 tuntia), viikoittainen kesto (enintään 5 päivää), tehtävät ja työpaikan yhteyshenkilö. Lisäksi TE-toimisto voi asettaa järjestäjälle toimenpiteen toteuttamisen tai siihen osallistuvan työttömän kannalta tarpeellisia ehtoja. (L 1295/2002.)

Työllistämistä edistävän palvelun ajalta työtön saa sitä työttömyysetuutta, johon hän on oikeutettu. Työtön voi siis saada työharjoittelun tai työelämävalmennuksen ajalta työmarkkinatukea, peruspäivärahaa, kotouttamistukea tai ansiosidonnaista päivärahaa. Lisäksi työtön voi saada muutosturvalisää tai korotusosaa sekä ylläpitokorvausta. (Kela 2011b.) Työttömän toimenpiteen aikana saamien etuuksien määrittämiseen vaikuttavat työttömän koulutus, työttömyyden kesto, työttömyyttä edeltänyt työkokemus ja muutosturvalisän osalta työn päättymisen syy. Maahanmuuttajien kohdalla työmarkkinatuki maksetaan kotouttamistukena, mikäli kotouttamissuunnitelma on voimassa toimenpiteen aikana (Kela 2011c). Kela maksaa työmarkkinatuen, kotouttamistuen tai peruspäivärahan ja ylläpitokorvauksen toimenpiteeseen osallistumisen ajalta. Ansiopäivärahan ja ylläpitokorvauksen työtön hakee omasta työttömyyskassasta. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2010b.)

Työharjoittelua ja työelämävalmennusta koskee lain (L 1295/2002) mukaan joi-tain rajoituksia, jotka estävät toimenpiteen järjestämisen. Asiakas ei voi mennä työmarkkinatoimenpiteeseen:

- tehtäviin, josta järjestäjä on toimenpiteen aloittamista edeltäneiden 9 kuukauden aikana tuotannollisista tai taloudellisista syistä irtisanonut tai lomauttanut työntekijöitä taikka muuttanut työntekijän työsuhteen osa-aikaiseksi
- toimenpide aiheuttaisi järjestäjän palveluksessa olevien työntekijöiden irtisanomisista, lomautuksista tai työsuhteiden ehtojen huonontumista
- toimenpiteestä aiheutuisi järjestäjälle sellaista etua, joka vääristäisi kilpailua
- tehtäviin, joiden suorittamiseksi järjestäjä edellyttää yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 6§:ssä tarkoitettua huumausainetestiä koskevan todistuksen esittämistä, jos asiakas ei halua todistusta esittää
- Järjestäjänä ei voi toimia työnantaja, johon asiakas on työsuhteessa toimenpidettä koskevaa sopimusta tehtäessä
- Järjestäjä ei saa sijoittaa asiakasta edelleen toisen työnantajan työpaikalle

Myös toimenpiteen kestoa koskee joitain rajoituksia. TE-toimisto voi tehdä työmarkkinatoimenpidettä koskevan sopimuksen ajalle, jonka toimenpiteen tavoitteena olevan työmarkkina-avalmiuksien edistämisen arvioidaan kestävän. Vuoden 2010 laki uudistuksen jälkeen sopimuksen tai sopimusten kesto ei saa ylittää saman järjestäjän toimenpiteessä kuusi kuukautta ja yhteenlaskettu kesto työharjoittelussa ja työelämävalmennuksessa ei saa ylittää 12 kuukautta. Enimmäiskeston täyttyttyä työelämävalmennuksen voi aloittaa uudelleen henkilön oltua 12 kuukautta yhdenjaksoisesti työttömänä. Työharjoitteluun voi päästä uudelleen enimmäiskeston täyttymisen jälkeen, kun nuori on ollut työttömänä yhdenjaksoisesti kolme kuukautta. (L 1295/2002.)

4.5 Toimenpiteiden työllisyysvaikutukset

Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuutta seurataan lähinnä toimenpiteisiin osallistuneiden työttömien työllistymisen seurannalla kolme kuukautta toimenpiteen päättymisen jälkeen (Nio & Sardar 2011, 1). Kaikkien työvoimapolitiittisten toimenpiteiden osalta työllistymistä käsitellään vuosilta 2006–2009 Nion ja Sardarin (2011) uusimman seurantatutkimuksen tietojen pohjalta. Työmarkkinatuettujen työharjoittelun vaikutuksia käsitellään tarkemmin myös muilta osin uusimman seurantatiedon (v. 2009) osalta.

Työllistyminen riippuu työllisyystilanteen ohella työttömyyden rakenteesta ja käytettävien toimenpiteiden valinnasta. Valinnalla tarkoitetaan sitä, että aktiivitoimenpiteitä kohdennetaan työllistymisedellytyksiltään erilaisiin työttömien kohdejoukkoihin, jolloin sijoittumisessa on toimenpiteiden välillä valikoitumisesta johtuvia suuria eroja. Työmarkkinatuella aktiivitoimenpiteisiin sijoitetut ovat usein pitkäaikaistyöttömiä tai vähäisen työkokemuksen omaavia työttömiä, jolloin työllistyminen jää pienemmäksi kuin muilta toimenpiteiltä. (Nio & Sardar 2011, 3.)

Toimenpiteiden vaikuttavuuteen vaikuttaa suhdanteen lisäksi työttömän taust ominaisuudet, kuten ikä, sukupuoli, koulutustaso, koettu työttömyys ja etäisyys työmarkkinoista. Lisäksi työttömän valikoitumiseen tietyn toimenpiteen kohde-

joukkoon ja työllistymiseen vaikuttavat henkilökohtaiset ominaisuudet, motivaatio, mieltymykset sekä viranomaisten päätökset. (Nio & Sardar 2011, 6–7.)

Yksityisen sektorin toimenpiteiltä työllistyy yleensä parhaiten, koska niihin ohjautuvat työttömät ovat usein helpommin työllistyviä. Julkisen sektorin toimenpiteissä on usein vaikeasti työllistyviä pitkäaikaistyöttömiä. (Nio & Sardar 2011, 3.)

Alla oleva taulukko kuvaa sitä, miten paljon vuositasolla työttömiä on aktiivitoimenpiteissä ja miten heikoksi työllistymisluvut ovat jääneet, etenkin työmarkkinatuella työharjoittelussa ja valmentavassa työvoimakoulutuksessa (taulukko 5).

Taulukko 5. Toimenpiteet päättäneet ja työllistyminen v. 2006–2009 (Nio & Sardar 2011, 3).

Toimenpide	Vuosi 2009		Vuosi 2008		Vuosi 2007		Vuosi 2006	
	Päättäneet	Työssä	Päättäneet	Työssä	Päättäneet	Työssä	Päättäneet	Työssä
Tukityöllistäminen	49349	30, 7%	50866	34,2%	60203	36,3%	56838	34,5%
Ammatillinen työvoimakoulutus	34011	30, 6%	34307	41,9%	28727	41,2%	30171	38,8%
Valmentava työvoimakoulutus	26551	11,5%	29128	16,7%	33279	16,6%	28149	15,3%
Työmarkkinatuen työharjoittelu	34800	12,3%	35751	16,2%	38620	17,9%	39668	17,7%
Toimenpiteissä yhteensä	144711		150052		160829		153826	

Työharjoittelua ja valmentavaa työvoimakoulutusta ei voida arvioida kuitenkaan pelkän työllistymisen näkökulmasta, koska niille mielletään myös muita tavoitteita. Niillä pyritään esimerkiksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja nuorten työura- ja koulutussuunnitelmien selkiytymiseen. (Nio & Sardar 2011, 4.)

Kaikki toimenpiteet yhteenlaskettuna vuonna 2009 työllistyneiden osuus jäi noin 23 %. Taantuman vaikutus näkyi selkeimmin tukityöllistämisen ja ammatillisen työvoimakoulutuksen. Valmentavan työvoimakoulutuksen ja työmarkkinatuen työharjoittelun osalta taantuman vaikutus oli heikompi, vaikka työllisyysluvut olivatkin matalat. (Nio & Sardar 2011, 3.)

Ikäryhmittäin työllistymiserot olivat selkeät kaikissa toimenpiteissä. Huonoiten työllistyivät yli 50-vuotiaat ja parhaiten 20–34-vuotiaat. (Nio & Sardar 2011, 7.) Alla olevassa taulukossa 6, on tarkasteltu työmarkkinatuella työharjoittelun tarkempia sijoittumistietoja ikäryhmittäin. Toimenpiteen jälkeen parhaiten sijoittuivat nuoret 15–24-vuotiaat, joista työttömäksi palasi noin 28 %.

Taulukko 6. Työmarkkinatuen harjoittelusta sijoittuminen ikäryhmittäin (Nio & Sardar 2011, 28).

	Ikä 15–24 v Päätäneet	Ikä 25–49 v Päätäneet	Ikä 50+ v Päätäneet	Yhteensä Päätäneet
Avoimilla työmarkkinoilla	2657	1472	134	4263
Uudelleen sijoitettuna toimenpiteeseen	2942	2702	778	6422
Työvoimakoulutuksessa	418	668	118	1204
Työttömänä	4951	6222	1855	13028
Varusmies/eläkkeellä	549	10	15	574
Opiskelemissa syksy -09	3371	464	29	3864
Muu/ei tietoa	2870	2038	537	5445
Yhteensä	17758	13576	3466	34800
Avoimilla työmarkkinoilla	15,0 %	10,8 %	3,9 %	12,3 %
Uudelleen sijoitettuna toimenpiteeseen	16,6 %	19,9 %	22,4 %	18,5 %
Työvoimakoulutuksessa	2,4 %	4,9 %	3,4 %	3,5 %
Työttömänä	27,9 %	45,8 %	53,5 %	37,4 %
Varusmies/eläkkeellä	3,1 %	0,1 %	0,4 %	1,6 %
Opiskelemissa syksy -09	19,0 %	3,4 %	0,8 %	11,1 %
Muu/ei tietoa	16,2 %	15,0 %	15,5 %	15,6 %
Yhteensä	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Vuonna 2009 yli 40 %:lla toimenpidejakso oli enintään 3 kuukautta. Työmarkkinatuen työharjoittelussa lyhytkestoisten jaksosten osuus oli noin 60 %. Jakson kestosta merkitystä työllistymiseen ei voida kuitenkaan pitää selkeänä, koska esimerkiksi työharjoittelussa työllistyminen oli heikkoa (10–13 %) jakson kestosta riippumatta. (Nio & Sardar 2011, 6.)

Nuoria oli 31 000 kaikissa toimenpiteet päätäneissä vuonna 2009. Suurin osa nuorista (71 %) sijoittui joko työmarkkinatuen työharjoitteluun tai valmentavaan työvoimakoulutukseen. Nuorten heterogeenisyys työmarkkinavalmiuksien osalta vaikuttaa toimenpiteiltä sijoittumiseen. (Nio & Sardar 2011, 9.) Koulutustasosta riippumatta vuonna 2009 työ ei ollut millään koulutustasolla yleisin tilanne toimenpiteen jälkeen (taulukko 7).

Taulukko 7. Nuorten työmarkkinatilanne 3 kuukautta työharjoittelun päättymisen jälkeen v. 2009 (%) (Nio & Sardar 2011, 11).

Sijoittuminen	Perusaste	Ylioppilas	Ammatillinen keskiaste
Työ	8, 4	19,9	19, 0
Uudelleen toimenpiteessä	18, 6	17, 2	21, 1
Työtön	27, 3	16, 6	39, 8
Varusmies/eläke	1, 5	5, 0	3, 6
Opiskelu	19, 4	31, 2	6, 9
Muu (syrjäytymisvaara)	24, 8	10, 2	9, 5
Yhteensä	100,0	100,0	100,0

Vaikuttavuuden osalta epäonnistumisena voidaan pitää työttömäksi palaamisen ohella myös työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolelle jäämistä (taulukossa 6 ja 7, kohta muu). Työharjoittelun jälkeen ulkopuoliseksi jäi 15–19 vuotiaista joka neljäs eli työharjoittelulla ei onnistuttu kiinnittämään näitä nuoria työelämään tai kouluun. Syrjäytymisen riski on suurin pelkän peruskoulutuksen omaavilla nuorilla. (Nio & Sardar 2011, 10–11.) Myös Hämmäläisen ja Ollikaisen (2004) tekemä tutkimus työvoimatoimenpiteiden vaikutuksista nuorten työmarkkinatilanteeseen vahvistaa osaltaan tätä tulosta. Heidän mukaan työharjoittelun vaikutukset nuorten työmarkkina-asemaan olivat kaikista heikoimmat (Hämmäläinen & Ollikainen 2004, 24).

Työharjoittelun ja työelämävalmennuksen vaikuttavuutta on tutkittu vähän työttömien näkökulmasta. Terävä ym. (2011, 61, 67–68) selvittivät osana tutkimustaan vaikeasti työllistyvien arvioita heille tarjotuista palveluista, joiden mukaan työharjoittelu ja työelämävalmennuksen koettiin pääosin hyödyttöminä. Toimenpiteiden hyödyllisyys liittyi siihen, että ne olivat tarjonneet jotakin tekemistä. Pitkän aikavälin hyötyjä vaikeasti työllistyvät eivät kyenneet tunnistamaan. TE-toimiston virkailijat kokivat, että toimenpiteiden oikea-aikaisuus on avainasemassa toimenpiteiden vaikuttavuudessa. Henkilökohtainen vuorovaikutus ja palvelusuhteen jatkuvuus on TE-toimiston virkailijoiden mielestä myös tärkeää vaikuttavan palveluketjun syntymiselle.

5 MENETELMÄ JA AINEISTO

5.1 Tutkimusote

Tutkimuksen taustafilosofiana toimi fenomenologis-hermeneuttinen filosofia. Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia työttömien kokemusta työmarkkinatoimenpiteistä ilman teoriasta muodostettua mallia tai ennakkokäsitystä. Aineisto kerättiin siis työttömien itsensä elämistä ja suorittamista toimenpiteistä.

Kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys ovat keskeisiä käsitteitä fenomenologisessa ja hermeneuttisessa tutkimuksessa. Fenomenologiassa tutkitaan merkityksiä ja kokemuksia; ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuutensa. Siinä ei pyritä löytämään universaaleja yleistyksiä, vaan ymmärtämään jonkin tutkittavan kohteen sen hetkistä merkitysmaailmaa. Ihmisen kokemukset syntyvät merkitysten mukaan. Jokaiseen havaintoon vaikuttaa se, mitä kohde merkitsee havaittajalle eli mikä merkitys sillä on. (Aaltola & Valli 2010, 28–29, 31.)

Kyseessä oli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Henkilöiden, joilta aineisto kerätään, tulee tietää tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä tulee olla kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.)

5.2 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat työmarkkinatoimenpiteissä olevat työttömät. Erityisenä mielenkiinnon kohteina oli nuoret työttömät ja pitkäaikaistyöttömät. Vastaajiksi valittiin joukko työttömiä, jotka olivat aineistonkeruuhetkellä Jupiter-säätiön työvalmennuskeskuksessa työmarkkinatoimenpiteissä. Tutkimuksen näkökulma oli kuitenkin yleinen, ei Jupiter-säätiön tarjoamiin työmarkkinatoimenpiteisiin rajoittuva.

Henkilöiden, joilta aineisto kerätään, tulee tietää tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä tulee olla kokemusta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Valitsemalla vastaajat Jupiter-säätiöstä pyrittiin tavoittamaan kerralla mah-

dollisimman suuri määrä vastaajia tutkimuksen kohderyhmästä. Sillä, että vastaajat olivat parhaillaan itse työmarkkinatoimenpiteissä, lisättiin vastaajien kiinnostusta osallistua tutkimukseen ja mahdollisuutta saada ajankohtaista näkemystä työttömien ajatuksista tutkittavasta ilmiöstä.

Jupiter-säätiön järjestämien työmarkkinatoimenpiteiden kohderyhmänä ovat erityisesti vaikeasti työllistyvät, pitkäaikaistyöttömät ja nuoret. Toimenpiteisiin sisältyy työvalmennuksen lisäksi aina yksilövalmennus, jonka avulla tuetaan henkilöä asettamaan ja saavuttamaan itselleen realistisia tavoitteita. Tästä johtuen Työ- ja elinkeinotoimisto ohjaa Jupiter-säätiön toimenpiteisiin vaikeammin työllistyviä asiakkaitaan eli henkilöitä, jotka tarvitsevat tukea saavuttaakseen työllistymis- ja koulutustavoitteensa.

Jupiter-säätiön tarjoaa työhön ja koulutukseen valmentavaa palvelua, työelämään kuntouttavaa palvelua ja työ- ja toimintakykyä arvioivaa palvelua. Palvelut parantavat yksilön työ- ja toimintakykyä tarjoamalla yksilö- ja ryhmävalmennusta sekä ohjattua työtä. Työosastoja säätiöllä on seitsemän: Puu ja rakennusosasto, Käden- taidot, Jupiter kierrätysmyymälä, Café Jupiter, siivousosasto, Ekocenter ja Rakennuskierrätys Rakstore. Vuonna 2010 työvalmennuskeskuksessa oli valmennusasiakkaita yhteensä 598. (Jupiter 2010.)

5.3 Aineiston keruumenetelmä

Aineistonkeruumenetelmänä oli kysely (liite 1), koska sillä tavalla oli mahdollisuus saada paljon tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Kysely suoritettiin informoituna kyselynä ryhmätilanteessa, jossa tutkijat jakoivat lomakkeet henkilökohtaisesti ja kertoivat samalla tutkimuksestaan. Tutkimuksessa huomioitiin se, että laajentamalla menetelmien käyttöä on mahdollista saada esiin laajempia näkökulmia ja lisätään tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi & Hurme 2008, 38). Tästä syystä vastaajille annettiin mahdollisuus vastata myös suullisesti, jolloin vastaajaa haastateltiin kyselyn pohjalta. Tarjoamalla kahta eri mahdollisuutta vastata kyselyyn pyrittiin varmistamaan mahdollisimman suuri vastaajamäärä. Toisaalta molemmissa aineistonkeruutavoissa on myös omat hyvät puolensa, joita tässä tutkimuksessa pyrittiin hyödyntämään tarjoamalla niitä vaihtoehtoina vastaajille.

Kyselyn ja haastattelun ideana on saada tietoa, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii, kuten toimii. Kyselyn ja haastattelun ero ei ole suuri, ero perustuu tiedonkeruuvaiheeseen. Kysely täytetään itse ja haastattelussa tutkija merkitsee puhutut vastaukset ylös. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–73.) Vaikka tässä tutkimuksessa käytettiin menetelmänä kyselyä, oli se kuitenkin muodoltaan strukturoimaton, koska tutkimustehtävien kannalta oleelliset kysymykset olivat muodoltaan avoimia. Avoimien kysymyksien avulla annettiin vastaajille mahdollisuus ilmaista avoimesti kokemuksiaan työmarkkinatoimenpiteistä. Kun laadullisen tutkimuksen menetelmänä on kysely, tulee tarkkoja tosiasioita kysyä suoraan avoimina kysymyksinä, ei skaaloihin perustuvilla kysymyksillä. Avoimet kysymykset antavat vastaajille mahdollisuuden ilmaista itseään omin sanoin. (Hirsjärvi, Remes, Sajaavaara 2008, 191–192, 195–196.) Tässä tutkimuksessa tavoitteena oli saada työttömien tuottamaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä joko kirjallisesti tai suullisesti.

Kysely laadittiin siten, että avoimet kysymykset luotiin tutkimustehtävien alakysymysten mukaisesti. Kyselyssä tulee kysyä vain tutkimustehtävien kannalta oleellisia asioita. Jokaiselle kysymykselle on perustelu tutkimuksen viitekehyksessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74–75.) Kyselystä pyrittiin tekemään mahdollisimman lyhyt, jotta kaikki vastaajat jaksavat vastata panostaen. Kyselylomakkeen hyvät puolet nousevat silloin esiin, kun lomake on hyvin suunniteltu ja sillä pyritään selvittämään konkreettisia ja yksiselitteisiä ilmiöitä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 37). Kyselyssä kiinnitettiin erityistä huomioita kysymysten muotoihin ja niissä käytettyihin käsitteisiin ja sanoihin, jotta kysymykset olisivat vastaajille mahdollisimman helposti ymmärrettävässä muodossa. Taustalla oli tutkijoiden työkokemuksen kautta saatu tieto kohderyhmän heterogeenisyydestä.

Kun tutkimuksessa luodaan oma kyselykaavake, on hyvä pyytää kollegoja antamaan kehittämisehdotuksia kaavakkeeseen. Myös esitestaus on tärkeää. Esi-kyselyn tavoitteena on testata kyselyn toimivuus, esimerkiksi oikeat sanat kohdejoukolle, aihepiirien järjestys, hypoteettisten kysymysten muoto ja kyselyn vastaamisen keskimääräinen pituus. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 72; Metsämuuronen 2003, 37.) Kyselylomake esitestattiin yhdellä entisellä valmentautujalla ja yhdellä työntekijällä. Testauksen jälkeen kyselylomakkeeseen tehtiin vielä muutoksia,

joilla pyrittiin selkeyttämään lomaketta ja muotoilemaan joitain kysymyksiä. Kyselylomakkeesta pyrittiin tekemään mahdollisimman lyhyt ja selkeä, koska suurin osa kysymyksistä koostui avoimista kysymyksistä.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 73) mukaan kyselyn heikkoutena voidaan pitää oletusta, että kaikki vastaajat ovat luku- ja kirjoitustaitoisia. Lisäksi heikkoutena voidaan pitää taustalla olevaa oletusta, että kaikki vastaajat kykenevät, haluavat tai osaavat ilmaista itseään kirjallisesti. Haastattelun suurin etu taas on sen joustavuus. Haastattelija voi toistaa kysymyksen, selventää, oikaista ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Lisäksi kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin tutkija haluaa. Kohderyhmän tuttuuden vuoksi tutkijat tiedostivat nämä mahdolliset ongelmat, jotka pyrittiin ratkaisemaan tarjoamalla mahdollisuutta vastata myös suullisesti sekä keräämällä aineisto ryhmätilanteessa, jossa vastaajien oli mahdollista kysyä epäselviä asioita ja saada apua tarvittaessa.

Lisäksi aineistonkeruu tilanteessa annettiin mahdollisuus keskusteluun aiheeseen liittyen. Alun perin tutkijoiden ajatuksena oli, että keskustelu käytäisiin ryhmähaastattelun tyyppisesti. Käytännössä ryhmätilanteet menivät kuitenkin niin, että keskustelu liittyi lähinnä kyselylomakkeeseen. Ryhmätilanteissa oli useita, jotka tarvitsivat tukea lomakkeen täyttämiseksi. Vastaajat halusivat kuitenkin vastata kirjallisesti haastattelun sijaan, vaikka se osalle oli hieman hankalaa. Ensimmäisessä ryhmätilanteessa oli yksi vastaaja, joka kertoi avoimesti kokemuksistaan. Nämä kommentit kirjoitettiin ylös. Samat asiat ilmenivät kuitenkin myös lomakkeessa, joten tällä ei ollut lisäarvoa tutkimukselle.

5.4 Aineiston keruu

Aineisto kerättiin kahtena eri ajankohtana, huhtikuussa ja kesäkuussa 2011. Tästä siksi, että tutkijat halusivat mahdollisimman suuren määrän vastauksia. Tutkimukseen otti osaa yhteensä 52 työtöntä. Aineisto koostui 50 kyselylomakkeesta ja kahdesta nauhoitetusta haastattelusta. Haastatteluissa kyselylomake toimi haastattelurunkona.

Aineiston keruun onnistumisen kannalta suositellaan, että vastaajat voivat tutustua aiheeseen etukäteen. Tämä on sekä eettisesti perusteltua että kohderyhmän tutkimukseen osallistumisen kannalta perusteltua. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Vastaajia informoitiin tulevasta kyselystä ja vastaustavoista jo muutamaa päivää ennen aineistonkeruun ajankohtaa info-lapuilla, jotka vietiin joka työosaston ilmoitustaululle. Vastaajat saivat etukäteen tietoa tutkittavasta aiheesta, tutkimuksen tarkoituksesta, mahdollisista vastaustavoista ja vastaamisen vapaaehtoisuudesta (liite 2). Myös osastopäälliköitä tiedotettiin tulevasta päivästä etukäteen. Työosastoilla ja vielä vastaustilanteessa tutkijat painottivat sitä, että halusivat nimenomaan työttömien omia kokemuksia aiheesta pitäen niitä tärkeinä.

Aineistonkeruupäivänä vastaajat kerättiin luokkahuoneeseen työosastoittain ryhminä. Työosastoittain siksi, että vastaajat oli helppo hakea vastaamaan ja he olivat toisilleen edes kasvoilta tuttuja. Aikataulua suunniteltaessa huomioitiin työosastojen ja vastaajien työajat, tauot sekä kysyttiin osastopäälliköiltä etukäteen toiveita kellonajoista. Ennen aineiston keruuta tulee ratkaista ajankohta, paikka, kesto ja välineistö. Paikan tulisi yleensä määräytyä tutkittavien mukaan ja sen tulisi olla vastaajalle turvallinen ja rauhallinen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 73.) Tutkimukseen osallistumiseen innosti se, että aineistonkeruu tapahtui kohderyhmän työajalla ja työpaikalla.

Aineistonkeruun alussa vastaajille kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta, avattiin kysymykset ja annettiin mahdollisuus kysyä tutkimukseen tai kyselylomakkeeseen liittyvistä asioita. Puheen tukena tutkijoilla oli lyhyt power point -esitys, jossa asiat oli esitelty ranskalaisilla viivoilla. Tämä siksi, että joidenkin on helpompi omaksua tieto lukien. Vastaajille kerrottiin, että vastaukset annetaan ja analysoidaan anonyymeinä.

Kaikilta vastaajilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta ja tietojen käyttämiseen tutkimuksessa (liite 3). Vastaajia informoitiin siitä, että heillä oli mahdollisuus kieltäytyä tai keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Koska ryhmätilanne olisi voinut olla jollekin vastaajalle vaikea, annettiin vastaajille mahdollisuus täyttää kysely myös luokkahuoneen ulkopuolella, mutta yksi-

kään vastaaja ei halunnut käyttää tätä mahdollisuutta. Koko vastaamisen ajan annettiin mahdollisuus kysyä epäselvissä kohdissa ja erityisesti moni maahanmuuttajataustainen vastaaja halusikin apua kysymysten ymmärtämisessä ja vastaamisessa.

Jokaisen ryhmän vastausvuoroon oli varattu tunti. Tutkijoiden alustus vei noin 10 minuuttia ryhmätilanteiden alusta. Kaikki eivät olisi jaksaneet kuunnella alustusta, vaan olisivat heti halunneet vastata kyselyyn. Osa vastaajista vastasi kyselyyn nopeasti, käyttäen aikaa vain muutamia minuutteja. Osalla taas aikaa vierähti koko tunti. Kaikki saivat kuitenkin vastauksensa tehtyä määräajassa. Ryhmätilanteet olivat tutkijoiden kokemana rentoja ja vapaita. Tutkijat kiersivät vastaajien joukossa koko vastausajan ja neuvoivat vastaajia tarpeen mukaan. Hiljaisilta vastaajilta kysyttiin tarvitsevatko he apua, onko jokin kysymys vaikea tai epäselvä. Näin siksi, että tutkijoiden kokemuksen mukaan kaikki eivät uskalla pyytää apua.

Vastaamisen jälkeen Jupiter-säätiö tarjosi kiitokseksi pullakahvit. Tämä varmasti osaltaan motivoi vastaajia osallistumaan kyselyyn. Osa vastaajista halusi jäädä nauttimaan kahvit luokkahuoneeseen keskustellen niitä näitä ja osa taas siirtyi kahveineen Café Jupiterin tiloihin. Yllättävän moni vastaaja ei halunnut ollenkaan tarjoilua, vaan siirtyi vastaamisen jälkeen heti takaisin töihin. Tutkijoita ilahdutti se, että he osallistuivat kyselyyn vaikka pulla-kahvit eivät heitä kiinnostanut.

5.5 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällön analyysiä. Laadullisen aineiston analysoinnissa tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen. Aineiston avulla pyritään saamaan mahdollisimman luotettavaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä, josta analyysin avulla luodaan sanallinen ja selkeä kuvaus. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 108.)

Aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin liittyy monia hyviä puolia. Sen avulla voidaan aineisto analysoida objektiivisesti ja systemaattisesti, oli aineisto kerätty millä menetelmällä tahansa. Se sopii hyvin myös strukturoimattoman aineiston analyysiin. Tällä menetelmällä tutkittavasta ilmiöstä saadaan kuvaus yleisessä ja tii-

viissä muodossa sekä saadaan selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103, 108.)

Analyysin avulla aineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus, jossa analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Analyysiyksiköt eivät siis ole etukäteen sovittuja tai harkittuja, eli aikaisemmillä havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla tutkittavasta ilmiöstä ei ole mitään tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa. Teoria, joka tutkimuksessa liittyy analyysiin ja analyysin lopputulokseen, koskee pelkästään analyysin toteuttamista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 95.) Tämän tutkimuksen aineiston analyysiyksiköt muodostuivat sanasta, sanoista, osa lauseista, lauseista tai ajatuskokonaisuuksista.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi muodostuu kolmesta keskeisestä vaiheesta, joita ovat aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108, lainaus teoksesta Miles & Huberman 1994).

Ennen varsinaista sisällön analyysiä tutkijat lukivat kyselylomakkeita useaan kertaan läpi ja kuuntelivat sanelukoneella nauhoitettuja haastatteluita. Tämän jälkeen tutkijat päättivät aineiston rajaukseen liittyvät kriteerit. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin aineistosta ne henkilöt, jotka eivät olleet säätiössä vastaus hetkellä työmarkkinatoimenpiteessä ja ne, joiden kielitaito ei ollut riittävä kyselyyn vastaamiseen suomenkielellä. Tutkimusaineiston rajaukseksi asetettiin, että vastaaja oli ollut vähintään kolme viikkoa toimenpiteessä. Ulkopuolelle rajattiin myös puutteellisesti vastatut lomakkeet, joista ei ilmennyt vastaajan ikää, nykyistä toimenpidettä ja sen kestoa. Rajauksen jälkeen tutkimuksen aineisto koostui 37 vastauksesta.

Prosessin ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen eli redusointi, jolloin auki kirjoitetusta aineistosta poimitaan tutkimuksen kannalta oleelliset asiat joko informaatiota tiivistämällä tai pilkkomalla sitä osiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Ennen analysoinnin aloittamista nauhoitettu haastattelu litteroitiin kirjoittamalla sanasta sanaan tekstinkäsittelyohjelma Wordiin. Tutkimuksen analysointi aloitettiin litteroimalla koko aineisto alkuperäisessä muodossaan kyselylomakkeen

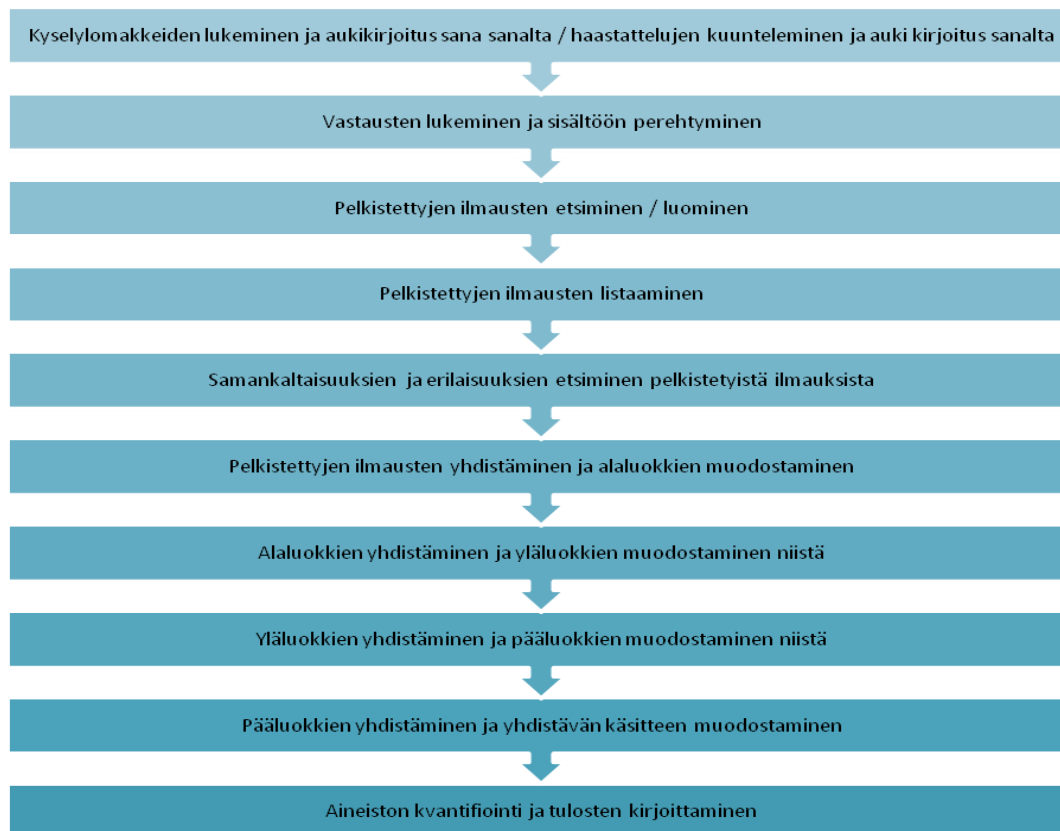
mukaisesti kysymyksittäin samaan taulukkoon merkitsemällä vastaajat värikoodilla eri ryhmiin, joita olivat nuorisotyötön, pitkäaikaistyötön, nuoripitkäaikaisyötön ja muut. Tämän jälkeen aineistosta poimittiin tutkimuskysymysten kannalta oleelliset pelkistetyt ilmaukset.

Analyysin toisessa vaiheessa pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään eli klusteroidaan samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien mukaan omiksi joukoikseen. Tämän jälkeen samaa tarkoittavat asiat yhdistetään samaan luokkaan, jonka jälkeen seuraa välittömästi kolmas vaihe, jossa luokka nimetään sisältöä vastaavalla käsitteellä. Ryhmittelyä seuraa siis käsitteellistäminen (abstrahointi). (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110, lainaus teoksista Hämäläinen 1987, Dey 1993, Cavanagh 1997.) Tässä tutkimuksessa ryhmitellyt luokat muodostuivat alaluokista, alaluokkien ryhmittely yläluokista, yläluokkien ryhmittely pääluokista, jonka jälkeen pääluokat liitettiin yhdistävän luokan alle. Yhdistävät luokat muodostuivat tutkimustehtäviin liittyvien apukysymysten mukaan. Luokat nimettiin ryhmiteltyjä tietoja kuvaavilla käsitteillä. Esimerkki analysoinnista on liitteessä 4.

Sisällön analyysiä voidaan jatkaa luokittelun jälkeen kvantifioimalla aineisto (Sarajärvi & Tuomi 2009, 120). Tässä tutkimuksessa aineisto kvantifioitiin luokittelun jälkeen siten, että aineistosta laskettiin kuinka monta kertaa sama asia esiintyi aineistossa tutkimuskysymyksittäin. Koska kyse on laadullisesta tutkimuksesta ja yksilön kokemus on aina aito, eikä mitään niistä pidä väheksyä tai asettaa eriarvoiseen asemaan, ei tuloksia esitetä tarkan kvantifioinnin mukaan. Tuloksissa on osittain esitetty ilmenneiden asioiden painotusarvoja yleisessä muodossa. Tutkijat kuitenkin toivovat, että lukija muistaa, että jokaisen yksilön yksilöllinen kokemus ja näiden kokemusten yhteistulos muodostavat arvioinnin siitä toimiiko jokin asia vai ei. Jokainen kokemus on siis yhtä tärkeä toimivuuden asiakaslähtöisessä näkökulmassa.

Yhteenvedon voidaan todeta, että aineistolähtöisessä sisällönanalyysiprosessissa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä analyysin avulla, joka perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Analyysissä käsitteitä yhdistelemällä saadaan vastaukset tutkimustehtäviin ja tutkittavasta ilmiötä pystytään muodosta-

maan selkeä ja tiivis kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112.) Tämän tutkimuksen sisällön analyysin eri vaiheita on kuvattu kuviossa 4.

Kuvio 4. Aineiston sisällönanalyysin vaiheet (mukailtu Tuomi & Sarajärvi 2009, 109).

Kyselylomake sisälsi myös muutamia strukturoituja kysymyksiä. Strukturoidut kysymykset käsiteltiin Excel – ohjelmalla, jonka avulla vastauksista luotiin myös kuvioita.

6 TYÖTTÖMIEN KOKEMUS TYÖMARKKINATOIMENPITEISTÄ

6.1 Taustatiedot

Suomessa oli vuonna 2010 työttömyysetuudella työharjoittelussa ja työelämävalmennuksessa 13 000 henkilöä. Heistä työelämävalmennuksessa oli noin 70 %. Yhteensä työharjoittelun ja työelämävalmennuksen aloitti 65 100 henkilöä ja heistä alle 25 -vuotiaita oli 48 %. Naisia aloittaneista oli 56 %. Aloittaneista sijoittui kuntiin 20 400, yrityksiin 27 800 ja yhdistyksiin ynnä muihin sellaisiin 15 700. (Työllisyyskertomus vuodelta 2010 2011, 57.) Tähän tutkimukseen osallistui 52 (N=52) työtöntä työnhakijaa, jotka olivat parhaillaan työmarkkinatoimenpiteessä. Mukaan aineistoon otettiin 37 (n=37) osallistujan vastaukset.

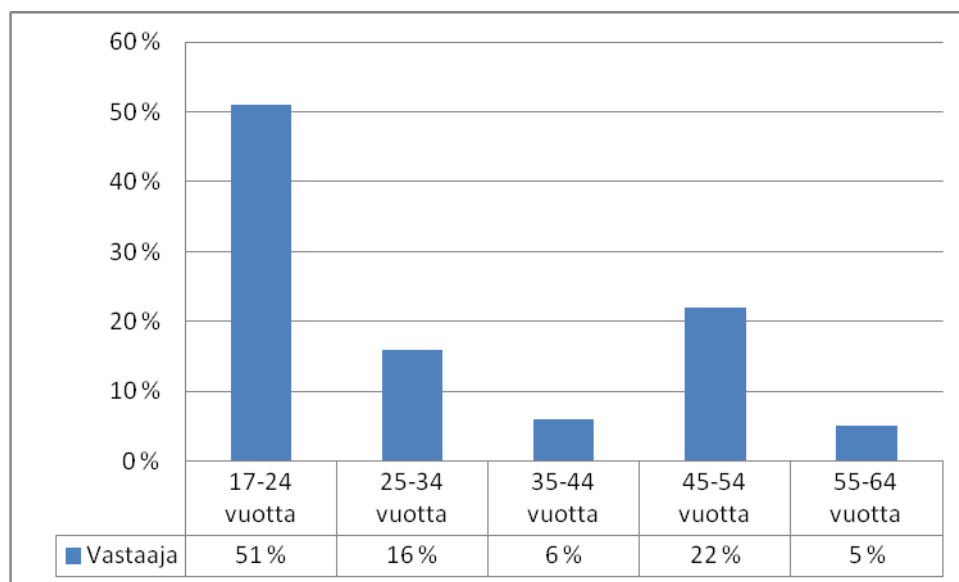
Koska tutkijoiden erityismielenkiinnon kohteena olivat nuoret työttömät (n=19) ja pitkäaikaistyöttömät (n=17), on heidän vastauksiaan nostettu esiin erikseen niissä kohdin, joissa heidän vastauksensa erottuivat selkeästi painottuen tiettyihin aiheisiin. Nuorissa vastaajissa osa oli pitkäaikaistyöttömiä (n=4). Näiden nuorten vastaukset on analysoitu sekä nuorten että pitkäaikaistyöttömien vastauksissa. Joissakin määrin heidän vastauksensa eritellään myös erikseen molemmista ryhmistä.

Taustatiedot on esitetty kerronnan lisäksi kuvioilla, joissa taustatiedot selvitetään prosentti luvuilla. Tämä siksi, että lukija saisi nopean käsityksen vastaajista ja heidän tilanteestaan. Tulokset on esitetty kysymysten asettelun mukaisesti. Jokaisen tulososion alkuun on asetettu käsitekartta, jonka avulla tulokset avautuvat helpommin ja selkeästi lukijalle. Myös taustatiedoista työttömyyden syyt ja motivaatio toimenpiteeseen osallistumisesta on avattu käsitekarttojen avulla. Johtopäätöksissä tulokset vedetään yhteen tutkimustehtävien mukaan.

6.1.1 Ikä ja sukupuoli

Vastaajista miehiä oli 57 % ja naisia 43 %. Nuorimmat tutkimukseen osallistuneet vastaajat olivat 17-vuotiaita ja vanhimmat 61-vuotiaita. Ikä jaettiin kyselyssä viiteen eri ikäryhmään. Ikäryhmäjaottelu perustui yleisesti työvoimapolitiittisissa tut-

kimuksissa käytettyyn jaotteluun. Vastaajia oli kaikista ryhmistä. Vastaajista hiukan yli puolet oli nuoria, 17–24-vuotiaita työttömiä ja kaksi pienintä vastaajaryhmää koostui 35–44-vuotiaista ja 55–64-vuotiaista. (Kuvio 5)

Kuvio 5. Vastaajien iät ikäryhmittäin (n=37).

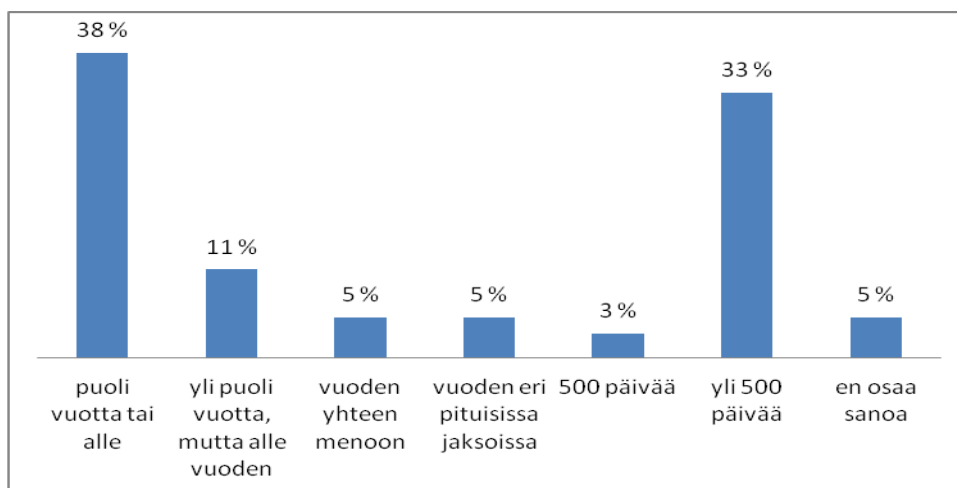
Myös pitkäaikaistyöttömiä oli kaikista ikäryhmistä. Pitkäaikaistyöttömänä pidetään henkilöä, jonka työttömyys on kestänyt yhtäjaksoisesti yli vuoden tai henkilöä, jonka työttömyysjaksot ovat kestäneet yhteensä vähintään vuoden (L 1295/2002). Pitkäaikaistyöttömistä (n=17) suurin ryhmä koostui 45–54-vuotiaista, joita oli 29 %. 17–24-vuotiaita oli 23 %. Kahden ikäryhmän osuus pitkäaikaistyöttömissä oli sama. 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä ja 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä oli kummassakin 18 % pitkäaikaistyöttömistä. Pienimmän ryhmän pitkäaikaistyöttömistä muodosti 35–44-vuotiaat, joiden osuus oli 12 %.

6.1.2 Työttömyyden kesto

Työttömän on täytynyt olla työttömänä työnhakijana vähintään yhden päivän ajan päästäkseen työmarkkinatoimenpiteeseen. Pitkäaikaistyöttömän henkilön kriteerit täyttäviä oli kaikissa vastaajissa kaiken kaikkiaan yhteensä 46 %. Nämä vastaajat koostuivat vuoden yhteen menoon työttömänä olleista, vuoden eripituisissa päätöksissä työttömänä olleista, 500 päivää työttömänä olleista sekä yli 500 päivää työttömänä olleista (kuvio 2). Suurin osa pitkäaikaistyöttömistä (n=17) oli ollut työt-

tömänä yli 500 päivää. Heitä oli pitkäaikaistyöttömistä 71 %. Nämä henkilöt täyttivät lisäksi vaikeasti työllistyvän työnhakijan kriteerin. Nuorista vastaajista (n=19) pitkäaikaistyöttömän kriteerin täytti 21 %. Heistä 25 % oli ollut työttömänä yli 500 päivää.

Vastaajista reilu kolmasosa oli ollut työttömänä alle puoli vuotta ennen työmarkkinatoimenpiteen alkamista (kuvio 2). Nuorista vastaajista (n=18) reilu puolet kertoi työttömyyden kestäneen alle puoli vuotta ja noin 22 % alle vuoden. Vain pieni osa kaikista vastaajista ei osannut määritellä työttömyytensä kestoja jättämällä vastaamatta kysymykseen (kuvio 6).

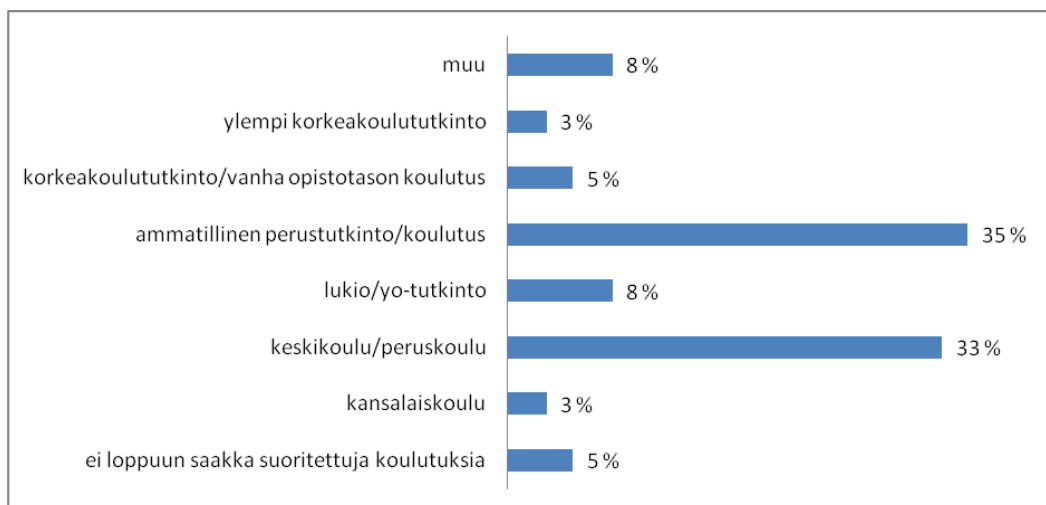
Kuvio 6. Työttömyyden kesto ennen nykyistä toimenpidettä (n=37).

6.1.3 Koulutus ja työhistoria

Riski joutua työttömäksi on suurin niillä, joilla on heikko koulutustaso (Myrskylä 2010, 46). Suurin osa vastaajista oli suorittanut ammatillisen koulutuksen tai peruskoulun / keskikoulun (kuvio 3). Nuorista vastaajista (n=19) lähes puolet ilmoitti suorittaneensa peruskoulun oppimäärän. Pitkäaikaistyöttömistä 23 % (n=17) oli suorittanut joko kansalaiskoulun, keskikoulun tai peruskoulun. Pitkäaikaistyöttömistä 35 % ja nuorista 32 % ilmoitti suorittaneensa ammatillisen perustutkinnon.

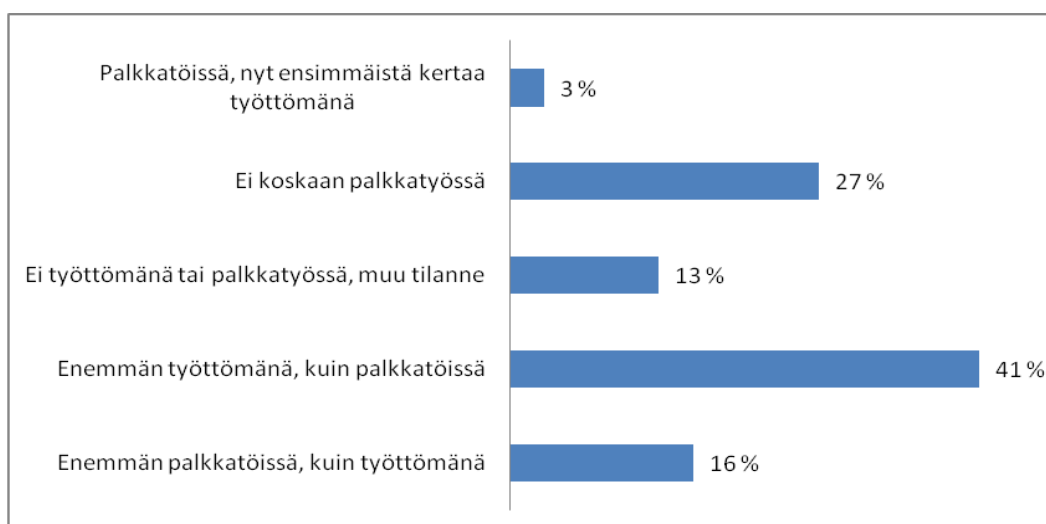
Pienellä osalla vastaajista ei ollut mitään loppuun saakka suoritettua koulutusta, edes peruskoulua. Kaikista vastaajista 3 ilmoitti suorittaneensa jonkin muun koulutuksen kuin jonkun edellä mainituista koulutuksista, esimerkiksi ammattistartti –

ammattilliseen koulutukseen ohjaavan ja valmentavan koulutuksen. (Kuvio 7)

Kuvio 7. Vastaajien viimeisin loppuun saakka suoritettu koulutus (n=37).

Kaikista vastaajista vähän alle puolet ilmoitti olleensa työhistoriansa aikana enemmän työttömänä kuin palkkatöissä. Näistä vastaajista lähes kaikki kertoivat työsuhteiden koostuneen pätkätöistä. Vastaajista melkein kolmannes ei ollut koskaan ollut palkkatöissä. Pieni osa vastaajista oli ollut enemmän töissä kuin työttömänä työhistoriassaan. Näistäkin vastaajista $\frac{2}{3}$ kertoi tehneensä työtä enemmän pätkätöissä kuin pitkissä työsuhteissa. (Kuvio 8)

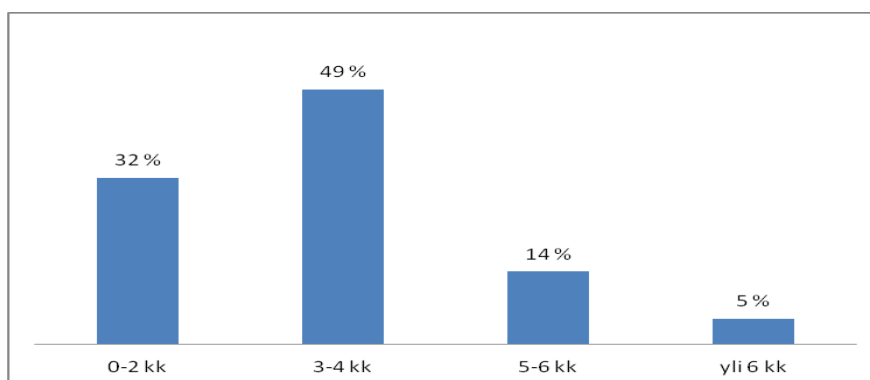
Kuvio 8. Vastaajien työhistoria ennen toimenpiteeseen tuloa (n=37).

Nuorista vastaajista 37 % (n=19) ja pitkäaikaistyöttömistä 29 % (n=17) ilmoitti olleensa enemmän työttömänä kuin työssä. Näistä vastaajista suurin osa kertoi työsuhteiden koostuneen pätkätöistä. Pitkäaikaistyöttömistä 35 % ilmoitti olleen enemmän palkkatyössä kuin työttömänä.

Vastaajat, jotka ilmoittivat olleensa muualla kuin työttömänä tai palkkatyössä, kertoivat olleensa esimerkiksi koulussa tai vankilassa (kuvio 4). Nuorista vastaajista 58 % (n=19) ja pitkäaikaistyöttömistä 30 % (n=17) ilmoitti, ettei ole koskaan ollut palkkatöissä tai, ettei ole koskaan ollut työttömänä tai palkkatöissä (muu tilanne).

6.1.4 Nykyinen ja aikaisemmat työmarkkinatoimenpiteet

Kaikista vastaajista 68 % oli työelämävalmennuksessa ja 32 % oli työharjoittelussa tutkimuksen teko hetkellä. Noin puolet vastaajista oli ollut nykyisessä toimenpiteessä 3–4 kuukautta. Pisimmillään toimenpide oli kestänyt reilusti yli vuoden. Näin oli pienen osan kohdalla vastaajista. Kolmannes vastaajista oli ollut toimenpiteessä 0–2 kuukautta. Kolme viikkoa oli lyhin aika, mitä vastaaja oli ollut toimenpiteessä. Tutkimukseen otettiin mukaan kaikki vastaajat, joiden nykyinen toimenpide oli kestänyt vähintään kolme viikkoa. Päätös pohjautui siihen, että TE-toimisto tekee työharjoittelua tai työelämävalmennusta koskevan sopimuksen lyhimmillään noin kuukaudeksi. (Kuvio 9)

Kuvio 9. Nykyisen työmarkkinatoimenpiteen kesto (n=37).

Kaikista vastaajista 57 % osallistui ensimmäistä kertaa TE -toimiston järjestämään työharjoitteluun tai työelämävalmennukseen. Jopa 43 % vastaajista ilmoitti, että

oli uudelleen sijoittuneena työmarkkinatoimenpiteeseen. Pitkäaikaistyöttömistä 65 % (n=17) ja nuorista 32 % (n=19) ilmoitti osallistuneensa aikaisemminkin työharjoitteluun tai työelämävalmennukseen.

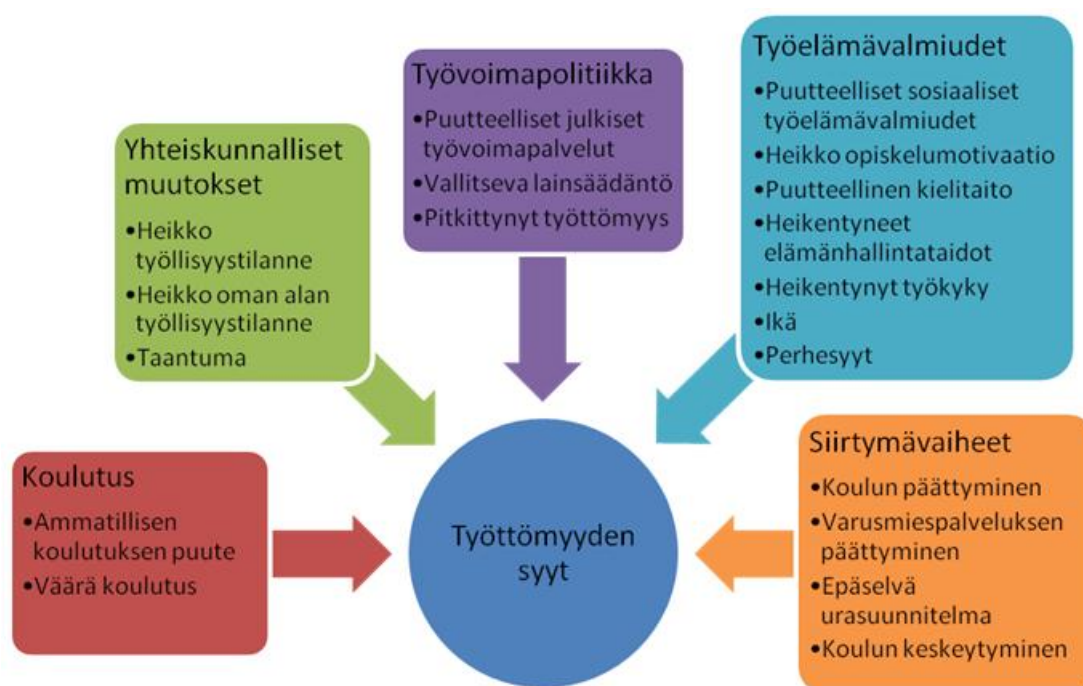
Niiltä tutkimukseen osallistujilta, jotka ilmoittivat olleensa aikaisemminkin toimenpiteessä, kysyttiin lisäksi työmarkkinatoimenpiteiden määrää ja paikkaa koskevia tietoja. Lähes puolet näistä vastaajista oli ollut kerran aikaisemmin toimenpiteessä ja lähes yhtä moni vastaaja oli ollut kaksi kertaa aikaisemmin toimenpiteessä. Nykyinen toimenpide oli siis suurimmalle osalle, uudelleen toimenpiteelle sijoittuneista, toinen tai kolmas kerta työharjoittelussa tai työelämävalmennuksessa. Jakauma uudelleen toimenpiteeseen sijoittumiselle vaihteli yhdestä yhdeksään kertaa.

Vastaajien mainitsemat aikaisemmat työharjoittelu- ja työelämävalmennuspaikat yleistettiin lain antamien järjestäjä-vaihtoehtojen alle. Nämä vaihtoehdot ovat valtion virasto tai laitos, kunta, kuntayhtymä, yhteisö, säätiö tai yksityinen elinkeinonharjoittaja. Kaikkia vastauksia ei kuitenkaan voitu varmuudella kategorioida näiden vaihtoehtojen alle, koska esimerkiksi päiväkotia voi olla joko kunnan tai yksityisen omistama. Nämä vaihtoehdot jätettiin luokittelematta.

Aineistossa nousi aikaisempina toimenpidepaikkoina eniten esille erilaiset yhteisöt ja säätiöt. Toiseksi eniten aineistossa nousi esille yksityiset elinkeinonharjoittajat, yritykset ja kunta tai kuntayhtymä. Yksikään vastaajista ei maininnut olleensa valtion virastossa tai laitoksessa työmarkkinatoimenpiteessä.

6.1.5 Työttömyyden syyt

Kuviossa 10 esitetään analyysin perusteella työttömien kokemuksia työttömyytensä syistä. Vastausten perusteella työttömyyden syyt liittyivät koulutukseen, yhteiskunnallisiin muutoksiin, vallitsevaan työvoimapolitiikkaan, puutteellisiin työelämävalmiuksiin ja siirtymävaiheisiin.

Kuvio 10. Työttömyyden syyt.

Koulutukseen liittyvät työttömyyden syyt koskivat ammatillisen koulutuksen puuttumista ja väärän koulutuksen aiheuttamaa työttömyyttä. Näihin tekijöihin liittyviä syitä työttömyydelle mainitsivat sekä nuoret että pitkäaikaistyöttömät. Ammatillisen koulutuksen puuttumisen voidaan nähdä hankaloittavan työnsaantia. Väärän koulutuksen aiheuttama työttömyys on yksi rakennetyöttömyyteen liittyvä ongelma. Yhteiskunnan tuotantorakenteen muuttuminen ja teknologian kehittyminen on poistanut esimerkiksi teollisuudesta työtehtäviä. Tämä muutos on koskettanut etenkin ikääntyvää työvoimaa. Toisaalta myös tuotannon keskittämällä kasvukeskuksiin ja joidenkin koulutusten alakohtaisien suurien opiskelijapaikkamäärien voidaan nähdä osaltaan aiheuttavan alueellista työttömyyttä. Koulutukseen liittyvänä työttömyyden synä työttömät kokivat myös työnantajan edellyttämään koulutukseen pääsemättömyyden. Koulutukseen pääsemättömyyden taustalla oli liian vähäiset opiskelijapaikkamäärät työllistymisen ehtona oleviin koulutuksiin.

Yhteiskunnallisiin muutokset työttömyyden synä liittyivät vallitsevaan työllisyystilanteeseen, oman alan työtilanteeseen ja taantumaa. Tärkeimpänä työttömyyden synä työttömät kokivat työtilanteeseen liittyvät asiat. Suurin osa koki

nimenomaan huonon työtilanteen olevan työttömyytensä taustalla. Omaa alaa koskettava työtilanne oli myös osalla työttömyyden syynä. Esimerkiksi perinteisiä kädentaitoja vaativat työt ovat vähentyneet ja ainoana vaihtoehtona työllistymiselle saattaa olla yrittäjyys.

Yllättävää oli, että työtilanteisiin liittyvät asiat olivat pääasiassa nuorten kokemuksena työttömyyden syynä. Myös nuoret pitkäaikaistyöttömät kokivat pääsääntöisesti, että heidän työttömyytensä syynä oli huono työllisyystilanne. Yhteiskunnan tilanteessa tapahtuviin muutoksiin liittyen pitkäaikaistyöttömät taas kokivat työttömyytensä johtuvan taantumasta, johon keskeisesti liittyi työnantajien huono taloudellinen tilanne ja siitä johtuvat irtisanomiset. Yhtenä ongelmana taantumaan ja irtisanomisiin liittyen voidaan pitää myös sitä, ettei myöskään uusia työpaikkoja synny. Työttömien kokemuksia työllisyystilanteesta johtuvaan työttömyyteen kuvaavat alla olevat lainaukset.

”Ei ole työtä siihen ammattiin mihin olen lukenut. ja ei ole paikkoja tarpeeksi hakemaani paikkoihin.”

”Alallani ei ole työtä tarjolla.”

”Ei ole ollut töitä, eikä kukaan ole ottanut töihin.”

Vallitsevaan **työvoimapolitiikkaan** liittyviä työttömyyden syitä olivat puutteelliset julkiset työvoimapalvelut, lainsäädännön asettamat toimenpiteitä koskevat rajoitukset ja pitkittynyt työttömyys.

Puutteellisiin työvoimapalveluihin liittyen työttömyyden syiksi mainittiin TE -toimiston heikko aktivointi ja TE -toimiston tarjoamien vaihtoehtojen sopimattomuus. Heikko aktivointi tarkoitti sitä, että työttömyyden alkuvaiheessa TE -toimisto ei aktivoinut tehokkaasti, vaan keinoksi riitti työttömän työnhakijan työnhakusuunnitelma. Vasta työttömyyden ylitettyä 500 päivää, aloitti TE -toimisto työttömän tehokkaamman aktivoinnin työvoimatoimenpiteiden avulla. Osa nuorista koki julkiset työvoimapalvelut puutteellisina ja pitivät sitä työttömyytensä syynä. Tarjolla olevista työvoimapalveluista ei löytynyt itselle sopivia vaihtoehtoja. Tätä kuvaa seuraava lainaus.

”Koska en ole tiennyt mitä tahdon tehdä, eikä työvoimatoimiston tarjoamat vaihtoehdot olleet ”minua varten” ”

Lainsäädäntöön liittyvät työttömyyden syyt tarkoittivat lähinnä palkkatukityön järjestäjää koskevia rajoituksia, jotka taantuman aikana karsivat useita työnantajia pois palkkatukityöpaikan järjestäjistä. Mikäli työnantaja on ennen toimenpiteen alkamista viimeisen 12 kuukauden aikana lomauttanut, irtisanonut tai muuttanut työsuhteen osa-aikaiseksi, estää se työttömän ottamisen palkkatukityöhön. Sama ongelma liittyy myös työmarkkinatoimenpiteisiin, mutta niiden kohdalla vastaava aika on 9 kuukautta. Palkkatukityötä koskettavaa ongelmaa kuvaavat alla olevat lainaukset.

”Kaikkihan työpaikat on nyt lomauttanu.”

”...ongelma on se, että kun niin emmä pääse sillä työllistämistuella mihinkää.”

”Ellikkäs siitä paperista ei loppujen lopuksi mitään hyötyä, joka antais sulle kilpailuetua verrattuna niihin, jotka on tehny sitä työtä niinku koko ajan.”

Osa pitkäaikaistyöttömistä koki työttömyytensä johtuvan pitkittyneestä työttömyydestä. Työttömyyden pitkittyessä työttömyys muuttui työttömyyttä ylläpitäväksi tekijäksi. Seuraava lainaus kuvaa tätä työttömyyden syytä.

”...yksinkertaisesti tipahdin sinne työttömyyden ansaan, enkä pääse pois sieltä.”

Puutteellisiin työelämävalmiuksiin liittyvät työttömyyden syyt koskivat sosiaalisia työelämävalmiuksia, opiskelumotivaatiota, kielitaitoa, elämänhallintataitoja, työkykyä, ikää ja perhesyitä.

Puutteelliset sosiaalisten työelämävalmiudet työttömyyden syynä tarkoittivat vaikeutta tavoittaa työnantajaa sekä vaikeutta näyttää itsestään parhaita puolia työntekijänä työnantajalle. Lisäksi työttömyyden syynä olivat puutteelliset sosiaaliset

taidot työelämässä. Etenkin työttömyyden pitkittyessä saattaa käydä niin, että työttömän sosiaalinen verkosto pienenee, jonka seurauksena sosiaaliset taidot voivat heiketä. Pahimmillaan pitkittyneen työttömyyden ja muuttuneen sosiaalisen tilanteen seurauksen syntyy sosiaalisten tilanteiden pelkoa tai paniikkihäiriötä. Puutteelliset sosiaaliset työelämävalmiudet olivat yli 25-vuotiaiden työttömyyden taustalla ja lähinnä pitkäaikaistyöttömiä koskevia asioita.

Osalla puutteellinen kielitaito nousi esille työttömyyden syynä. Tällä tarkoitettiin lähinnä heikkoa suomenkielen taitoa, jonka voidaan nähdä olevan yksi maahanmuuttajien työttömyyden taustalla oleva tekijä. Vastauksissa nousi esille myös heikko ruotsinkielen taito työttömyyden syynä. Tämä kuvaa hyvin ruotsinkielen osaamisen merkitystä työllistymisessä, etenkin Vaasassa.

Puutteellisiin elämänhallintataitoihin liittyviä työttömyyden syitä oli useita. Nuorten osalta vastauksissa nousi esille motivaatioon, liialliseen valikoivuuteen, soveltumattomuuteen ja jaksamattomuuteen liittyviä asioita. Motivaatio ongelmilla tarkoitettiin lähinnä heikkoa opiskelumotivaatiota, jonka voidaan nähdä lisäävän työttömyyttä ja karsivan työttömyyttä poistavia vaihtoehtoja. Liiallinen valikoivuus työttömyyden syynä tarkoitti nirsoutta avoinna olevia työpaikkoja kohtaan. Kokemus työhön soveltumattomuudesta ja jaksamattomuus työntekoon olivat myös puutteelliseen elämänhallintaan liittyviä syitä työttömyydelle. Vastaajien kokemuksia asiasta kuvaavat seuraavat lainaukset.

”Liian nirso työpaikkojen töistä.”

”Ei ole työtä, johon sovellun”

”en oo jaksanu mta töitä”

Pitkäaikaistyöttömien elämänhallinnallisiin vaikeuksiin liittyvänä työttömyyden syynä oli osalla heikentynyt työkyky. Osa taas koki ikänsä olevan työttömyyden taustalla. Ikää työttömyyden syynä kuvaa alla oleva lainaus.

”Ikä (ei kukaan palkkaa yli 60v)

Elämänhallintaan liittyvänä syynä oli lisäksi sitoutumisvaikeus. Sitoutumisvaikeus näkyi siten, että taustalla saattoi olla useita koulutuksia ja lyhyitä työsuhteita. Myös perhesyyt koettiin työttömyyden syynä ja tällä tarkoitettiin lähinnä lasten hoidosta aiheutunutta työttömyyttä.

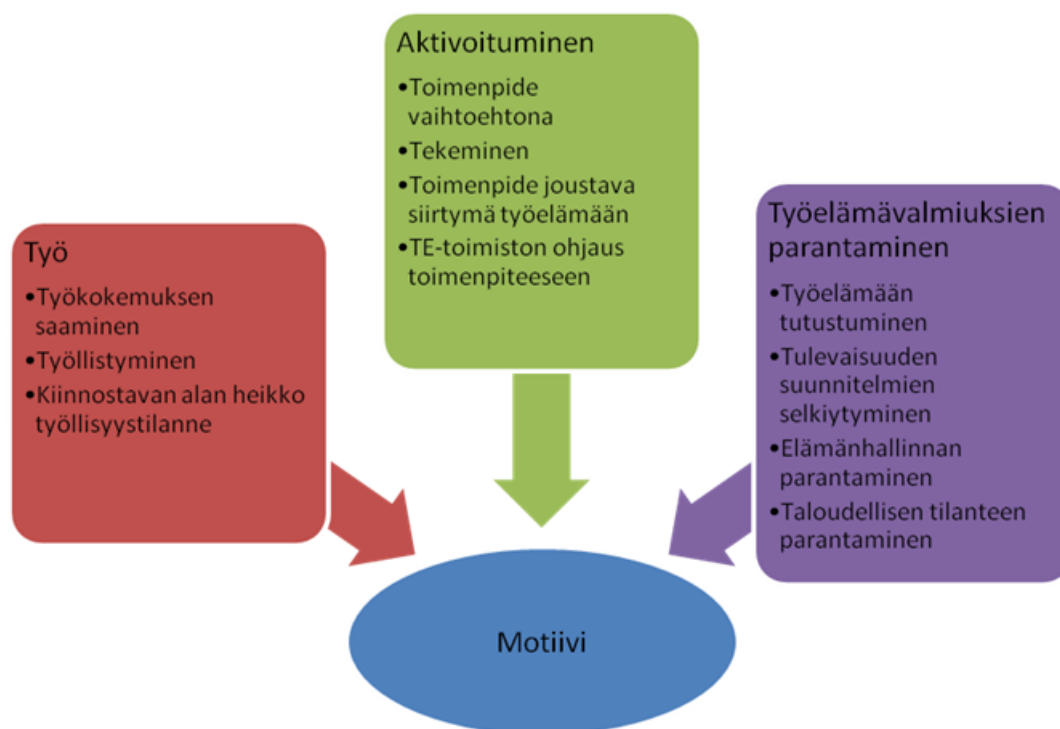
Siirtymävaiheisiin liittyviä työttömyyden syitä olivat koulun päätyminen, varusmiespalveluksen päätyminen, epäselvät urasuunnitelmat ja koulun keskeytyminen.

Siirtymävaiheet olivat nuorten työttömyyden syinä. Siirtymävaiheita ovat erilaisiin elämäntilanteisiin liittyvät siirtymät, joita nuorilla ovat esimerkiksi 1) siirtyminen yläkoulusta toisen asteen koulutukseen tai lukioon, 2) siirtyminen toisen asteen koulutuksesta tai lukiosta jatko-opintoihin, työelämään tai armeijaan ja 3) siirtyminen jatko-opinnoista tai armeijasta työelämään. Aikuisilla siirtymävaiheet voivat liittyä esimerkiksi työpaikan vaihtamiseen tai äitiyslomalta työhön siirtymiseen. Työttömällä keskeisimpänä siirtymävaiheena voidaan pitää siirtymää työttömyydestä työhön tai koulutukseen.

Siirtymävaiheissa tärkeimmäksi työttömyyttä selittäväksi syyksi nuoret kokivat koulun keskeytymisen. Myös koulun ja varusmiespalveluksen päätyminen oli merkinnyt osalle vastaajista työttömyyden alkamista. Osalla vastaajista työttömyys liittyi epäselviin urasuunnitelmiin, joiden voidaan nähdä johtuvan nuorten kohdalla esimerkiksi siitä, että oma ala ei ole löytynyt tai nuori ei tiedä mitä vaihtoehtoja on tarjolla.

6.1.6 Motiivi työmarkkinatoimenpiteeseen hakeutumiselle

Työttömien erilaiset motiivit osallistua työmarkkinatoimenpiteeseen liittyivät työhön, itsensä aktivoimiseen ja haluun parantaa työelämävalmiuksia (kuviot 10 ja 11). Motiivin taustalla on usein tarve ja halu muuttaa jotain asiaa itselle paremmaksi. Oman motiivin kautta voi hahmottaa ja asettaa omat tavoitteet jaksolle.

Kuvio 11. Motiivit toimenpiteeseen hakeutumiselle.

Työhön liittyvät motiivit olivat halu saada työkokemusta, toive työllistymisestä ja itseä kiinnostavan alan työllisyystilanne. Henkilöt, joiden motiivina olivat työhön liittyvät toiveet, olivat motiiviansa kannalta katsottuna oikeassa toimenpiteessä.

Kaikkein yleisin motiivi työmarkkinatoimenpiteeseen osallistumiselle oli halu saada työkokemusta. Toiveena joillakin oli ylipäättään saada työkokemusta. Toimenpiteen kautta oli joillekin mahdollista saada juuri omasta alasta työkokemusta tai alasta, joka kiinnosti erityisesti. Työkokemuksen saaminen motiivina oli varsinkin nuorilla yleisin syy toimenpiteeseen osallistumisesta. Nuorilla ei ole usein työkokemusta ikänsä vuoksi tai ammatillisen tutkinnon puuttumisen vuoksi ja työkokemuksen puute saattaa olla yksi este työllistymiselle. Työmarkkinatoimenpide lisää siis työkokemuksen määrää. Työkokemuksesta saa myös pisteitä koulujen yhteishaussa ja saattaa täten auttaa nuorta pääsemään opiskelemaan toivomalleen alalleen. Alla oleva lainaus kertoo työkokemuksen saamisesta motiivina.

”Olen halunnut juuri sen takia, että hankin tarvittavia työkokemuksia, jotka takaavat/vaikuttavat työllistymiseeni.”

Pitkäaikaistyöttömillä yleisin motiivi toimenpiteeseen osallistumisesta oli toive työllistymisestä. Työllistyminen saattaa olla lyhyen- tai pitkäntähtäimen tavoite. Työmarkkinatoimenpiteeseen osallistuminen on yksi keino päästä tavoitteeseen tai lähemmäksi tavoitetta. Kiinnostavan alan työllisyystilanne motiivina tarkoitti sitä, että sekä itseä kiinnostavan alan, että oman alan työllisyystilanne oli huono. Osa nuorista pitkäaikaistyöttömistä kertoi tämän motiivikseen osallistua. Syy toimenpiteeseen osallistumiselle oli joillakin se, että toivoi työllistymisen juuri itseä kiinnostavalle alalle helpottuvan toimenpiteen kautta. Seuraavat lainaukset kertovat työllistymisen toiveesta.

”Aloitin jotta saisin hommattua jostain vakityöpaikan.”

”Olen hyvin kiinnostunut ... töistä eikä sellaisia töitä ole.”

Aktivoitumisen halu motiivina selventyi siten, että toimenpiteeseen osallistuminen oli vaihtoehto jollekin, vastaaja kaipasi tekemistä, toimenpiteeseen osallistumisen myötä siirtyminen työelämään olisi joustava ja että TE -toimisto ohjasi osallistumaan.

Motiivina vaihtoehto ja tekeminen nousivat lähes yhtä vahvasti vastauksissa. Tämä oli yksi vahva motiivi nuorilla pitkäaikaistyöttömillä. Toimenpiteeseen osallistuminen oli vaihtoehto sekä palkkatyölle, koululle että kotona olemiselle. Joillakin vastaajista motiivi toimenpiteeseen osallistumisesta nousi työttömyyteen kyllästymisestä ja halusta päästä pois kotoa. Joillakin oli yksinkertaisesti motiivina saada siis tekemisestä päiviin. Joustava siirtymä kohti työelämää motiivina tarkoitti sitä, että vastaajat kokivat toimenpiteeseen osallistumista pehmeänä alkuna työelämälle ja askelta eteenpäin työttömyydestä kohti koulutusta tai työelämää. Seuraavat lainaukset kuvaavat aktivoitumista motiivina.

”Koska varsinaiseen palkkatyöhön en vielä pääse.”

”Kyllästyin työttömänä olemiseen.”

”En jaksanu enää maata himassa.”

”Työharjoittelu ja työelämävalmennus voi olla pitkäaikaistyöttömälle ”pehmeämpi” alku työelämään.”

TE -toimiston ohjaus ei kuvaa työttömän omaa halua osallistua toimenpiteeseen, vaan on motiivin sijaan enemmänkin passiivista suostumista. Vastaajat ilmoittivat TE-toimiston ehdottaneen toimenpiteeseen osallistumista. Joillekin osallistuminen oli lähes pakotettua, koska he pelkäsivät karenssin mahdollisuutta. Karenssi tarkoittaa, että KELA:n maksamaa työmarkkinatukea ei makseta työttömän ollessa kotona. Työttömän ollessa toimenpiteessä olemassa oleva karenssi ei vaikuta tuloihin. Alle 25-vuotias saa karenssin, jos hän keskeyttää opintonsa, ei hae yhteishaussa opiskelemaan, irtisanoo itsensä työstä, keskeyttää työmarkkinatoimenpiteen, ei hae TE-toimiston osoittamaa avointa paikkaa tai ei osallistu TE-toimiston osoittamaan toimenpiteeseen. Alle 25-vuotiaiden karenssi on voimassa kunnes henkilö täyttää 25 vuotta tai saa ammatillisen tutkinnon. Nuoren karenssi myös päättyy, jos henkilö on aktiivitoimenpiteessä tai työelämässä yhteensä viisi kuukautta. Yli 25-vuotiaiden karenssi kestää 30–90 päivää ja sen saa muun muassa jos kieltäytyy töistä, työvoimakoulutuksesta tai eroaa töistä, työvoimakoulutuksesta. Seuraava lainaus kuvaa kokemusta TE-toimiston ohjauksesta.

”Työkkäri ehdotti, että menisin ..., koska olen ollut niin kauan työttömänä.”

Työelämävalmiuksien parantaminen motiivina toimenpiteeseen osallistumiselle tarkoitti, että vastaajat halusivat tutustua työelämään, selkeyttää tulevaisuuden suunnitelmiaan, parantaa elämänhallintataitojaan ja saada taloudellista hyötyä.

Työelämävalmiuksien parantaminen motiivina piti sisällään eniten yksittäisiä vastauksia. Työelämään tutustuminen oli selkeä motiivi toimenpiteeseen osallistumisesta ja on yksi lain työharjoittelulle asettama tavoite. Nuorten motiivina oli usein se, että he halusivat toimenpiteeseen osallistumisen myötä selvittää omia tulevaisuuden suunnitelmiaan, eli mitä he haluaisivat lähteä opiskelemaan tai mille alalle hakeutua työhön. Työmarkkinatoimenpiteeseen osallistuminen on monelle nuorelle lyhyt jakso elämässä, nivelvaihe, jonka aikana he löytävät tulevaisuutensa suunnan. Tässä tilanteessa työharjoittelu on erittäin sopiva toimenpide ja tukee

nuorta eteenpäin. Tulevaisuuden suunnitelmien selkiyttäminen näkyy motiivina seuraavassa lainauksessa.

”Jotta löytäisin työpaikan/koulun mihin tahdon.”

Toive parantaa elämönhallintataitoja oli lähes ainoastaan nuorten motiivi toimenpiteeseen osallistumiselle. Nuoret toivoivat saavansa oman elämänsä hallintaan osallistuessaan toimenpiteeseen. Etenkin työpajojen tarjoamat jaksot tukevat tätä ajatusta, koska jaksoon kuuluu aina yksilövalmennus, jonka tavoitteena on tukea työtöntä kaikella tapaa. Lisäksi toimenpiteeseen osallistuminen tuo arkeen mielekkyyttä, säännöllisyyttä ja taloudellista tukea. Nuoret toivoivat lisäksi työmarkkinatoimenpiteen kautta oppivansa työelämän pelisääntöjä. Voi olla hyvinkin haastavaa astua työelämään koulun tai työttömyyden jälkeen. Alla olevat lainaukset kuvaavat halusta parantaa elämönhallintataitoja.

”...sais elämästä tolkkua.”

”Että oppisin olemaan työelämäs.”

Osalla vastaajista motiivi osallistumiselle oli se, että toimenpiteen kautta suomenkielen taito karttuu. Työtä tehdessä oppii alan sanastoa sekä joutuu käyttämään kieltä työyhteisössä. Myös se, että työpaikalla kuulee kieltä koko ajan, auttaa oppimaan. Heikko kielitaito on este koulutukseen pääsemiselle ja työllistymiselle. Tosin työmarkkinatoimenpide ei ole suoraan tätä tarkoitusta varten kehitetty. Kuitenkin jos kielitaito paranee toimenpiteen aikana ja työtön pääsee koulutukseen tai työelämään sen vuoksi, on toimenpide täyttänyt lain tavoitteet. Taloudellinen hyöty motivaationa näkyi monella, mutta vain harvalla yksinään. Vastauksia tulkiten voi sanoa, että taloudellinen hyöty oli tärkeä motivaation kasvattaja, mutta ei tärkein kuitenkaan. Edellä mainitut motiivit näkyvät alla lainauksissa.

” ... ja rahaa.”

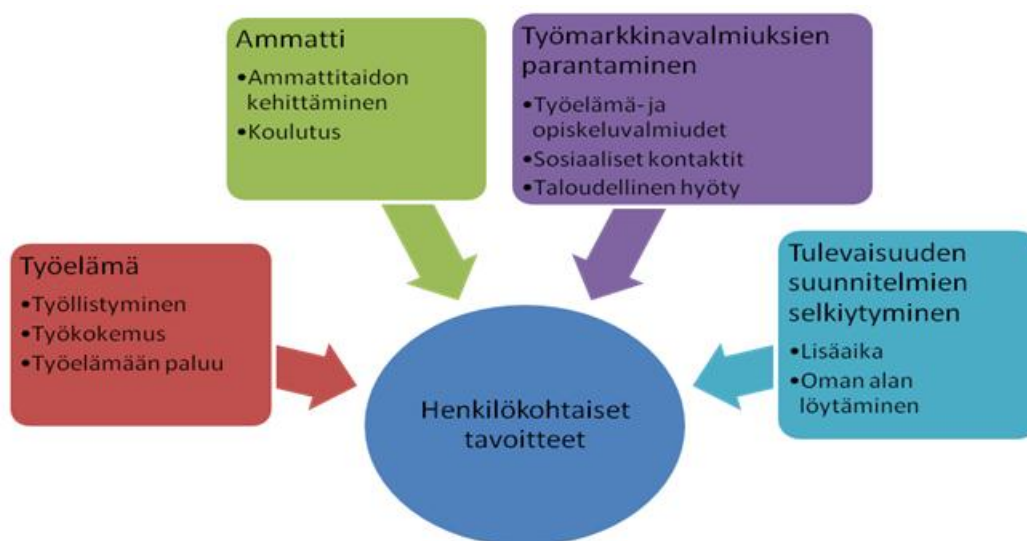
”Koska haluan kehittää suomenkieli.”

Yllättävää ehkä oli, että muutamalla yli 25-vuotiaalla pitkäaikaistyöttömällä motiivi toimenpiteeseen osallistumiseen oli, että halusi tekemistä. Pitkäaikaistyöttömistä yksikään ei kuitenkaan maininnut kyllästyneensä työttömyyteen ja kotona oloon. Kun taas moni nuori, alle vuoden ja jopa alle puoli vuotta työttömänä ollut kertoi olevansa kyllästynyt työttömyyteen ja kotona oloon.

6.2 Tavoitteet ja työmarkkinatoimenpiteistä saatu tuki

Tässä luvussa esitetään tulokset ensimmäiseen tutkimustehtävään, jolla haettiin vastauksia siihen, miten työttömät kokevat työmarkkinatoimenpiteiden tukevan heitä saavuttamaan henkilökohtaiset ja lain toimenpiteille asettamat tavoitteet. Tutkimustehtävää lähestyttiin alakysymyksillä, joilla selvitettiin työttömien henkilökohtaisia tavoitteita, henkilökohtaisten ja lain tavoitteiden toteutumista sekä sitä, mitkä tekijät toimenpiteissä tukivat tavoitteiden saavuttamisessa.

6.2.1 Henkilökohtaiset tavoitteet

Kuvio 12. Henkilökohtaiset tavoitteet toimenpiteessä.

Kuviossa 12 on esitetty työttömien henkilökohtaisia tavoitteita työmarkkinatoimenpiteissä. Tavoitteet liittyivät työelämään, ammattiin, työmarkkinavalmiuksien parantamiseen ja tulevaisuuden suunnitelmien selkiytymiseen.

Työelämään liittyvät henkilökohtaiset tavoitteet koskivat työllistymistä, työkokemuksen saamista ja työelämään paluuta. Työttömät kokivat työelämään liittyvät tavoitteet tärkeimmiksi henkilökohtaisissa tavoitteissa. Työmarkkinatoimenpiteen avulla pyrittiin työllistymään tai saamaan työkokemusta joko omalta alalta tai ylipäättänsä työkokemusta riippumatta alasta. Tavoitteena oli paluu oman alan töihin ja joidenkin kohdalla kuntoutuminen takaisin työelämään. Toimenpide toimi ponnahduslautana eteenpäin. Tavoitteena oli laajentaa omia työllistymismahdollisuuksia toimenpiteen avulla. Työllistyminen ja työkokemuksen saaminen oli myös nuorten pitkäaikaistyöttömien tavoitteena.

Osalla työelämään liittyvät henkilökohtaiset tavoitteet eivät liittyneet niinkään toimenpiteen jälkeiseen työllistymiseen tai työelämään paluuseen, vaan toimenpiteessä tehtävään työhön. Tavoitteena oli itselle merkityksellisen työn tekeminen tai mahdollisuus kokeilla itselle uutta alaa toimenpiteessä. Työttömien työelämään liittyviä erilaisia henkilökohtaisia tavoitteita kuvaavat alla olevat lainaukset.

”Työllistyä johonkin mielekkääseen työhön, josta saisi kohtuu palkan, mikä eläisi normaalia elämää.”

”Haluan työtä, ja olen työharjoittelussa niin kauan kun saan työtä.”

”...Saada tehdä sellaista työtä, mistä pidän ja minkä koen merkitykselliseksi...”

Ammattiin liittyvät henkilökohtaiset tavoitteet koskivat ammattitaidon kehittämistä ja koulutusta. Ammattitaitoa pyrittiin kehittämään toimenpiteessä opettelemalla uusia taitoja. Osalle työttömistä tavoitteena oli oppia nimenomaan itseä kiinnostavan alan työmenetelmiä ja -tehtävien hallintaa. Koulutuksen osalta työttömien henkilökohtaisena pitkántähtäimen tavoitteena oli koulutukseen pääseminen ja ammatin hankkiminen toimenpiteen jälkeen. Toimenpiteen voidaan nähdä edesauttavan pitkántähtäimen tavoitteiden saavuttamista toimimalla väliportaana kohti lopullista tavoitetta. Ammatti pitkántähtäimen tavoitteena oli erityisesti osalla pitkäaikaistyöttömistä henkilökohtaisena päämääränä.

Työmarkkinavalmiuksien parantamiseen liittyvät henkilökohtaiset tavoitteet koskivat työelämä- ja opiskelunvalmiuksia, sosiaalisia kontakteja ja taloudellisen hyödyn saamista.

Työelämä- ja opiskelunvalmiuksiin liittyvät asiat nousivat tärkeiksi nuorten työttömien henkilökohtaisissa tavoitteissa. Tavoitteet kuvaavat omalta osaltaan hyvin sitä, miten moninaisia asioita näiden valmiuksien taustalla on oltava kunnossa, ennen kuin opiskelu tai työelämä on työttömän kohdalla ajankohtaista. Toimenpiteessä nuorten tavoitteena oli työelämän rytmiin pääseminen ja normaalin vuorokausirytmien saavuttaminen. Toimenpiteen voidaan nähdä tukevan rytmiin pääsemistä, koska se antaa syyn herätä aikaisin aamulla ja tukee tällä tavalla kohti normaalia vuorokausi- tai työelämän rytmiä. Osalla henkilökohtaisena tavoitteena oli pitkäjänteisyyden kehittäminen toimenpiteen avulla. Toimenpiteeseen sijoittuneilla nuorilla voi olla keskeytyneitä opintoja, joiden taustalla yksi tekijä voi olla pitkäjänteisyyden puute. Yhdeksi tavoitteekseen nuoret työttömät mainitsivatkin motivaation löytämisen opiskeluun ja työntekoon. Osa taas pyrki toimenpiteen avulla itsenäisyyteen tai oppimaan täsmällisyyttä. Toimenpiteessä täsmällisyyden voidaan nähdä harjaantuvan muun muassa työaikojen noudattamisen avulla. Työelämä- ja opiskelunvalmiuksiin liittyviä tavoitteita kuvaavat seuraavat lainaukset.

”että jaksaisin tulla ajois ja olla koko päivän.”

”Et oppisin täsmällisyyteen, ja itsenäisyyteen”

”Et jaksais syksyllä mennä kouluun”

”Löytää motivaatio opiskeluun/työntekoon”

”...pääsis takas työelämän rytmiin”

Työelämä- ja opiskelunvalmiuksiin liittyvänä tavoitteena oli myös kielitaidon parantaminen ja työelämänpelisääntöjen oppiminen toimenpiteen avulla. Kielitaidon parantaminen voidaan nähdä usein erityisesti maahanmuuttajien ensisijaisena ja jopa ainoana tavoitteena toimenpiteessä. Ilman riittävää kielitaitoa ammatillisen koulutuksen suorittaminen ja työllistyminen on mahdotonta. Osalla vastaajista

henkilökohtaiset tavoitteet liittyivät elämänhallinnallisiin asioihin, kuten esimerkiksi päihteettömyyteen, joita ei suoranaisesti pidetä työmarkkinatoimenpiteisiin kuuluvina tavoitteina. Tästä huolimatta elämänhallinnallisten ongelmien kanssa kamppailevat työttömät usein ohjautuvat tai hakeutuvat työmarkkinatoimenpiteisiin, muiden usein oikea-aikaisempien palveluiden sijaan.

Sosiaalisiin kontakteihin liittyvinä henkilökohtaisina tavoitteina työttömällä oli sosiaalisen kanssakäymisen lisääminen toimenpiteen avulla. Myös vertaistuen saaminen oli tavoitteena. Toimenpiteen voidaan nähdä mahdollistavan uusia sosiaalisia suhteita. Vertaistuki taas on mahdollista vain, jos toimenpiteen järjestävällä työpaikalla on myös muita työttömiä toimenpiteessä. Sosiaaliset tavoitteet olivat pitkäaikaistyöttömien ja yli 25-vuotiaiden tavoitteita. Tarvetta sosiaaliselle kanssakäymiselle ja vertaistuelle osana työmarkkinatoimenpidettä kuvaa seuraava lainaus.

”Saada olla tekemisissä ihmisten kanssa ja nimenomaan sellaisten ihmisten kanssa, joiden tilanne on jollain tavalla samanlainen.”

Osalla työttömistä oli henkilökohtaisena tavoitteena taloudellisen hyödyn tavoittelu. Tämä tavoite oli kuitenkin pääsääntöisesti vain yksi tavoite muiden tavoitteiden joukossa. Toisaalta on kuitenkin muistettava, että työmarkkinatoimenpiteissä olevien työttömien tilanteet ja tavoitteet ovat aina yksilöllisiä, jota kuvaa omalta osaltaan tämä lainaus.

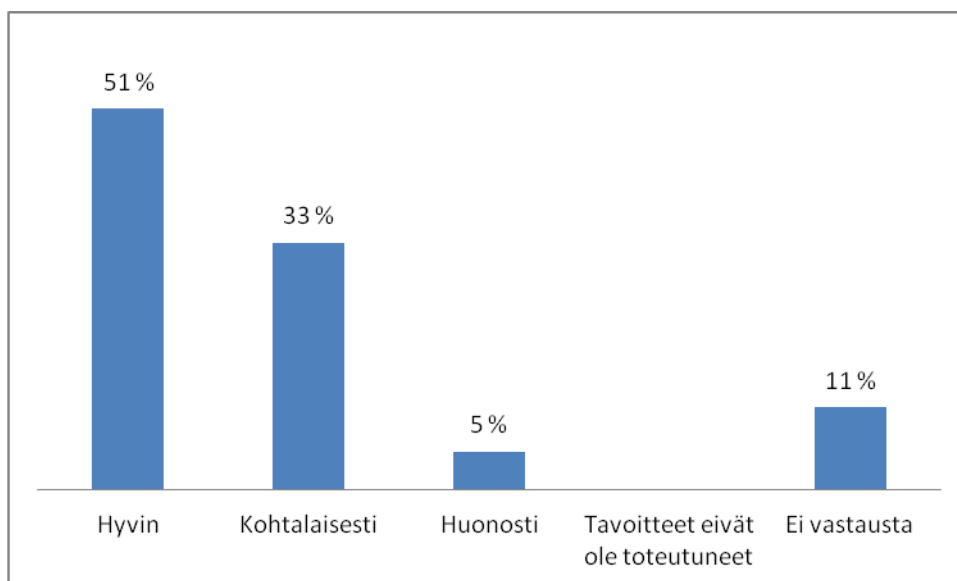
”Hiukan apua talouteeni. Olen liian vanha, että työelämä olisi vierasta. Työelämään tutustuminen ei ole kohdallani tavoite.”

Työttömien vastausten perusteella voitiin työmarkkinavalmiuksien parantamisen taustalla nähdä olevan monenlaisia työelämä- ja opiskelunvalmiuksiin, sosiaalisiin kontakteihin ja taloudellisiin tekijöihin liittyviä tavoitteita, joihin työttömät toimenpiteiden avulla pyrkivät.

Tulevaisuuden suunnitelmien selkiytymiseen liittyviä tavoitteita olivat lisääjän saaminen ja oman alan löytäminen. Työttömistä osalla tavoitteena oli lisääjän saaminen, jolloin oli mahdollista miettiä tulevaisuutta tai löytää motivaatiota

opiskeluun ja työntekoon. Lisäajan avulla pyrittiin saamaan aikaa pohtia omia urasuunnitelmia. Tavoitteena oli löytää itseä kiinnostava ala tai koulu. Tulevaisuuden suunnitelmien selkiytyminen oli etenkin nuorten henkilökohtaisena tavoitteena.

6.2.2 Henkilökohtaisten tavoitteiden toteutuminen toimenpiteessä

Kuvio 13. Henkilökohtaisten tavoitteiden toteutuminen toimenpiteessä (n=37).

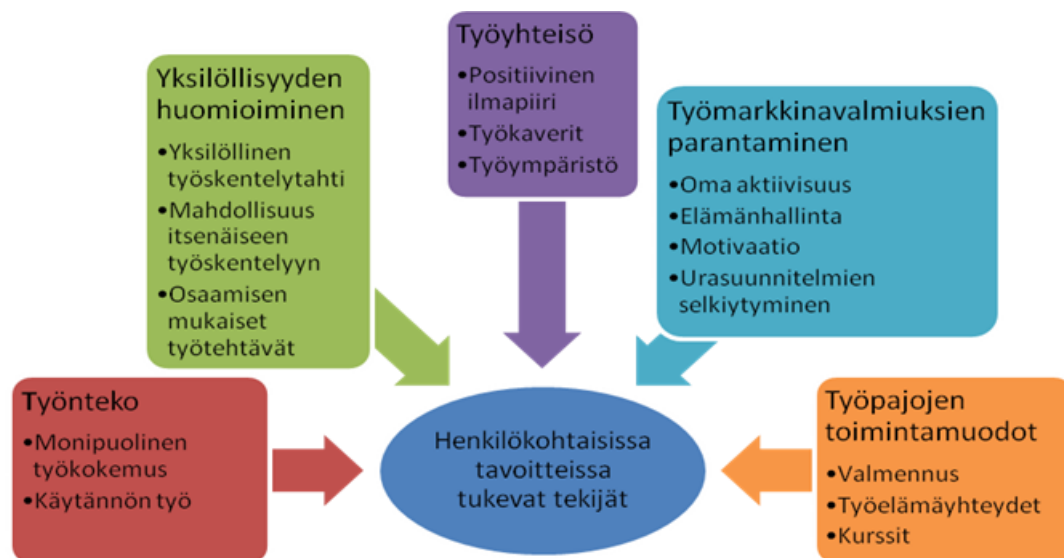
Yli puolet työttömistä arvioi henkilökohtaisten tavoitteidensa toteutuneen hyvin työmarkkinatoimenpiteessä. Reilu kolmannes työttömistä koki, että henkilökohtaiset tavoitteet olivat toteutuneet kohtalaisesti. Vain pieni osa työttömistä koki tavoitteidensa toteutuneen huonosti työmarkkinatoimenpiteessä. Kukaan vastaajista ei arvioinut, että tavoitteet olisivat jääneet toteutumatta. Noin kymmenen prosenttia vastaajista ei osannut arvioida tavoitteidensa toteutumista ollenkaan. (Kuvio 13.)

Pitkäaikaistyöttömistä (n=17) 41 % arvioi henkilökohtaisten tavoitteidensa toteutuneen kohtalaisesti työmarkkinatoimenpiteessä, kun taas 35 % heistä oli tyytyväisiä ja arvioi tavoitteidensa toteutuneen hyvin. Kukaan pitkäaikaistyöttömistä ei arvioinut tavoitteiden toteutuneen huonosti tai jääneen kokonaan toteutumatta. Pitkäaikaistyöttömistä 24 % ei osannut arvioida tavoitteidensa toteutumista ja jätti vastaamatta kysymykseen.

Nuorista vastaajista (n=19) yli puolet koki tavoitteidensa toteutuneen hyvin toimenpiteen aikana ja reilu viidesosa kertoi tavoitteidensa toteutuneen kohtalaisesti. Nuorista vastaajista jopa 17 % jätti arvioimatta tavoitteidensa toteutumista ja 6 % ilmoitti, että tavoitteet ovat toteutuneet huonosti.

Reilu kymmenesosa vastaajista ei vastannut ollenkaan tavoitteiden toteutumista toimenpiteissä koskevaan kysymykseen. Käytännössä työmme kautta olemme huomanneet, että tavoitteiden asettaminen ja arvioiminen on usein työttömille vaikeaa ja he saattavat tarvita paljon tukea ja apua tavoitteita koskevassa pohdinnassa. Osaltaan tähän vaikeuteen vaikuttaa myös se, millä motiivilla työtön toimenpiteeseen tulee. Jos taustalla on aktiivisemman elämäntyylin löytäminen ja eteenpäin pääseminen, on realistinen tavoite yleensä helpompi asettaa ja saavuttaa. Tällöin myös arvioinnista tulee helpompaa.

6.2.3 Henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamista tukevat tekijät

Kuvio 14. Henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamista tukevat tekijät.

Kuviossa 14 on esitetty ne tekijät, jotka työttömien mielestä tukivat heitä saavuttamaan henkilökohtaiset tavoitteensa. Näitä tekijöitä olivat työnteko, yksilöllisyys, työyhteisö, työpajojen toimintamuodot ja työmarkkinavalmiuksien parantuminen.

Työntekoon liittyvät tukevat tekijät olivat monipuolisen työkokemuksen saaminen ja käytännön työ. Työn tekeminen koettiin toimenpiteissä asiaksi, joka tuki saavuttamaan omat henkilökohtaiset tavoitteet. Työtä tekemällä, myös työmarkkinatoimenpiteessä, saa työkokemusta. Usean henkilön tavoitteena jaksolle oli työllistyminen ja työkokemusta pidetään usein merkittävänä tekijänä työtä hakiessa. Myös oikean työn, eli niin sanotun käytännön työn tekeminen tuki saavuttamaan henkilökohtaisia tavoitteita. Osa toimenpiteeseen osallistuneista saattavat olla jääneet työttömiksi suoraan ammatillisen koulutuksen päätyttyä. Näin ollen käytännön työn tekeminen ylläpitää ammatillista osaamista. Lisäksi toimenpiteessä työtön työnhakija käytännön työtä tekemällä saa tarvitsemaansa työkokemusta omalta alaltaan tai itseä kiinnostavalta alalta. Näistä tekijöistä kertoo seuraavat lainaukset.

”Kun on saanut tehdä työtä.”

”Käytännön työ ... parissa.”

Suorittamalla työharjoittelua ja työelämävalmennusta eri työyhteisöissä, saa näkemystä ja kokemusta monipuolisesti. Eli osallistumalla toimenpiteeseen on mahdollista saada monipuolista työkokemusta. Monipuolisen työkokemuksen saaminen koettiin tärkeäksi tekijäksi omia tavoitteita tavoiteltaessa toimenpiteessä. Tärkeäksi tekijäksi henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamisessa koettiin lisäksi se, että osallistumalla työmarkkinatoimenpiteeseen, sai ylipäättään mahdollisuuden kokeilla erilaisia työtehtäviä. Nuoret pitkäaikaistyöttömät kokivat tukevaksi tekijäksi nimenomaan työntekoon liittyvät asiat.

Yksilöllisyyteen liittyvät tukevat tekijät olivat työttömien mielestä yksilöllinen työskentelytahti, mahdollisuus itsenäiseen työskentelyyn ja osaamisen mukaiset työtehtävät. Yksilöllisyyden huomioiminen toimenpiteissä tarkoitti siis montaa asiaa. Vastaajat kokivat, että tavoiteltaessa omia henkilökohtaisia tavoitteita, oli tärkeätä, että työpaikalla huomioitiin osallistujan osaaminen ja annettiin oman osaamisen mukaisia työtehtäviä. Nuorten pitkäaikaistyöttömien vastauksista nousi helpot työtehtävät yhtenä tukevana tekijänä tavoitteita tavoiteltaessa.

Lisäksi se, että annettiin riittävästi aikaa uusien työtehtävien oppimiseen, tuki henkilöitä toimenpiteessä eteenpäin. Myös annettu tuki työtehtäviä opeteltaessa koettiin tärkeänä tekijän tavoitteisiin pääsemisessä. Toisaalta osalle liian hidas tahti voi aiheuttaa kyllästymistä tai levottomuutta ja vastaajat kokivatkin tukevaksi tekijäksi sen, että sai tarpeeksi työtehtäviä.

Toimenpiteessä annettu mahdollisuus oman työn suunnitteluun ja itsenäiseen työskentelyyn lisäsivät tavoitteiden saavuttamisen mahdollisuutta. Nämä seikat nousivat nuorten vastauksista. Nuoret saattavat kokea itsetunnon, itsenäisyytensä ja työelämätautensa kehittyvän itsenäisellä työskentelyllä. Kaiken kaikkiaan yksilö ja tämän osaamisen, taitojen ja toiveiden huomioiminen työpaikalla vei kohti päämäärää. Hyvin sujunut jakso motivoi useinkin jatkamaan ja yrittämään lisää. Yksilöllisyyden tukevia tekijöitä kuvaa seuraavat lainaukset.

”Riittävästi aikaa oppia työtehtäviä.”

”Olen saanut tehdä töitä itsenäisesti”

Positiivinen ilmapiiri, työkaverit ja työympäristö olivat niitä tekijöitä **työyhteisössä**, joiden koettiin tukevan omien tavoitteiden saavuttamisessa. Positiivinen ilmapiiri nousi esiin etenkin pitkäaikaistyöttömien vastauksissa. He kokivat tukevana tekijänä sen, että ilmapiiri työyhteisössä oli kunnioittava. Tähän ajatukseen liittyy vahvasti myös se, että toimenpiteeseen osallistuja koki tulevansa hyväksytyksi muiden joukossa. Tämä oli yksi tekijä joka tuki tavoitteiden tavoittelussa. Tämä johtunee siitä, että työttömyys vaikuttaa usein henkilön itsetuntoon ja omanarvon tunteeseen laskevasti. Positiivisesta ilmapiiristä kertoo seuraavat lainaukset.

”Henki näissä paikoissa on kunnioittava.”

”... ja on tuntunut, että näihin juttuihin kelpaa omana itsenään.”

Kannustava työympäristö oli lisäksi tukeva tekijä toimenpiteessä. Työkaverit ja työntekijät saivat merkitystä ja heidän rooli nähtiin tärkeänä esimerkiksi siten, että kokeneimmilta oppiminen on tärkeää. Nuoret kokivat työkaverit ja työntekijät tekijöinä, jotka tukivat työympäristöä enemmän tavoiteltaessa omia henkilökohtai-

sia tavoitteita. Myös osa nuorista pitkäaikaistyöttömistä koki työyhteisön tukevaksi tekijäksi. Alla lainauksia, jotka kuvaavat työkavereita tukevana tekijänä.

”Olen tekemisissä työntekijöiden kanssa.”

”oppipoika-kisälli-mestari”

Työpajojen toimintamuodoista pidettiin tukevana tekijöinä valmennusta, työelämäyhteyksiä ja kursseja. Työpajoilla valmennus tarkoittaa työ-, yksilö- ja ryhmävalmennusta. Nämä kaikki valmennusmenetelmät koettiin tärkeiksi omia tavoitteita tavoiteltaessa. Valmennusmenetelmät on luotu tukemaan erityisesti niitä työttömiä, jotka kokevat tarvitsevansa paljon tukea tavoitteiden saavuttamisessa. Yksilö- ja työvalmentajien tärkeä tehtävä onkin tukea ja kannustaa toimenpiteeseen osallistujaa. Pajojen ohjaajien kannustus nähtiinkin tärkeinä tekijöinä omiin tavoitteisiin pyrkiessä. Erityisesti nuoret kokivat valmennusmenetelmien ja ohjaajien tukevan heitä toimenpiteessä. Valmennukseen liittyviä lainauksia on esitetty alla.

”Se, kun yksilövalmentajani kanssa olemme saaneet hoidettua muutkin asiani kuntoon.”

”Yksilövalmentajan ja työvalmentajan tuki tavoitteiden saavuttamisessa.”

Työpajojen työntekijöillä on usein hyvät yhteydet ja kontaktit työelämään. Tämä seikka tukevana tekijänä tavoitteita tavoiteltaessa korostui pitkäaikaistyöttömien vastauksissa. On totta, että joskus ”hyvät suhteet” auttavat työpaikan saamisessa. Työnantajat oppivat myös luottamaan pajojen henkilökunnan arvioon työntekijöistä ja palkkaavat mielellään työttömän työnhakijan, jota suositellaan töihin. Seuraava lainaus kuvaa näitä kontakteja.

”...näillä on suhteita ja muuta, niin se on paljon parempi sitten sitä kautta työllistyä.”

Henkilöillä, joilla opiskelut ovat päättyneet kauan sitten, on usein osa työelämässä tarvittavista korteista vanhentunut, esimerkiksi metallialan hitsausluokat. Joskus trukkikortin tai hygieniapassin omistaminen voi olla suuri lisä töitä hakiessa.

Työpajat tarjoavatkin toimenpiteisiin osallistuville mahdollisuuden suorittaa näitä lyhytmuoto-kursseja. Työpajoilla tarjotut kurssit ovat osallistujille ilmaisia ja täten kaikkien toimenpiteissä olevien saatavilla tarpeen mukaan. Nämä tarjotut kurssit koettiin vastaajien taholta seikaksi, joka tuki saavuttamaan omat henkilökohtaiset tavoitteet.

Työmarkkinavalmiuksien parantuminen toimenpiteen aikana nousi asiaksi, jonka koettiin tukevan tavoitteisiin pyrkiessä. Valmiudet, joiden parantuminen koettiin tukevina, olivat oman aktiivisuuden oivaltaminen, elämönhallinta, motivaatio ja urasuunnitelmien selkiytyminen. Nämä tekijät nousivat lähes yksinomaan nuorten vastauksista.

Toimenpiteen aikana oli osa vastaajista huomannut, että tekijä, joka auttaa omien tavoitteiden saavuttamisessa, on vastaaja itse. Oma ahkeruus ja sen tuomat edistykset tukivat toimenpiteen suorittajaa eteenpäin. Myös se, että elämönhallinta parani jakson aikana, koettiin tukevan tavoitteita kohti. Vastauksista kävi ilmi, että toimenpiteen aikana vuorokausirytmä parantui, niin sanotusti normalisoitui. Myös itsetunto koheni jakson aikana ja tämä oli tekijä, joka myös helpotti omien tavoitteiden saavuttamista. Osa vastaajista koki tukevaksi tekijäksi sen, että olivat oppineet jakson aikana suomen kieltä. Kielitaito kehittyi nopeimmin ja helpoimmin olemalla ympäristössä, jossa kyseistä kieltä kuulee ja joutuu käyttämään koko ajan. Seuraavat lainaukset kuvaavat edellä mainittuja tekijöitä.

”Ihmiset ja minä itse”

”Oma ahkeruus on auttanut tosi paljon.”

”Työharjoittelussa olen löytänyt ”normaalin” vuorokausirytmän ja motivaation tehdä töitä.”

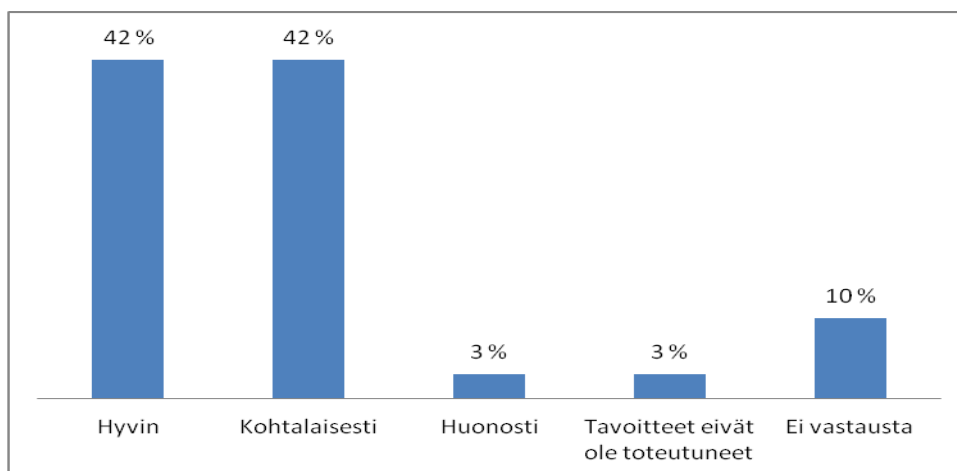
Toimenpiteeseen osallistuminen herätti vastaajien mielestä motivaatiota. Motivaatio kasvoi toimenpiteessä eri valmennusmenetelmien kautta ja työtä tekemällä. Motivaatio kasvoi opiskelua ja työntekoa kohtaan. Motivaation kasvaminen koettiin asiaksi, joka kannusti eteenpäin kohti omia tavoitteita. Vastaajien mielestä toimenpiteen aikana tulevaisuuden suunnitelmat selkiytyivät ja tuki omalta osal-

taan tavoitteiden tavoittelua. Jakson aikana tulevaisuuden suunnitelmat muodostuivat realistisiksi ja saavutettavissa oleviksi. Myös oma, tulevaisuuden ala, löytyi toimenpiteeseen osallistumisesta ja näin ollen tuki tavoitetta, joka ilmeisesti oli ollut oman alan löytymisen toiveena. Alla oleva lainaus liittyy urasuunnitelmien selkiytymiseen.

”Olen saanut visioita tulevaisuudesta, jotka voi toteuttaa helposti.”

6.2.4 Lain asettamat tavoitteet ja niiden toteutuminen

Lailla tarkoitetaan työmarkkinatoimenpiteiden taustalla olevaa julkisesta työvoimapaalvelusta annettua lakia (L1295/2002). Sen mukaan työharjoittelun tavoitteena on työelämään perehtyminen sekä työhönsijoittumisen ja ammattitaidon edistäminen. Työelämävalmennuksen tavoitteena on työelämään paluun tukeminen sekä työhön sijoittumisen ja ammattitaidon edistäminen.

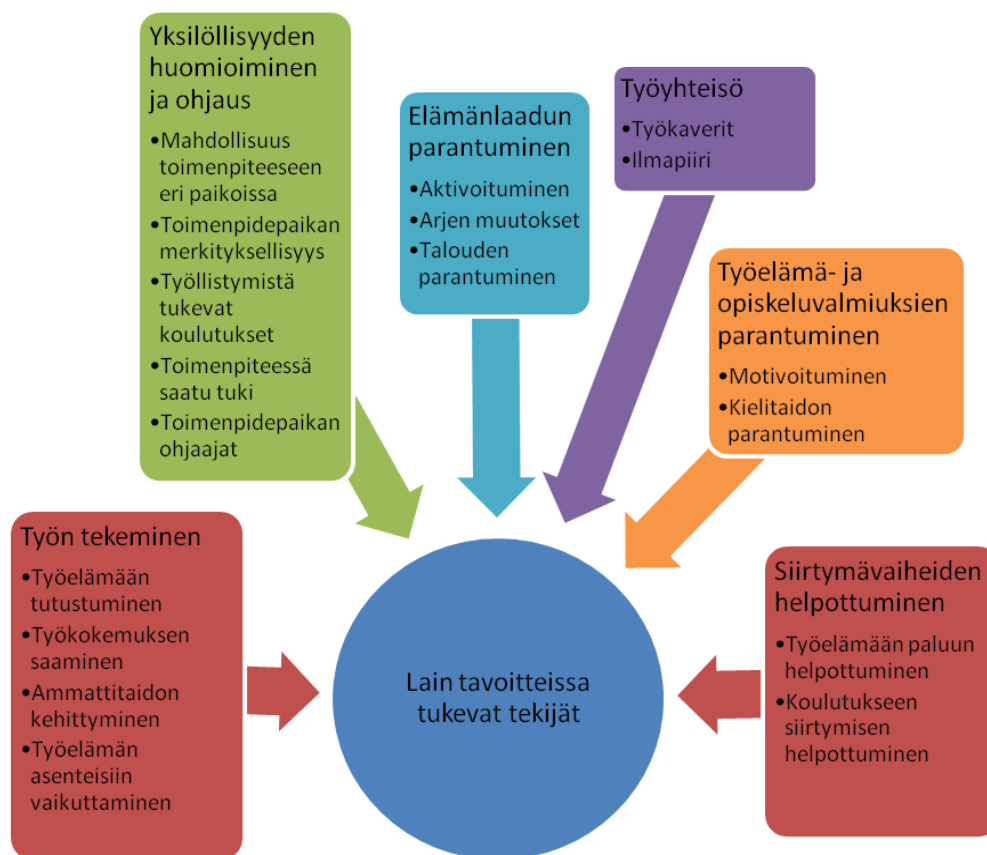
Kuvio 15. Lain asettamien tavoitteiden toteutuminen toimenpiteessä (n=37).

Vastaajista suurin osa oli suhteellisen tyytyväisiä siihen, miten lain asettamat tavoitteet olivat toteutuneet heidän kohdallaan toimenpiteiden aikana. Melkein puolet vastaajista vastasi tavoitteiden toteutuneen hyvin ja täsmälleen yhtä moni vastasi tavoitteiden toteutuneen kohtalaisesti. Pieni osa (6 %) vastaajista oli sitä mieltä, että tavoitteet olivat toteutuneet huonosti tai eivät ollenkaan. Yksi vastaaja oli vastannut tavoitteiden toteutuneen sekä huonosti että eivät ollenkaan. Kymmenesosa vastaajista ei osannut arvioida lain tavoitteiden toteutumista. (Kuvio 15)

Pitkäaikaistyöttömistä (n=17) 47 % oli tyytyväisiä lain asettamien tavoitteiden toteutumiseen kohdallaan työmarkkinatoimenpiteissä ja arvioi tavoitteidensa toteutuneen hyvin. Pitkäaikaistyöttömistä 41 % arvioi lain asettamien tavoitteiden toteutuneen kohtalaisesti. Kukaan pitkäaikaistyöttömistä ei arvioinut tavoitteiden toteutuneen huonosti tai jääneen kokonaan toteutumatta. Pitkäaikaistyöttömistä 12 % ei osannut arvioida tavoitteidensa toteutumista ja jätti vastaamatta kysymykseen.

Nuorista vastaajista (n=19) vajaa puolet koki lain työmarkkinatoimenpiteille asettamien tavoitteiden toteutuneen hyvin omalla jaksollaan. Nuorista 26 % koki tavoitteiden toteutuneen kohtalaisesti ja 5 % ilmoitti tavoitteiden toteutuneen huonosti. Nuorista 5 % arvioi, että tavoitteet eivät toteutuneet ollenkaan ja 16 % nuorista jätti vastaamatta tähän kysymykseen, mikä on aika paljon.

6.2.5 Lain asettamien tavoitteiden saavuttamista tukevat tekijät

Kuvio 16. Lain tavoitteiden saavuttamista tukevat tekijät toimenpiteessä.

Kuviossa 16 esitetään toimenpiteissä olevia tekijöitä, joiden työttömät kokivat auttavan lain asettamien tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteiden toteutumisessa tukivat toimenpiteissä olevat tekijät, jotka liittyivät työn tekemiseen, yksilöllisyyden huomioimiseen ja ohjaukseen, työyhteisöön, elämänlaadun parantumiseen, työelämä- ja opiskelunvalmiuksien parantumiseen ja siirtymävaiheiden helpottumiseen (kuvio 16).

Työn tekemiseen liittyviä tukevia tekijöitä toimenpiteissä olivat tutustuminen työelämään, työkokemuksen saaminen, ammattitaidon kehittyminen ja työelämän asenteisiin vaikuttaminen toimenpiteen avulla.

Työelämään tutustuminen tarkoitti lain tavoitteiden saavuttamisessa työttömille mahdollisuutta löytää oma ala ja mahdollisuutta tutustua itseä kiinnostaviin ammatteihin. Työttömät kokivat työelämään tutustumisen avulla oppivan myös työelämään liittyviä perustietoja ja – taitoja, joiden oppiminen osalla olikin toimenpiteissä henkilökohtaisena tavoitteena. Työelämään tutustumisen merkitystä kuvaavat seuraavat lainaukset.

”Olen saanut tutustua työelämään ja et millaista se tulis olemaan.”

”Tääl oppii kaikenlaista niin osaan ne perusjutut sitte ku menen töihin”

Työttömät kokivat tärkeimmäksi tekijäksi lain asettamien tavoitteiden saavuttamisessa työkokemuksen saamisen. Erityisesti nuorille työkokemuksen merkitys oli suuri. Nuorten kohdalla toimenpiteessä saatu työkokemus voi olla ratkaisevaa työsaannissa tai koulutukseen pääsemisessä. Näin on etenkin niiden nuorten kohdalla, joilla ei ole aikaisempaa työkokemusta tai joilla on heikko päästötodistus koulusta. Työttömille tärkeää oli työkokemuksen saaminen ylipäättänsä. Osalle kuitenkin kokemuksen saaminen omalta alalta oli toimenpiteessä merkityksellisen asia. Nähtävissä oli, että näin oli nimenomaan ammatillisen koulutuksen saaneiden työttömien kohdalla, joiden oman alan työllisyystilanne oli heikko tai joilla oli muita työllistymiseen liittyviä esteitä. Työttömien vastauksissa ilmeni, että he kokivat saaneensa toimenpiteissä monipuolista kokemusta. Työkokemukseen liittyviä toimenpiteissä tukevia tekijöitä kuvaavat seuraavat lainaukset.

”Ollut koulutuksen mukaisia työtehtäviä”

”Saanut enemmän kokemusta alata johon valmistuin, koska on saanut tehdä niitä töitä.”

”Olen saanut tehdä töitä ja saanut kokemusta erilaisista töistä ja koneista.”

Työn tekemiseen liittyvä ammattitaidon kehittyminen oli yksi tekijä, joka tuki työttömiä lain tavoitteiden saavuttamisessa. Erityisesti oman alan työtehtävien oppiminen ja ammattitaidon kehittäminen koettiin tärkeäksi tekijäksi tulevaisuuden kannalta. Toimenpiteessä tukevaksi tekijäksi koettiin nimenomaan ammattilaisten kanssa työskentely. Ammattitaidon kehittyminen oli sekä nuorille että pitkäaikaistyöttömille toimenpiteessä tukeva tekijä lain tavoitteiden saavuttamisessa. Alla olevat lainaukset kuvaavat tähän tekijään liittyviä merkityksiä lain tavoitteiden toteutumisessa.

”Ammattitaidon kannalta ammatti-ihmisten kanssa työskentely”

”Työnsaanti helpottuu ammattitaidon kehittymisen ja parantumisen kautta.”

Yksi mielenkiintoinen tekijä, jonka nuoret pitkäaikaistyöttömät nostivat esiin vastauksissaan toimenpiteessä tukevaksi tekijäksi, oli työelämän asenteisiin vaikuttaminen. Työmarkkinatoimenpiteen avulla koettiin olevan mahdollista vaikuttaa työnantajien asenteisiin ja sitä kautta pyrittiin lisäämään mahdollisuutta työllistyä. Lain tavoitteiden toteutumisen kannalta oli siis nähtävissä myös työelämän suhtautumisen merkitys työttömien työllistymisessä ja asetettujen tavoitteiden toteutumisessa. Tätä kuvaa seuraava lainaus.

” ...koska ne työnantajat uskovat että me halutaan olla työssä ja voidan tehdä työtä.”

Yksilöllisyyden huomioimiseen ja ohjaukseen liittyviä tukevia tekijöitä lain tavoitteiden toteutumisen kannalta olivat mahdollisuus toimenpiteisiin eri paikoissa,

toimenpidepaikan merkityksellisyys, työllistymistä tukevat koulutukset toimenpiteen aikana, toimenpiteessä saatu tuki ja toimenpidepaikan ohjaajat.

Nuorille tärkeä tekijä lain tavoitteiden toteutumisessa oli, että työharjoitteluita oli mahdollisuus suorittaa eri paikoissa. Etenkin työharjoittelut yrityksissä koettiin hyvinä. Vastauksista nähtävissä oli, että nuoret halusivat kokemusta eri alojen töistä miettiessään omaa alaansa ja tehdessään urasuunnitelmiansa. Toimenpidepaikan suhteen toimenpiteessä tukeva tekijä oli se, että se vastasi työttömän kiinnostusta ja mahdollista koulutusta. Tätä asiaa kuvaavat seuraavat lainaukset.

”Vastanneet koulutusta ja kiinnostusta. Valmentaa työllistymään oman alan ammattiin.”

”Ollut koulutuksen mukaisia työtehtäviä”

Pitkäaikaistyöttömien kokemus toimenpiteessä tukevasta tekijästä oli työllistymistä tukevat koulutukset. Lain tavoitteiden toteutumisen kannalta työmarkkinatoimenpiteen koettiin tukevan tavoitteen saavuttamisessa järjestäjän tarjoamien työllistymistä tukevien kurssien avulla. Esimerkiksi Jupiter-säätiö tarjoaa työttömille ilmaisia kursseja toimenpiteen aikana, jotka ovat yleisiä työnantajien vaatimia työturvallisuuteen liittyviä koulutuksia. Tällaisia ovat muun muassa tulityökortti, hygieniapassi ja työturvallisuuskortti.

Työmarkkinatoimenpiteessä saatu tuki ja ohjaajien merkitys olivat pääasiassa nuorille tärkeitä tekijöitä lain asettamien tavoitteiden saavuttamisessa. Tuella tarkoitettiin toimenpiteessä saatua yksilöllistä ohjausta ja tukea työtehtävien suorittamisessa. Vastaajat kokivat niin ohjaajilta kuin työkavereiltakin saadun avun ja tuen merkitykselliseksi lain tavoitteiden toteutumisessa. Työttömät kokivat työpaikka koskien tärkeänä tukevana tekijänä ohjaajien kontaktit työelämään. Tätä kuvaa seuraava lainaus.

”Ja sitten toiseksi niin näillähän on tuntosarvet työelämään”

Työyhteisöön liittyviä toimenpiteessä tukevia tekijöitä lain tavoitteiden toteutumisen kannalta olivat työkaverit ja työpaikan ilmapiiri.

Osalle työttömistä lain tavoitteiden toteutumisessa toimenpiteessä oleellinen asia oli työpaikan positiivinen työilmapiiri ja ystävällisten ihmisten merkitys. Osa nuorista vastaajista koki tavoitteiden toteutumisessa työpajalla tärkeänä ryhmän merkityksen. Ilmapiirin ja ihmisten merkitystä työpajalla kuvaa myös seuraava lainaus.

”Työ ilmapiiri, ystävällisiä ihmisiä on joka osastolla”

Elämänlaadun parantumiseen liittyviä tukevia tekijöitä toimenpiteissä lain tavoitteiden toteutumisen kannalta olivat aktivoituminen, arjen muutokset ja talouden parantuminen.

Nuorten kokivat oman aktivoitumisen ja talouden parantumisen toimenpiteessä tukevin tekijöinä lain tavoitteiden toteutumisessa. Työmarkkinatoimenpiteen aikana oma aktiivisuus oli herännyt, jonka seurauksena työn tekeminen oli alkanut maistua. Aktivoitumista toimenpiteen aikana kuvaa hyvin seuraava lainaus.

”Päässyt työn tekemisen ”makuun” ja tullut tahtoa hakea vakituista työpaikkaa.”

Lain tavoitteiden toteutumisen tukemisessa positiiviset arjen muutokset toimenpiteen aikana olivat yksi tekijä pitkäaikaistyöttömien kokemuksissa. Muutoksilla tarkoitettiin elämänrytmistä kiinni saamista ja työmarkkinatoimenpiteen avulla saavutettua normaalia vuorokausirytmää. Toimenpiteen merkitystä arjen muutoksessa kuvaa seuraava lainaus.

”Olen päässyt elämänrytmiin kiinni kun on joku paikka jossa työskennellä”

Työelämä- ja opiskelunvalmiuksien parantamiseen liittyviä tukevia tekijöitä toimenpiteessä lain tavoitteiden toteutumisen kannalta olivat motivoituminen ja kielitaidon parantuminen.

Osa työttömistä koki oman ahkeruutensa vaikuttaneen paljon siihen, että lain asettamat tavoitteet toteutuivat toimenpiteessä. Motivaation herääminen ja oman roo-

lin oivaltaminen lienee tärkein asia, minkä työmarkkinatoimenpide voi työttömässä herättää hänen pyrkiessään kohti tavoitteitaan. Oman roolin merkitystä lain asettamien tavoitteiden toteutumisessa kuvaa seuraava lainaus.

”Oma ahkeruus on auttanut tosi paljon.”

Osa työttömistä koki toimenpiteessä parantuneen kielitaidon olleen lain tavoitteiden toteutumisessa tärkein asia. Käytännössä on ollut kuitenkin nähtävissä, että myös kielitaidon parantumisessa oma aktiivisuus on oleellisin tekijä. Tämä tarkoittaa työttömän kohdalla aktiivista kielenharjoittelua toimenpiteen aikana, eikä se ole mahdollista silloin, jos esimerkiksi saman kulttuuritaustan omaavat työskentelevät tiiviisti yhdessä. Tällöin vaarana on, että keskustellaan yhteisellä kielellä sen helppouden vuoksi. Toisaalta, jos lain tavoitteiden tulisi toteutua työmarkkinatoimenpiteen aikana vuodessa, olisi esimerkiksi maahanmuuttajilla suomenkielen taidon oltava jo lähtötilanteessa jollain tavalla hallussa. Valitettavasti näin ei kuitenkaan läheskään aina ole. Aineistonkeruu hetkellä oli nähtävissä, että osalla vastaajista suomenkielentaito ei ollut edes auttavalla tasolla. Nämä vastaajat rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle.

Siirtymävaiheiden helpottumiseen liittyviä tukevia tekijöitä toimenpiteessä lain tavoitteiden toteutumisen kannalta olivat työelämään paluun helpottuminen ja koulutukseen siirtymisen helpottuminen.

Työttömät kokivat toimenpiteen helpottavan siirtymävaiheita. Työelämään paluu tuntui työmarkkinatoimenpiteessä olon jälkeen helpommalta, kun se ennen toimenpidettä oli tuntunut vielä vaikealta. Siirtymävaiheen helpottumista kuvaa seuraava lainaus.

”Ehkä työelämään paluukin on vähän ☺ helpottunut sillä tavalla, ettei se enää tunnu niin kammottavalta ajatukselta...”

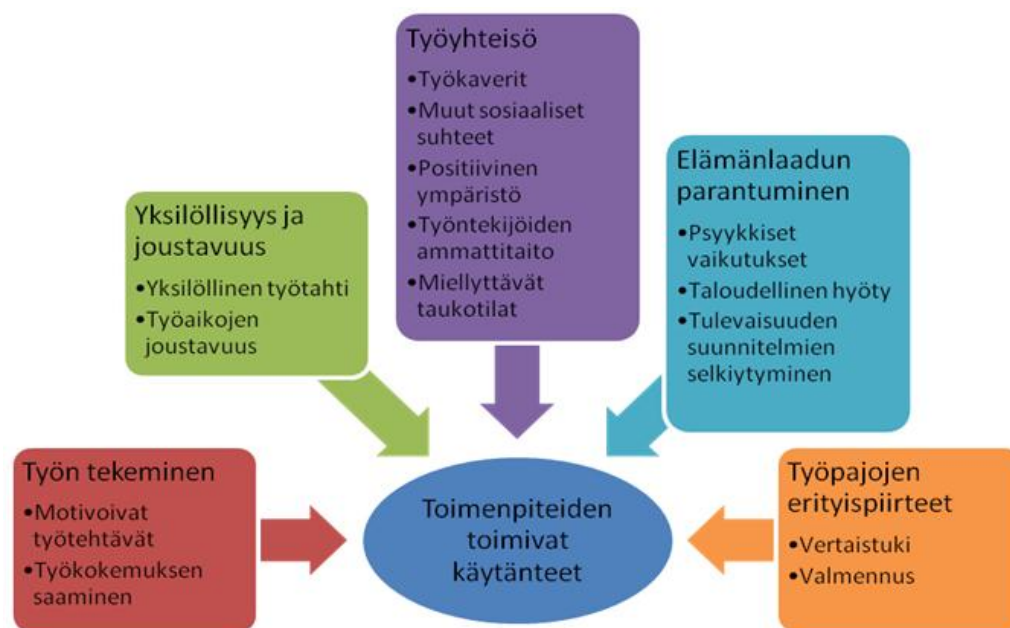
Myös koulutukseen siirtyminen tuntui työttömistä helpommalta. Vastaajilla oli koulutukseen liittyen kaksi erilaista kokemusta toimenpiteestä. Toisessa koulutukseen pääseminen tuntui helpottuvan toimenpiteessä olon vuoksi ja kun taas toisessa koulutukseen siirtyminen toimenpiteen jälkeen tuntui helpommalta.

6.3 Työttömien kokemus työmarkkinatoimenpiteissä toimivista asioista

Tässä luvussa esitetään tulokset toiseen tutkimustehtävään, jolla selvitettiin niitä asioita, jotka työttömät kokivat toimivina työmarkkinatoimenpiteissä. Tutkimustehtävää lähestyttiin alakysymyksillä, joilla selvitettiin hyvänä koettuja asioita sekä toimenpiteen tärkeintä eli merkityksellisintä asiaa.

6.3.1 Toimenpiteiden toimivat käytänteet

Kysyttäessä, mitkä asiat työttömät olivat kokeneet työmarkkinatoimenpiteissä hyvinä ja toimivina, saatiin vastaukseksi asioita, jotka liittyvät työn tekemiseen, toimintojen yksilöllisyyteen ja joustavuuteen, työyhteisöön, elämänlaadun parantamiseen ja työpajojen erityispiirteisiin (kuvio 17).

Kuvio 17. Toimenpiteiden hyvät ja toimivat käytänteet.

Työn tekeminen on työmarkkinatoimenpiteen oleellinen asia. Motivoivat työtehtävät toimenpiteen aikana ja työkokemuksen saaminen toimenpiteestä oli niitä asioita työn tekemisessä, jotka koettiin hyväksi.

Etenkin pitkäaikaistyöttömät kokivat, että kiinnostavat ja mielekkäät työtehtävät motivoivat osallistumaan ja työskentelemään. Nuoret vastasivat, että työtehtävät, jotka olivat tarpeeksi haastavia ja vaihtelevia, olivat toimenpiteessä toimiva asia.

Nuoret nostivat esiin myös sen, että toimenpiteissä annetut osaamisen mukaiset työtehtävät motivoivat tekemään. Toimiva asia toimenpiteissä oli vastaajien mielestä lisäksi se, että toimenpiteeseen osallistuessa sai ylipäättään työllistymisen kannalta tarvittavaa työkokemusta. Myös se seikka, että toimenpide on mahdollista suorittaa eri paikoissa, ja saada sitä kautta erilaista työkokemusta, koettiin hyväksi asiaksi. Työn tekemistä hyvänä asiana kuvaavat seuraavat lainaukset.

”Työtehtävät ovat olleet vaihtelevia ja tarpeeksi haastavia.”

”Oppia uutta.”

”Hyvinä puolina on se, että jaksoissa saa kartoittaa työkokemusta.”

Vastaajat kokivat toimenpiteissä hyvänä sen, että heille suotiin **yksilöllinen** työtahti ja **joustettiin** työajoissa. Työelämä on usein hyvinkin hektistä ja työntekijän odotetaan lisäksi tekevän pitkiä päiviä tarvittaessa. Pitkään poissa työmarkkinoilta olleen voi olla vaikea heti samaistua tähän tahtiin ja odotuksiin.

Etenkin pitkään työttömänä olleet vastaajat kokivat hyvänä sen, että toimenpiteessä suotiin yksilöllinen työtahti ja joustettiin työajoissa. Joustavalla työtahdilla korostettiin sitä, että toimenpiteissä sai työskennellä omaan tahtiinsa. Vastaajat pitivät hyvänä asiana lisäksi sitä, että toimenpiteeseen osallistuja sai työskennellä myös halutessaan itsenäisesti. Nuoret kokivat toimenpiteen joustavat työajat myös hyvänä asiana. Nuoret korostivat hyvänä seikkana sitä, että saivat sopia työajat itse työnantajan kanssa. Yksilöllisyyttä ja joustavuutta kuvaa seuraava lainaus.

”Olen saanut rauhassa tehdä sellaista työtä, mistä pidän.”

Työmarkkinatoimenpiteessä päivittäinen työaika on 4–8 h. Työn voi suorittaa missä työvuorossa tahansa, mutta työaika tulee sopia työnantajan kanssa. Suunnitellut työajat, eli minkä ajan sisällä työ tullaan tekemään, tulee mainita työharjoittelu / työelämävalmennus sopimuksessa. Sopimuksessa tulee myös merkitä se, minä viikonpäivinä työtä tullaan tekemään jakson aikana.

Hyvä ja toimiva **työyhteisö** eli toisin sanoen työkaverit, muut sosiaaliset suhteet, positiivinen ympäristö, työntekijöiden ammattitaito ja miellyttävät taukotilat koet-

tiin hyväksi asiaksi toimenpiteen aikana. Erityisesti nuoret pitivät työyhteisöä tärkeänä ja hyvänä asiana.

Työkaverit nousivat tärkeäksi merkitykseksi monen nuoren vastauksissa. Työkaveri koettiin sekä työkaverina että työparina, jonka kansa työskentely sujui hyvin. Vastauksista nousi myös se, että oli tärkeää, että työyhteisössä ihmiset olivat kilttejä toisilleen. Työpaikan kaikkinaisen sosiaalisuus ja kanssakäyminen koettiin hyväksi. Moni työtön saattaa jäädä kotiin pitkiksikin ajoiksi ja sosiaalinen piiri pienenee. Tällöin työyhteisö ja sosiaaliset suhteet työpaikalla saavat suuren merkityksen. Positiivisuus työpaikalla oli nuorten mielestä hyvä asia. Nuoret viihtyivät, kun työpaikalla oli mukava ja rento ilmapiiri. Myös miellyttävät taukotilat saivat nuoret viihtymään toimenpiteen aikana. Alla lainauksia, jotka kertovat työyhteisöön liittyvistä hyvistä asioista.

”Mukava työpari...”

”... on tavannut ihmisiä.”

”...ja tosi mukava paikka muutenki.”

Työntekijöiden ammattitaito koettiin hyväksi ja siten toimivaksi asiaksi työmarkkinatoimenpiteissä. Pätevät ja osaavat ohjaajat työpaikalla ovat tärkeä tekijä jakson onnistumista ajatellen. Hyvällä ja ammattitaitoisella ohjauksella voi opettaa uusia asioita ja tukea oppimaan.

Toimenpiteeseen osallistuminen auttoi työtöntä myös **parantamaan elämänlaatuaan**. Tämä tarkoitti sitä, että osallistumisella oli hyvä vaikutus psyykkiseen vointiin, se kohensi taloutta ja auttoi selkiyttämään tulevaisuuden suunnitelmia.

Yli 25-vuotiaiden vastauksista nousi psyykkisten vaikutusten merkitys toimenpiteen hyvänä asiana. Toimenpiteeseen osallistuminen toi positiivia tunteita, että omalla itsellä on merkitystä. Ylipäättään osallistuminen vaikutti monella tapaa osallistujan mielialaan positiivisesti. Ohjaajien ja muiden työntekijöiden kannustus ja kehuminen kohensi mielialaa Positiivinen palaute vaikuttaa parantavasti henkilön itsetuntoon. Työttömyys ja sen pitkittyminen on saattanut vaikuttaa itse-

tuntoon heikentävästi. Heikko itsetunto saattaa vaikuttaa työttömän uskoon omiin taitoihinsa ja tämä taas saattaa vaikuttaa heikentävästi työttömän haluun hakeutua edes työelämään. Vastaajat myös pitivät sitä hyvänä tekijänä, että päivän aikana sai myös muuta ajateltavaa ja sai unohtaa kaikki ongelmansa hetkeksi. Näistä positiivisista tunteista kertoo seuraavat lainaukset.

”Ei minua ole unohdettu, ...”

”...se oikeesti kehui mua, että hyvä hyvä.”

”Olen ollut tasapainoisempi ja rauhallisempi.”

Kuten tuloksissa on jo aikaisemmin mainittu, on työmarkkinatoimenpiteeseen osallistuminen kannattavaa silloin, kun työtön työnhakija haluaa selkiyttää urasuunnitelmiaan. Nuorten vastauksista nousikin toimivana ja hyvänä asiana se, että toimenpiteen avulla saattoi suunnitelmiaan ja pidemmän tähtäimen tavoitteitaan selvittää. Taloudellinen hyöty nousi sekä nuorilta että pitkäaikaistyöttömiltä.

Työpajalla toimivana ja hyvänä asiana vastaajat nostivat esiin valmennuksen ja vertaistuen.

Työpajoilla tarjottu valmennus koettiin toimivana ja hyvänä asiana. Pajoilla onkin valmennuksen muotoihin (työ-, yksilö- ja ryhmävalmennus) ja niiden sisältöihin panostettuja runsaasti. Usein työpajojen eri toimenpiteisiin ohjautuu TE-toimistosta työttömiä työnhakijoita, jotka tarvitsevat enemmän tukea ja ohjausta. Täten pajoilla on melkeinpä itsestään tarjolla myös vertaistukea muista valmentautujista. Saatu vertaistuki nousi esille hyvänä asiana. Alla olevat lainaukset kuvaavat työpajojen hyviä puolia.

”Autetaan asioiden hoitamisessa esim kun haluaa kouluun.”

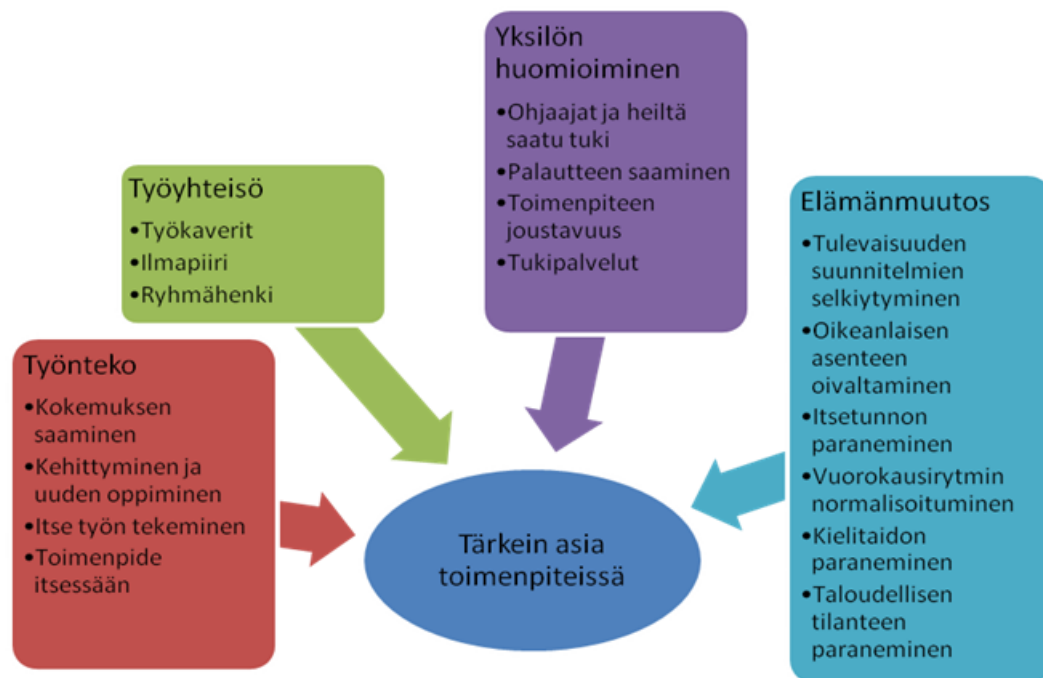
”... neuvoo heti suoraan, miten mä täytän sen kelan paperin.”

”Ryhmä”

”... yhteiset ”puuhat”.”

6.3.2 Toimenpiteen merkityksellisin asia

Toimivuutta lähestyttiin hyvien käytänteiden lisäksi toimenpiteen tärkeimmän ja merkityksellisimmän asian kautta. Toimenpiteen merkityksellisimmät asiat liittyivät työntekoon, työyhteisöön, yksilön huomioimiseen ja elämänmuutokseen (kuvio 18).

Kuvio 18. Toimenpiteen tärkein asia.

Työttömille toiseksi merkityksellisin asia toimenpiteessä oli **työnteko**. Siihen liittyvät merkityksellisimmät asiat toimenpiteessä koskivat kokemuksen saamista, kehittymistä ja uuden oppimista, itse työn tekemistä ja toimenpidettä itsessään. Huomion arvoista on myös se, että työntekoon liittyvät asiat olivat nuorille pitkäaikaistyöttömille merkityksellisin asia.

Osalle työttömistä työnteko merkitsi työkokemuksen saamista ja osalle mahdollisuutta tehdä töitä. Työ tarkoitti myös itselle merkityksellisten työtehtävien tekemistä. Työnteon merkitystä toimenpiteessä kuvaillaan alla olevissa lainauksissa.

”Se, että on saanut olla töissä.”

”Saanut arvokasta kokemusta tulevaisuutta varten...”

Työttömät kokivat ammattitaidon ylläpitämisen ja omien taitojen kehittymisen toimenpiteessä tärkeänä. Osa työttömistä koki itse toimenpiteen kokonaisuudessaan itselle merkityksellisimpänä asiana.

Työyhteisöön liittyvät merkityksellisimmät asiat toimenpiteessä koskivat työka- vereita, ilmapiiriä ja ryhmähenkeä.

Tärkeimmäksi asiaksi toimenpiteissä työttömät kokivat työyhteisön merkityksen. Arvokkaana koettiin, että ympärillä oli elämää kokeneita ja nähneitä ihmisiä. Työkavereiden ja ihmissuhteiden merkitys oli suuri. Osa puhui ylipäättänsä työyh- teisön merkityksestä. Osa työttömistä taas painotti hyvän ilmapiirin, viihtyvyyden ja mukavien työkavereiden tärkeyttä. Useissa nuorten vastauksissa nousi esille toimenpiteessä vallinnut hyvä ryhmähenki. Työyhteisön merkitystä kuvaavat seu- raavat lainaukset.

”Hyvä työyhteisö on parasta, vaikei taloudellisesti olisi heikkoa”

”Hyvä ilmapiiri ja mukavat työkaverit”

”Hyvä työilmapiiri”

”Hyvä ryhmä henki”

”Olen viihtynyt hyvin näiden kuukausien aikana.”

”Ihmissuhteet”

Yksilön huomioimiseen liittyvät merkityksellisimmät asiat toimenpiteessä koski- vat ohjaajia ja heiltä saatua tukea, palautteen saamista omasta toiminnasta, toi- menpiteen joustavuutta ja toimenpiteeseen kuuluvia tukipalveluita.

Nuorten vastauksista nousi esille työpaikan ohjaajien merkityksellisyys. Ohjaajat koettiin ymmärtäväisinä ja kannustavina. Oli tärkeää, että ohjaajilta sai tukea ja apua yksilöllisten tarpeiden mukaan toimenpiteen aikana. Nuorten kokemuksia toimenpiteen tärkeimmästä asiasta kuvaavat seuraavat lainaukset.

”Kannustavat ja ymmärtävät ohjaajat...”

”Ohjaajien tuki ja apu...”

Osa työttömistä koki, että oli tärkeää saada palautetta omista virheistä. Rakentavan palautteen avulla on mahdollista kehittyä ja nähdä asioita uudesta näkökulmasta. Työttömät kokivat toimenpiteen joustavuuden merkittävänä asiana. Myös toimenpiteeseen sisältyvät muut tukipalvelut nousivat vastauksissa esille. Näillä tarkoitettiin lähinnä työpajan terveydenhoitajan palveluita sekä yksilövalmennusta.

Elämänmuutokseen liittyvät merkityksellisimmät asiat toimenpiteessä koskivat tulevaisuuden suunnitelmien selkiytymistä, oikeanlaisen asenteen oivaltamista, itsetunnon paranemista, normaalin vuorokausirytmien saamista, kielitaidon paranemista ja taloudellisen tilanteen paranemista.

Toimenpiteen tärkein merkitys oli osalle työttömistä työkokemuksen kautta saatu suunta tulevaisuuden suunnitelmille. Toimenpiteen kautta oli mahdollista kokeilla käytännössä itseä kiinnostavaa alaa ja saada sitä kautta näkemystä vahvistuiko vai latistuiko kiinnostus alaa kohtaan. Tätä kuvaa seuraava lainaus.

”Saanut arvokasta kokemusta tulevaisuutta varten ja näkemystä, että kiinnostuiko vai ei.”

Osalle työttömistä toimenpiteessä merkityksellisintä oli itsetunnon paraneminen. Tunne siitä, että kelpasi sellaisena kuin oli ja, että osasi asioita. Työttömät kokivat tärkeänä toimenpiteen vaikutuksen normaalin päivärytmien saamiseen. Toimenpiteessä ollessa oli syy herätä aamulla. Osalle vastaajista taas oleellisinta oli talouden kohentuminen. Yksi mielenkiintoisimmista ja tärkeimmistä tekijöistä, mitä eräs vastaaja aineistossa nosti esille, oli oma asenne:

”(Asenne ratkaisee, aina)”

Oman asenteen merkitys korostuukin kaikessa elämässä. Siitä riippuu, miten asiat koetaan ja miten pyritään elämässä eteenpäin. Miten paljon kokee itsestä riippu-

mattomien asioiden vaikuttavan oman elämän tilaan? Odottaako toisten ihmisten aikaansaavan muutoksia? Ymmärtääkö oman asenteen ja roolin vaikutuksen oman elämän kulkuun ja tilaan? Osallistuu itse aktiivisena oman elämänsä talkoisiin?

6.4 Työttömien näkemys työmarkkinatoimenpiteiden kehittämistarpeista

Tässä luvussa esitetään tulokset kolmanteen tutkimustehtävään, jonka avulla oli tarkoitus selvittää tutkittavaan ilmiöön eli työmarkkinatoimenpiteisiin liittyviä kehittämistarpeita työttömien näkökulmasta.

Kuviossa 19 esitetään työttömien kokemat kehittämistarpeet työharjoittelulle ja työelämävalmennukselle. Nämä kehittämiskohteet liittyivät työn sisältöön, työnantajan ohjaustaitoihin, taloudelliseen kannattavuuteen, lainsäädäntöön, yksilölliseen tukeen ja erikseen työpajojen toimintaan.

Kuvio 19. Toimenpiteiden kehittämistarpeet.

Työn sisältöön liittyviä kehittämiskohteita nousi monia. Näitä kohteita olivat työtehtävät, työaika, työskentelytahti, työtilat ja – välineet. Vastauksista ilmeni, että työtehtävät eivät aina vastaa niitä tehtäviä, jotka on sopimuksessa sovittu. Lisäksi vastauksista nousi esille kehittämiskohteena työilmapiiri. Työpaikalla tulisi panostaa siihen, että ilmapiiri olisi työntekoon suotuisa. Nuoret kaipasivat myös enem-

män tilaa työskennellä. Nuoret vastaajat toivoivat lisäksi enemmän ja parempia työvälineitä työtehtävien suorittamiseen. Näitä toiveita kuvaa alla oleva lainaus.

”Ainakin työkaluja saisi olla enemmän, koska välillä niitä ei riitä kaikille.”

Pitkäaikaistyöttömien vastauksista nousi esille se, että työtahti oli välillä liian hektistä. Toiveena esitettiin, että työaika porrastettaisiin työkykyisyyden ja kunnon mukaan. Jakso voisi alkaa ensin lyhyemmillä päivillä. Jaksamisen ja työhön totumisen myötä työaikaa voisi mahdollisesti porrastaen pidentää. Joidenkin toiveena oli, että saisi tehdä jopa pidentää päivää. Tämä tukee ajatusta, että työaika asetettaisiin erikseen kunkin henkilön kohdalla hänen työkuuntensa mukaan.

Työnantajan ohjaustaidoissa oli vastaajien mielestä kehitettävää. Kehitettävät asiat liittyivät esimiestaitoihin, perehdytykseen ja että työttömän osaamista arvostettaisiin. Nämä kehityskohteet nousivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta nuorten vastauksista.

Vastaajat olivat toimenpiteeseen osallistuessaan jääneet kaipaamaan esimiehen tukea ja vuorovaikutusta esimiehen taholta. Vastauksista ilmeni myös se, että toimenpiteeseen osallistuvan arvostus ei ollut kohdallaan, koska vastaajat kokivat, että heidän taitoihin ja kykyihin työn tekemisessä ei luotettu. Esimiehen stressaantuneisuus koettiin myös huonona. Seuraavat lainaukset kertovat esimiehille annetuista kommentteista.

”Riippuen paikasta enempi tukea ... päälliköltä”

”Jos pomo ressi”

Perehdytys työhön oli myös joidenkin vastaajien mielestä jäänyt liian lyhyeksi ja vajaaksi. Jos perehdytys on heikkoa, saattaa toimenpiteeseen osallistuva kokea itsensä epävarmaksi ja ulkopuoliseksi. Työmarkkinatoimenpiteen tarkoitus on tutustuttaa työtön työnhakija työelämään ja tukea töihin paluuta. Riittävä ja usein hyvinkin yksityiskohtainen perehdytys on työnantajan velvollisuus ottaessaan henkilön työmarkkinatoimenpiteeseen. Huono perehdytys voi pahimmillaan aihe-

uttaa toimenpiteen keskeytymiseen ja jättää negatiivisen tunteen työelämää kohtaan. Perehdytykseen liittyviä toiveita kuvaa seuraava lainaus.

”Opastus olisi myös tärkeää niin kauan kuin oppii työtehtävät ja on oma-toiminen, ...”

Toimenpiteen **taloudellinen kannattavuus** koettiin asiaksi, jota tulisi kehittää. Ylläpitokorvauksen korottaminen, taloudellisen kannattavuuden lisääminen ja toimenpiteestä saadun etuuden vaikutuksen poistaminen koettiin kehitettäviksi asioiksi. Nämä talouteen liittyvät kehittämiskohteet nousivat lähes kokonaan pitkäaikaistyöttömien vastauksista, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Ehkä siksi, että nuoret vielä usein asuvat huoltajiensa kanssa samassa taloudessa. Työttömyyden pitkittyminen ja heikko taloudellinen tilanne vaikuttavat myös kokonaisvaltaisesti työttömän arkeen ja hyvinvointiin.

Usean vastaajan taholta nousi esiin ylläpitokorvaus, jonka koettiin olevan liian pieni. Kehittämistoiveena oli, että korvausta korotettaisiin. Ylläpitokorvaus, 9€/osallistumispäivä, on tarkoitettu korvaamaan toimenpiteeseen osallistumisesta johtuvia matkakuluja ja ateriakuluja. Korvauksen saa yli 25-vuotias työtön työnhakija ja alle 25-vuotias työtön työnhakija, jolla on ammatillinen tutkinto suoritettuna. Seuraava lainaus kuvaa toiveita ylläpitokorvaukselle.

”Tuota 9 euron ylläpitokorvausta pitäisi nostaa ainakin puolella, ...”

Toimenpiteeseen osallistumisesta toivottiin myös taloudellisesti kannattavampaa. Toimenpiteeseen osallistumisesta saatu korvaus ei ole niin suuri, että osallistuja pärjäisi yksistään sillä. Edelleen työtön työnhakija on riippuvainen KELA:n etuuksista ja sosiaalitoimen harkinnan mukaan myöntämästä toimeentulotuesta. Kehittämiskohteena nähtiin lisäksi se, että työtöntä työnhakijaa ei tueta rahallisesti hänen pyrkiessään parantamaan työmarkkina-asemaansa. Ehdotuksena oli, että mahdolliset työllistymistä tukevat kurssit maksettaisiin sosiaalitoimen puolesta. Toimenpiteestä saadun edun vaikutus muihin rahallisiin tukiin koettiin myös huonona. Työttömän aktivoituessa ja osallistuessa työmarkkinatoimenpiteeseen, pienentää osallistumisesta maksettu korvaus muita tukia. Näin taloudellinen tilanne

on yhtä heikko kuin ilman toimenpiteeseen osallistumista. Talouteen liittyviä kehitettäviä kohteita kuvaa seuraavat lainaukset.

”Käytännössä sä oot edelleenki se, joka joutuu hakemaan asumistukea ja kaikkia muita tukia.”

”Vähemmän vallankäyttöä ja ruoskaa, enemmän porkkanaa...”

Lainsäädännön työmarkkinatoimenpiteelle asettamissa puitteissa nähtiin kehitettävää. Kehitettäviä kohtia löytyi toimenpiteen järjestäjää koskevissa rajoituksissa, toimenpiteen kestoa koskevissa rajoituksissa, sanktioissa ja velvoittavuudessa. Nämä kehittämiskohteet nousivat melkein kaikki pitkäaikaistyöttömien vastauksista, yksikään nuori ei ollut kokenut näitä seikkoja tarpeelliseksi kehittää.

Toimenpiteen sallitussa kestossa koettiin kehitettäväksi, että kestolle annettuja rajoituksia tulisi lieventää. Vastauksissa kritisoitiin sitä, että lain mukaan henkilö saa olla yhden ja saman työnantajan järjestämässä toimenpiteessä maksimissaan kuusi kuukautta. Työttömät kokivat huonona sen siksi, että puolessa vuodessa luodut sosiaaliset kontaktit pitää jättää ja luoda taas uudet, toisessa paikassa. Työttömyyden aikana sosiaalinen verkosto usein supistuu. Pitkään kotona olleen henkilön voi olla työelämään siirtyessä aluksi vaikea luoda jälleen sosiaalisia kontakteja ja suhteita. Siksi usein työmarkkinatoimenpiteessä luodut suhteet ja jopa ystävyudet ovat merkitykseltään suuria ja niiden loppuminen voi olla rankkaa. Seuraavat lainaukset kuvaavat hyvin rajoitettuun aikaan liittyviä negatiivisia tunteita.

”Työkkärin ei tarvitsisi rajoittaa niin paljon sitä, miten kauan saa olla.”

”...mutta valtio repii ihmisen pois tuosta verkostosta max. 6 kk kuluttua...”

Järjestäjää koskevissa rajoituksissa vastaajat kokivat huonona sen, että lain mukaan yritys, joka on joutunut lomauttamaan tai irtisanomaan henkilöitä 9 kuukauden sisällä, ei saa ottaa työtöntä työnhakijaa työmarkkinatoimenpiteeseen. Vastaajat kokivat, että tämä heikentää työttömien mahdollisuuksia päästä toimenpiteeseen yritykseen, joka vastaisi heidän koulutustaan tai kiinnostustaan. Pitkällä täh-

täimellä se heikensi myös vastaajien mielestä työttömän työnhakijan mahdollisuutta työllistyä. On totta, että kun työttömän ei ole mahdollista päästä työharjoitteluun tai työelämävalmennukseen oman alansa yritykseen, ei hän kykene ylläpitämään ammattitaitoaan ja kehittymään alallaan. Tämä taas heikentää hänen työmarkkina-asemaansa avoimilla työmarkkinoilla. Usein myös työmarkkinatoimenpiteen kautta on mahdollista työllistyä yritykseen, jossa toimenpide suoritetaan. Tämä mahdollisuus pienenee, jos oman alan paikkoja ei ole tarjolla. Alla oleva lainaus kuvaa järjestäjää koskevien rajoitusten pohdintaa.

”Ei oo semmosta, joka ei olisi joutunu lomauttamaan tai irtisanomaan.”

Kehittämisehdotuksena nousi sanktioiden ja velvoittavuuden poistaminen. Esimerkiksi lain mukaan sosiaalitoimen työttömälle maksamaa toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa enintään 20 %, mikäli henkilö ei ilmoitaudu työttömäksi työnhakijaksi, kieltäytyy työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä tai tarjotusta työstä (L 2004/759). Toiveena myös oli, että ei pakotettaisi, velvoitettaisi mihinkään mikä ei kiinnosta.

Yksilöllisyyteen liittyvät kehittämistarpeet koskivat tuen tarpeen huomioimista ja TE-toimiston asiakaslähtöisyyttä.

Tuen tarpeen huomioiminen koettiin joidenkin vastaajien taholta riittämättömäksi. Vastaajat toivoivat työpaikalla tehtäväksi työmarkkinatoimenpiteeseen osallistujille niin katsottu alkukartoitus. Tämän alkukartoituksen avulla olisi hahmotettavissa millaista tukea ja apua toimenpiteeseen osallistuvat tarvitsevat. Kehitettäväksi asiaksi koettiin myös TE-toimiston ohjaus. TE-toimiston toiminta koettiin liian työntekijälähtöiseksi ja vastaajat toivoivat toiminnan olevan enemmän asiakaslähtöistä. Toiveena oli, että TE-toimiston henkilökunta enemmän kuuntelisivat työntöntä ja huomioisivat heidän toiveitaan. Seuraavat lainaukset kuvastavat näitä kehittämiskohteita.

”...jonka voi antaa tulevalle työntekijälle täytettäväksi, ja sen voi täyttää myös nimettömänä.”

”Työkkärin ...voisivat enemmän kuunnella työttömien omia ajatuksia ti-

lanteestaan.”

Muutama kehittämiskohteista oli selkeästi kohdistettu suoraan työpaja tyyppisille toimijoille, joten ne on poimittu ja analysoitu omaksi luokaksi. **Työpajojen kehittämiskohteet** liittyivät pajojen ammattitietouteen ja työosastoihin.

Työpajojen henkilökunnan, työntekijöiden, antama tieto eri ammateista koettiin heikoksi. Toivottavaa oli, että tietoa eri ammateista saisi jakson aikana enemmän. Työpajojen tarjoamat työosasto-vaihtoehdot koettiin suppeaksi. Vastaajien ja erityisesti nuorten pitkäaikaistyöttömien työosastoille antama palaute oli, että tarjontaa tulisi olla enemmän. Lisäksi vastaajat toivoivat voivansa tehdä enemmän osastokiertoa työmarkkinatoimenpiteen aikana. Alla olevat lainaukset kuvaavat näitä toiveita.

”Enemmän ihmisiä kertomaan eri töistä yms.”

”autokorjaamo työpajalle”

7 TUTKIMUSTULOSTEN JA TUTKIMUKSEN TARKASTELUA

7.1 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia työttömien kokemuksia työmarkkina-toimenpiteiden, eli työharjoittelun ja työelämävalmennuksen, toimivuudesta. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden toimivuutta arvioidaan usein toimenpiteiden vaikuttavuuden näkökulmasta. Vaikuttavuutta on arvioitu lähinnä toimenpiteiden aikaansaamilla työllistymisvaikutuksilla. Niin kuin muidenkin työvoimatoimenpiteiden, niin myös työmarkkinatoimenpiteiden vaikuttavuutta on arvioitu työttömien työllistymisen seurannalla kolme kuukautta toimenpiteen päättymisen jälkeen.

Tässä tutkimuksessa toimivuutta lähestyttiin tavoitteiden, niiden toteutumisen ja toimenpiteessä olevien tukevien asioiden kautta. Toimivuuteen liitetään yleensä ajatus myös toimenpiteissä olevista hyvistä asioista ja kehittämistarpeista. Niin tehtiin myös tässä tutkimuksessa. Näiden asioiden yhteistuloksena pyrittiin muodostamaan kuva toimivista työmarkkinatoimenpiteistä työttömien näkökulmasta. Tutkimuksen aineisto koostui 36 kyselystä ja 1 haastattelusta.

Tutkimuksen aihe oli yhteiskunnallisen tilanteen johdosta hyvin ajankohtainen. Työttömyyden syitä, työllistymisen esteitä ja työllisyyttä edistäviä toimenpiteitä on tutkittu runsaasti, varsinkin Työ- ja elinkeinoministeriön toimesta. Tutkimukset pohjautuvat usein tilastoihin, mutta laadullista näkökulmaa on painotettu vähemmän. Työttömien kokemuksia on tutkittu vähän verrattuna rekisteriaineistoihin pohjautuviin tutkimuksiin.

7.1.1 Henkilökohtaiset ja lain tavoitteet

Työttömien henkilökohtaisena tavoitteena oli työllistyminen, työkokemuksen saaminen, työelämään paluu, ammattitaidon kehittyminen, koulutukseen pääseminen tai ammatin hankkiminen, työelämä- ja opiskelunvalmiuksien parantaminen, sosiaalisten kontaktien saaminen, taloudellisen hyödyn saaminen, lisäajan saaminen ja oman alan löytäminen. Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain mukaisia

tavoitteita työharjoittelussa ja työelämävalmennuksessa ovat työelämään perehtyminen, työhön sijoittuminen, ammattitaidon edistäminen ja työelämään paluun tukeminen. Kuten oli nähtävissä, työttömät asettivat työmarkkinatoimenpiteille laajempia tavoitteita kuin laki. Positiivista oli se, että suurin osa työttömien asettamista henkilökohtaisista tavoitteista oli lain tavoitteiden kanssa yhteneväisiä. Tällaisia tavoitteita olivat työllistyminen, työkokemuksen saaminen, työelämään paluu, ammattitaidon kehittyminen ja koulutukseen pääseminen tai ammatin hankkiminen.

Muut tavoitteet eivät suoranaisesti olleet lain mukaisia tavoitteita, mutta niiden voitiin nähdä olevan osatavoitteita, joiden toteutuminen edesauttoi lain tavoitteiden toteutumista etenkin työhönsijoittumisen ja työelämään paluun osalta. Tällaisia tavoitteita olivat koulutukseen, työmarkkinavalmiuksien parantamiseen, tulevaisuuden suunnitelmien selkiytymiseen ja lisäajan saamiseen liittyvät tavoitteet. Lain tavoitteissa puhutaan työhön, ammattitaitoon ja työllistymiseen liittyvistä tavoitteista. Tulosten perusteella oli tehtävissä johtopäätös, että lain tavoitteet kaipaavat päivittämistä tai laajentamista. Mikäli tavoitteet kuitenkin nähdään työmarkkinatoimenpiteisiin kuulumattomina, nousee pohdittavaksi toimenpiteiden oikea-aikaisuus työttömien tavoitteiden kannalta.

Koulutukseen sijoittuminen yhdeksi lain asettamaksi tavoitteeksi olisi aiheellinen. Julkisen työvoimapalvelun tavoitteena onkin ensisijaisesti edistää työllistymistä avoimille työmarkkinoille joko suoraan tai koulutuksen avulla (L 1295/2002), vaikka se ei suoraan työmarkkinatoimenpiteiden tavoitteissa lue. Käytännössä, kun työmarkkinatoimenpiteiden seuranta tehdään kolme kuukautta toimenpiteen päättymisen jälkeen, koulutus on jo tähänkin saakka katsottu positiivisena sijoittumisena työllistymisen rinnalla. Jos koulutukseen sijoittuminen nostettaisiin yhdeksi työmarkkinatoimenpiteissä olevaksi tavoitteeksi, korostaisiko se koulutuksen merkitystä entisestään toimenpiteiden tavoitteena ja tätä kautta myös työllistymisen edellytyksenä?

Tutkimuksessa nousi esille myös nuorten asettamat erilaiset tavoitteet, jotka koskivat työelämä- ja opiskelunvalmiuksia, lisäajan saamista ja oman alan löytämistä.

Nion ja Sardarin (2011, 9) mukaan nuoret ovat työmarkkinavalmiuksiltaan heterogeeninen joukko, joille toimenpiteen merkitys työuran kehittymisessä riippuu siitä, missä vaiheessa kouluttautumista ja työuraa nuori on hakeutunut TE-toimiston palveluihin. Tästä syystä koimme, että lain tavoitteiden tulisi olla erilaiset nuorten, etenkin ilman ammatillista koulutusta olevien, työttömien osalta ja myös toimenpidejärjestäjää valitessa tulisi huomioida nuorten erilaiset tuen tarpeet.

Kokemusta tuki myös se, että Nion ja Sardarin (2011, 11) mukaan vuonna 2009 koulutustaustasta riippumatta avoimille työmarkkinoille sijoittuminen työmarkkinatoimenpiteiden päättymisen jälkeen ei ollut tavallisin työmarkkinatilanne nuorten kohdalla. Nuorten kohdalla erityisen huolestuttavaksi ryhmäksi nousivat koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle kokonaan tipahtaneet henkilöt. Heidän tutkimuksensa mukaan suurinta osaa nuorista ei kyetty työharjoittelun avulla kiinnittämään työelämään tai koulutukseen. Ongelmaa ilmensi myös se, että heikko vaikuttavuus ei ollut sijoittumistulosten perusteella taantumasta johtuvaa, vaan se oli ollut havaittavissa jo ennen taantumaa sijoittumisia koskevissa seurannoissa.

Tässä tutkimuksessa nousi esille myös ikääntyneiden työttömien tilanne toimenpiteissä. Ikääntyneiden vastaajien kokemus oli, että lain tavoitteet eivät olleet heidän kohdallaan ajankohtaisia. Heidän kohdallaan tavoitteena oli taloudellisen tilanteen parantaminen ja saada jotain merkityksellistä tekemistä. Johtopäätöksenä voitiin todeta, että työmarkkinatoimenpide oli varmasti heille hyödyllinen, mutta ei välttämättä oikea toimenpide. Työvoimapolitiikan keinoin olisi reagoitava ikääntyneiden työttömien tarpeisiin heille suunnatuilla omilla toimenpiteillä. Tutkijoiden kokemus oli, että tällä hetkellä työvoimapolitiikasta puuttui ikääntyneille työttömille oikea-aikainen toimenpide. Terävän ym. (2011, 51) mukaan työllistymisen edellytykset liittyvät usein suoraan työttömän ikään eli mitä vanhemmasta henkilöstä on kyse, sitä epätodennäköisempää on työllistyminen. Tätä asiaa vahvisti myös Nion ja Sardarin (2011) tutkimus työvoimapolitiisilta toimenpiteiltä vuonna 2009 sijoittumisesta, jonka mukaan työllistyminen jäi matalimmaksi yli 50-vuotiaiden ryhmässä.

Palkkatuki voi olla yksi vaihtoehto ikääntyneille työnhakijoille, mutta sen ongelmaksi saattaa koitua viimeistä työnantajaa koskevat korkeat eläkemaksut (von Hertzen-Oosi, Vaittinen, Ruoppila & Virtanen 2010, 58). Tästä syystä tutkijat kokivat, että palkkatuella työllistämiseen olisi tehtävä jonkinlaisia muutoksia esimerkiksi työnantajaa koskevien eläkemaksujen osalta tai palkkatuen osuutta tulisi tämän kohderyhmän kohdalla korottaa, jotta palkkatukea ikääntyvien työttömien työllistämiseksi voitaisiin lisätä. Tällä olisi yksilön saamien hyötyjen lisäksi myös yhteiskunnallista hyötyä työvoiman lisäämisen ja talouden kehityksen osalta. Kataisen hallitusohjelmassa (2011) oli tavoitteena luoda pysyvä palkkatuki vaikeasti työllistyville ja vammaisille henkilöille. Tämä tuki voitaisiin tutkijoiden mielestä laajentaa myös ikääntyneille työnhakijoille, jotka usein täyttävätkin vaikeasti työllistävän kriteerin.

7.1.2 Työmarkkinatoimenpiteissä tukeneet asiat

Vastaajat kokivat työmarkkinatoimenpiteissä olevan monia asioita, jotka tukivat heitä saavuttamaan henkilökohtaisia ja lain toimenpiteelle asettamia tavoitteita. Henkilökohtaisten tavoitteiden toteutumisessa toimenpiteissä tukevia asioita olivat työnteko, yksilöllisyyden huomioiminen, työyhteisö, työmarkkinavalmiuksien parantuminen ja työpajoilla käytössä olevat toimintamuodot. Lain tavoitteiden toteutumisessa toimenpiteissä tukevia asioita taas olivat työn tekeminen, yksilöllisyyden huomioiminen ja ohjaus, elämänlaadun parantuminen, työyhteisö, työelämä- ja opiskeluvaikeuksien parantuminen ja siirtymävaiheiden helpottuminen. Nämä kaikki tekijät eivät ole kuitenkaan itsestään selvyyksiä, jotka toteutuvat automaattisesti jokaisessa toimenpiteen suorituspaikassa. Vaikka lain tavoitteet ja henkilökohtaiset tavoitteet olivat osittain samoja, kokivat työttömät toimenpiteissä tukevat asiat näiden tavoitteiden toteutumisessa pääasiassa erilaisina. Molempien tavoite-näkökulmien osalta nousi yhteisinä tukitekijöinä työyhteisön ja työkokemuksen saamisen merkitys tavoitteiden toteutumisessa. Muihin toimenpiteissä oleviin tukeviin asioihin taas liitettiin erilaisia tukeen liittyviä tekijöitä. Näiden asioiden voidaankin nähdä täydentävän toisiaan ja kuvaavan omalta osaltaan toimenpiteissä toimivia asioita.

Työmarkkinatoimenpiteissä oleellisin tuki oli työn tekeminen. Ainut tukeva tekijä, joka toteutuukin itsestään toimenpiteeseen osallistuessa missä tahansa, on työkokemuksen saaminen. Monen vastaajan mielestä kuitenkin työkokemus tukevana tekijänä oli vasta silloin, kun saatu työkokemus oli monipuolista tai juuri omalta alalta. Tätä ei aina ole mahdollista toteuttaa, jos oman alan yritysten ei ole mahdollista ottaa henkilöä työmarkkinatoimenpiteeseen esimerkiksi irtosanomisten tai lomautusten vuoksi. Myös lain tavoitteiden toteutumisessa yksi tukeva tekijä oli ammattitaidon kehittyminen, joka edellyttää nimenomaan oman alan toimenpitepaikkaa, monipuolisia työtehtäviä ja työntekijöiltä ohjausresursseja.

Johtopäätöksenä voitiin todeta, että työtehtävien sisällön tulisi vastata työttömän yksilöllistä tarvetta. Työtehtävien tulisi olla eritasoisia, jolloin työtön voisi taitojensa kehittyessä edetä helpommista haastavampiin työtehtäviin. Tämä lisäisi työn teon mielekkyyttä ja toisi onnistumisen kokemuksia osaamisen lisääntyessä. Toisin sanoen, työttömät kaipaavat toimenpiteessä oikeita töitä, eivät hanttihommia. Myös heidän kohdallaan työllä tulee olla merkitystä. Tämä lisäisi työttömän uskoa omiin kykyihin ja luottamusta siihen, että osaaminen vastaa työelämän vaatimuksia. Nimenomaan tarjottujen työtehtävien työmarkkinavastavuus onkin koettu myös palkkatuen osalta haasteena kolmannen sektorin toimijoiden näkökulmasta (von Hertzen-Oosi ym. 2010, 63) ja tähän tulisi kiinnittää erityistä huomiota myös työmarkkinatoimenpiteiden järjestäjäorganisaatioissa työllisyysvaikutusten lisäämiseksi.

Lain tavoitteiden toteutumisessa tuki myös toimenpiteen avulla työelämän asenteisiin vaikuttaminen. Toimenpiteiden vaikuttavuutta lähestytään usein toimenpiteiden arvioinnin ja työllistymisen näkökulmasta, mutta unohdetaan ympäristön vaikutus näihin tekijöihin. Johtopäätöksenä voitiin todeta, että toimenpide voi olla toimiva ja vastata työttömän tarpeeseen. Mutta ongelma positiivisen sijoittumisen eli työllistymisen osalta, saattaaakin piillä ympäristön asenteissa. Koska työnhakijoiden ja työpaikkojen kohtaannon lisääminen kuuluu TEM:n vastuulle, tulisiko työvoimapolitiikan keinoin pyrkiä vaikuttamaan myös ympäristön asenteisiin? Yksi keino voisi olla, että yritysyritysyhteistyöhön kiinnitettäisiin enemmän huomiota, myös lainsäädännön osalta. Esimerkiksi vuoden 2010 julkisen työvoimapalvelu-

lain uudistus pikemminkin heikensi työpajan ja yritysten välistä yhteistyötä, koska työttömiä ei voitu enää sijoittaa työpajan kautta yrityksiin työmarkkinatoimenpiteisiin. Työpajan kautta yritykseen sijoittamisessa oli kyse nimenomaan siitä, että samalla turvattiin työttömän yksilöllisen tuen tarve ja helpotettiin yritysten työn määrää ohjauksen ja byrokratian osalta.

Vain harvoilla järjestäjillä toimenpiteeseen sisältyy myös muita tukevia toimintoja tai palveluja, kuten työpajoilla. Etenkin nuorten työttömien ja pitkäaikaistyöttömien vastauksista nousi esiin tuen merkitys. Tukea ja ohjausta työn teossa ja muiden arkielämään liittyvien asioiden käsittelyssä pidettiin tärkeänä, jopa tärkeimpänä tekijänä kaikista. Siksi työpajojen valmennusmenetelmiä pidettiin hyvinä ja työpajoilla koettu vertaistuki tuki etenkin pitkäaikaistyöttömiä. Myös se, että sai osallistua ryhmään ja olla osa sitä, nousi tukevana ja hyvänä asiana nuorten vastauksista. Voidaan siis todeta, että jokainen työtön tarvitsisi perusteellisen kartoituksen omista työttömyyden syistään ja tavoitteistaan. Myös työmarkkinavalmiudet tulisi kartoittaa ja selvittää henkilökohtaisia toiveita työyhteisön ja työnteon suhteen.

Lain tavoitteiden toteutumisessa oli nähtävissä myös toimenpiteen yksilöön aikaansaama positiivinen vaikutus yhtenä tukevana tekijänä. Työttömät kokivat elämänlaadun parantuneen, vaikka sitä ei tavoitteeksi asetettukaan. Työmarkkinatoimenpiteet saivat siis aikaan myös sellaisia yksilöön kohdistuvia vaikutuksia, jotka eivät siinä suoranaisena tavoitteena olleet.

7.1.3 Työmarkkinatoimenpiteissä toimivat asiat

Toimenpiteissä olleita toimivia asioita lähestyttiin tässä tutkimuksessa selvittämällä työttömiltä heidän kokemuksiaan toimenpiteiden hyvistä asioista ja tärkeintä asiaa kaikista toimenpidejaksoista. Myös näiden kahden teeman kohdalla ilmeni erilaisia toimenpiteissä olevia toimivia tekijöitä tai toimenpiteen aikaansaamia vaikutuksia, joiden voidaan nähdä täydentävän toisiaan.

Työmarkkinatoimenpiteissä toimivat asiat koskivat työn tekemistä, yksilöllisyyden huomioimista ja joustavuutta, työyhteisöä, elämässä tapahtuneita positiivisia muutoksia ja työpajojen toimintaan liittyviä erityispiirteitä.

Työn tekemisessä toimivia tekijöitä olivat motivoivat työtehtävät, työkokemuksen saaminen, kehittyminen ja uuden oppiminen ja itse työn tekeminen. Hyvänä asiana koettiin myös työmarkkinatoimenpide itsessään. Työyhteisössä toimivina tekijöinä koettiin mukavat työkaverit ja ryhmähenki, erilaiset sosiaaliset suhteet, positiivinen ilmapiiri, viihtyisä ja miellyttävä työympäristö ja työntekijöiden ammattitaito.

Yksilöllisyys työtahdissa, työajoissa ja tuen tarpeen huomioimisessa oli koettu toimivana. Näihin liittyen ohjaajilta saatu yksilöllinen ja tarpeen mukainen tuki oli yksi toimenpiteessä toimiva tekijä. Tärkeänä asiana koettiin myös palautteen saaminen. Lisäksi työttömät kokivat toimivana toimenpiteen aikana erilaiset tukipalvelut, joista yksi oli terveydenhoitajan vastaanotto. Saikun (2010, 74–75) tutkimuksen mukaan pitkään työttömänä olleille henkilöille järjestetyissä terveystarkastuksissa todettiin osallistujilla elintapoihin ja mielenterveyteen (runsas alkoholin käyttö, tupakointi, masennus) liittyviä riskejä enemmän kuin työikäisellä väestöllä keskimäärin. Tarjottujen terveystarkastusten lisäksi koettiin tärkeäksi kannustaminen ja motivointi oman terveyden huolehtimiseen ja tarjottuihin terveys-, kuntoutus-, aktivointi- ja työllistymispalveluihin osallistumiseen. Asiakaspalaute oli myös hyvin myönteistä. Tarkastukset koettiin hyvin merkityksellisiksi etenkin hyvinvoinnin ja terveydentilan kannalta.

Toimivaa toimenpiteessä oli myös sen aikaansaamat positiiviset muutokset elämässä. Muutokset liittyivät psyykkisiin vaikutuksiin, tulevaisuuden suunnitelmien selkiytymiseen, oikeanlaisen asenteen oivaltamiseen, vuorokausirytmien normalisoitumiseen, kielitaidon parantumiseen ja taloudellisen tilanteen parantumiseen. Toimenpiteissä koettiin toimivina myös työpajojen toimintaan liittyviä erityispiirteitä, kuten vertaistuki ja valmennus. Johtopäätöksenä voitiin todeta, että työmarkkinatoimenpiteiden toimivat tekijät syntyivät siitä, miten toimenpiteillä oli kyetty vastaamaan työttömän yksilöllisiin tarpeisiin.

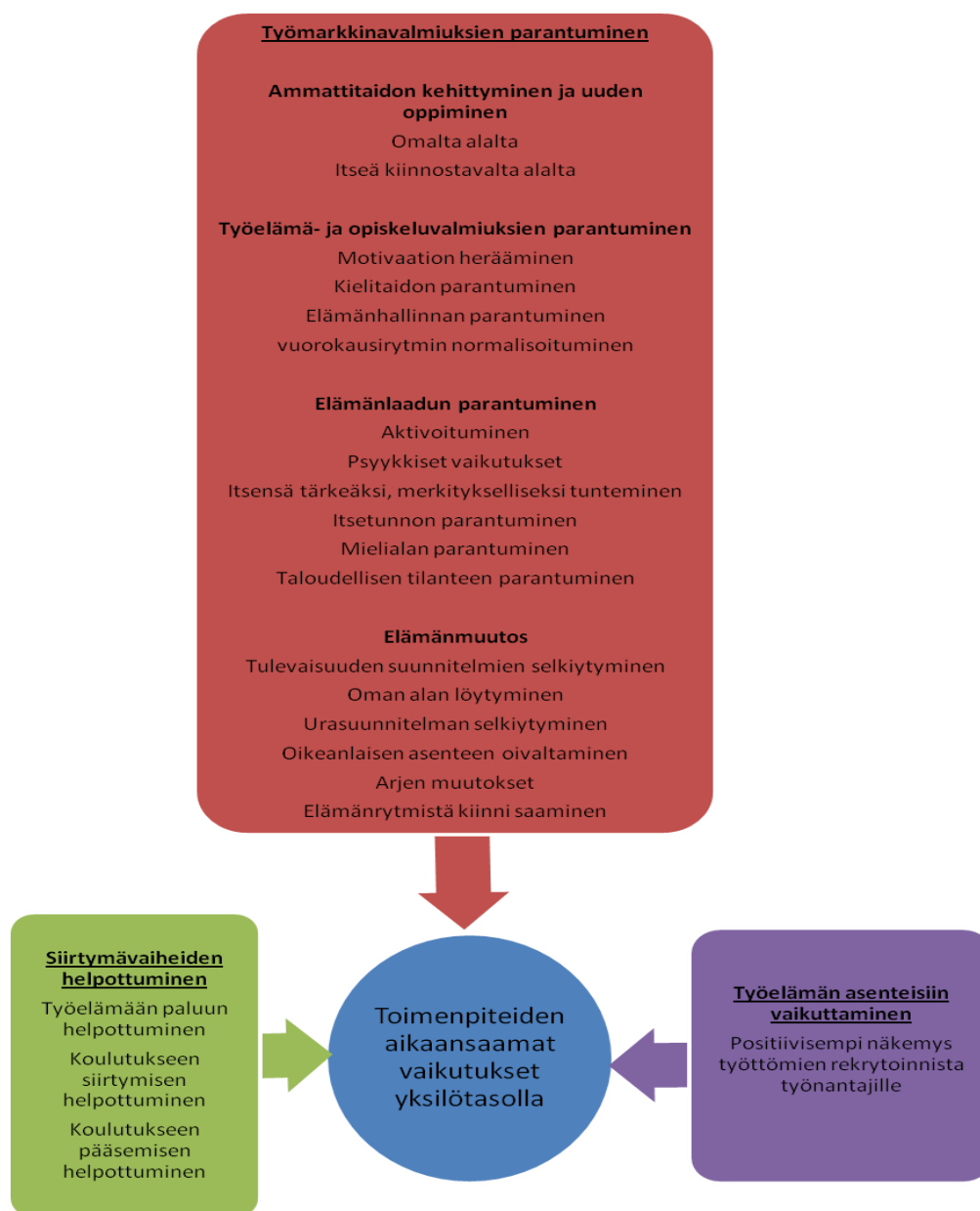
7.1.4 Tavoitteiden toteutuminen ja toimenpiteiden vaikutus yksilötasolla

Työttömistä 51 % arvioi henkilökohtaisten tavoitteidensa toteutuneen toimenpiteissä hyvin, 33 % arvioi niiden toteutuneen kohtalaisesti ja 5 % huonosti. Kun taas lain tavoitteiden osalta työttömistä 42 % arvioi tavoitteiden toteutuneen hyvin, 42 % kohtalaisesti, 3 % huonosti ja 3 % kohdalla tavoitteet eivät toteutuneet ollenkaan. Johtopäätöksenä voitiin todeta, että hieman yli puolet työttömistä koki toimenpiteiden toimivuudessa enemmän tai vähemmän kehitettävää. Erityisesti lain asettamien tavoitteiden kohdalla toimenpiteet eivät vastanneet työttömien tarpeisiin suurimman osan kohdalla. Johtopäätöksenä voitiin siis todeta, että työttömistä suurimman osan kohdalla toimenpiteitä ei voitu pitää nykyisellään täysin toimivina.

Tutkimustuloksista oli nähtävissä toimenpiteiden aikaansaamia vaikutuksia yksilötasolla. Näiden vaikutusten voidaan nähdä syntyneen toimenpiteissä tukevien ja toimineiden asioiden vaikutuksesta. Kuvion 20 voidaan nähdä osaltaan kuvaavan toimenpiteiden toimivuudesta tehtyä johtopäätöstä, jonka mukaan toimenpiteitä ei voitu pitää nykyisellään täysin toimivina suurimman osan kohdalla työttömistä. Tutkijoiden mielestä toimivan toimenpiteen vaikutusten tulisi liittyä suoraan lain asettamiin tavoitteisiin. Tässä tapauksessa niitä olisivat olleet joko työmarkkina-toimenpiteiden tavoitteet tai kaikkien työvoimapalveluiden taustalla oleva työllistymistavoite joko suoraan tai koulutuksen kautta. Nähtävissä oli, että toimenpiteiden suurin vaikuttavuus liittyi työmarkkinavalmiuksien parantumiseen, joista osa liittyi selvästi elämänhallinnallisiin asioihin. Jos vaikuttavuutta peilattiin lain asettamiin tavoitteisiin, oli lähinnä niitä siirtymävaiheiden helpottuminen. Lisäksi ammattitaidon kehittyminen liittyi suoraan lain tavoitteisiin. (kuvio 20, sivu 124)

Toisaalta työttömien kokemus toimenpiteen aikaansaamista vaikutuksista kuitenkin lisäsi tutkimus tulosten luotettavuutta työttömyyden syiden ja henkilökohtaisten tavoitteiden osalta. Toimenpiteen vaikutusten voitiin nähdä liittyvän hyvin monilta osin työttömyyden syihin ja henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Lisäksi on muistettava, että työmarkkinatoimenpiteitä pidetään usein myös väliportaana palveluprosessissa. Tällöin positiivisena tuloksena, etenkin nuorten kohdalla, pide-

tään myös toiseen työvoimapolitiittiseen toimenpiteeseen tai koulutukseen siirtymistä. Tästä syystä työllistyminen tavoitteena ei aina ole paras vaikuttavuuden mittari työmarkkinatoimenpiteille. Toisaalta taas tämän tiedon valossa on myös ihmeteltävä lain tavoitteita ja niiden epäsopivuutta työttömien ja työmarkkinatoimenpiteiden järjestäjien näkökulmasta. Lain tavoitteet kuitenkin asettavat vaikuttavuuden arvioinnille mittarit, joka tällä hetkellä virallisissa seurannoissa on työllistyminen.

Kuvio 20. Toimenpiteiden vaikutukset yksilötasolla.

7.1.5 Työmarkkinatoimenpiteiden kehittämistarpeet

Työttömien kokemat kehittämiskohteet työmarkkinatoimenpiteissä oli niin ikään jaettavissa kahteen eri ryhmään. Hieman yli puolet kehittämiskohteista oli sellaisia, joihin yksittäinen järjestäjä voi puuttua. Näitä asioita olivat työnantajan ohjaustaidot, yksilöllisyys, työn sisältö ja työpajojen kehittämiskohteet. Edellä onkin jo käsitelty yksilöllisyyden, tuen ja ohjauksen ja työn sisällön roolia tukevinä tekijöinä sekä hyvinä ja toimivina käytänteinä. Onkin siis luonnollista, että jos nämä seikat eivät ole jossakin työyhteisössä toimineet, nousivat ne kehitettäväksi asioiksi. Tämän voidaan osaltaan nähdä lisäävän tulosten luotettavuutta.

Vajaa puolet oli sellaisia kehittämiskohteita, joihin yksittäinen toimenpiteen järjestäjä ei voi vaikuttaa, vaan muutokset tulisi tehdä ministeriö ja hallitus tasolla. Näitä olivat seikat, jotka liittyivät taloudelliseen kannattavuuteen ja lainsäädäntöön. Nämä kehittämiskohteet ovat äärimmäisen tärkeitä, jotta työtön kokisi halua osallistua toimenpiteeseen ja toimenpiteeseen osallistuminen tukisi työtöntä kokonaisvaltaisesti tavoitteissa.

Taloudellisen kannattavuuden lisäämisestä on jo sovittu Kataisen hallituksen ohjelmassa. Työmarkkinatuen ja työttömyysturvan peruspäivärahan määrää on sovittu nostettavaksi 100 €/kk 1.1.2012 lähtien. Samalla myös toimeentulotuen määrää on sovittu nostettavaksi, mutta ei aivan samassa suhteessa. (Hallitusohjelma 2011, 55) Tämä tarkoittaa tutkijoiden mielestä edelleen kuitenkin sitä, että toimenpiteeseen osallistuminen ei ole taloudellisesti juurikaan kannattavampaa kuin ennen, eikä korotus poista tarvetta muihin tukiin. Vastaajat nimenomaan toivoivat, että toimenpiteeseen osallistuminen tukisi heitä pärjäämään taloudellisesti itsenäisemmin. Työttömänä työnhakijana oleminen ei ole myös edelleenkään juuri kannattavampaa kuin kokonaan työvoiman ulkopuolella oleminen toimeentulotuen nostamisen vuoksi. Tutkijoiden mielestä maksettua korvausta ei kuitenkaan tulisi nostaa liian lähelle palkkoja, koska tämä saattaisi vähentää avoimien työmarkkinoiden houkuttavuutta. Sen sijaan pätkättöiden ja osa-aikatöiden tekeminen tulisi tehdä kannattavammaksi ja etuuksiin liittyvä byrokratia helpommaksi ja nopeammaksi.

Lain asettamissa säädöksissä koettiin kehitettäväksi työmarkkinatoimenpiteessä sallittu aika sen suorittamiseen sekä lomautusten ja irtisanomisten vaikutus oikeuteen ottaa henkilöitä toimenpiteeseen yritykseen. Työtön työnhakija saa olla saman yrityksen järjestämässä työmarkkinatoimenpiteessä enintään kuusi kuukautta ja yhteensä kaikissa paikoissa 12 kuukautta. Päästäkseen uudelleen työharjoitteluun on nuoren oltava kolme kuukautta työttömänä ja päästäkseen uudelleen työelämävalmennukseen, on henkilön oltava työttömänä peräti 12 kuukautta.

Kolme kuukautta nuorelle ja 12 kuukautta pitkäaikaistyöttömälle on tutkijoiden mielestä liian pitkä aika olla passiivisena työnhakijana kotona. Jo kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen työnsaanti vaikeutuu merkittävästi ja korkeintaan rajana voidaan pitää kuutta kuukautta (Hämäläinen ym. 2009, 40). Passiiviaikana on todennäköistä, että aikaisemmin työmarkkinatoimenpiteessä saavutetut positiiviset vaikutukset heikkenevät. Passiivikauden negatiivisten vaikutusten vuoksi esimerkiksi nuorten yhteiskuntatakuussa vaadittiin, että nuorille tarjotaan työllistämistä tukevia palveluita ennen kuin työttömyys on kestänyt kolme kuukautta. Tutkijoiden mielestä työttömien aktivointia ei tue se, että työmarkkinatoimenpiteeseen osallistumisen jälkeen tulee olla passiivisena saadakseen uudelleen oikeuden osallistua työmarkkinatoimenpiteeseen. Mikäli työmarkkinatoimenpiteillä ei päästä sille asetettuihin tavoitteisiin, on syy toimenpiteen oikea-aikaisuudessa. Tästä ongelmasta ei tutkijoiden mielestä tulisi rangaista työtöntä, vaan pikemminkin painetta tulisi siirtää TE-toimistojen asiakaslähtöisyyden lisäämiseen ja asiakaspalveluresurssien kasvattamiseen.

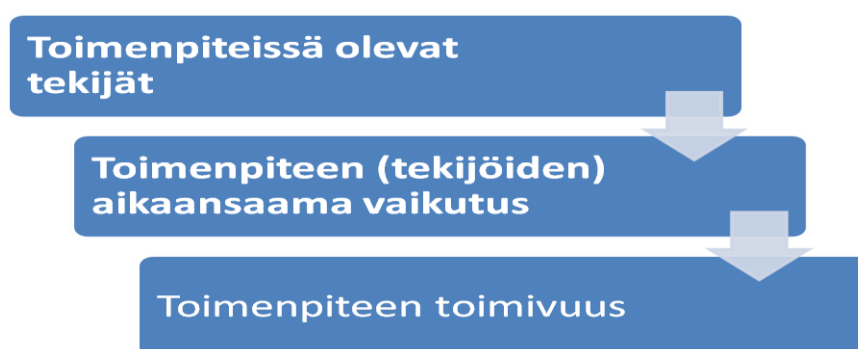
Osa vastaajista koki puoli vuotta samalla työnantajalla työmarkkinatoimenpiteessä liian lyhyenä aikana tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Tutkimustulosten perusteella tutkijat pohtivat tulisiko työmarkkinatoimenpiteen keston olla sidoksissa työttömän työttömyyden keston, työmarkkinavalmiuksiin ja tavoitteisiin?

Kehittämissuhteena nousi lainsäädännön osalta myös sanktioiden ja velvoittavuuden poistaminen. Velvoittavuus liittyi vuoden 2006 työmarkkinatuki uudistukseen, jolla pyrittiin aktivoimaan nimenomaan yli 500 päivää passiivista työmarkkinatukea saaneita. Hämäläisen ym. (2009) mukaan uudistuksella ei ollut kuiten-

kaan uhkavaikutuksia, koska työttömät eivät usein olleet edes tietoisia osallistumisvelvoitteesta toimenpiteisiin. Tutkimus osoitti, että työmarkkinatukea saaneet eivät olleet helposti työllistytvä joukko, joka olisi aktivoinnin pelossa rynnännyt kohti avoimia työpaikkoja. Uudistus kuitenkin lisäsi työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin siirtymisen todennäköisyyttä. Tässä työssä tulosten pohjalta koettiin, että toimenpiteen ollessa oikea-aikainen, tulisi motiivin tutkijoiden mielestä liittyä toimenpiteen tavoitteisiin. Jos työtön on velvoitettu osallistumaan ilman motivaatiota, voidaanko työllistymistä pitää realistisena tavoitteena? Vai tulisiko tällöin tavoitteeksi riittää toimenpiteeseen osallistuminen?

7.1.6 Yhteenveto

Tutkimuksen tulosten perusteella oli nähtävissä, että toimenpiteissä tukevat ja toimivat asiat liittyivät kahteen eri tekijään: toimenpiteissä itsessään oleviin tekijöihin ja toimenpiteen aikaansaamiin vaikutuksiin. Tämän havainnon pohjalta onkin todettavissa, että työmarkkinatoimenpiteiden toimivuus näyttää työttömien näkökulmasta koostuvan toimenpiteessä olevista tekijöistä ja niiden yksilössä aikaansaamista vaikutuksista. Toimenpiteen toimivuus edellyttää siis ainakin näiden asioiden toteutumista. (Kuvio 21)

Kuvio 21. Toimenpiteen toimivuuteen vaikuttavat asiat.

Toisaalta, kun puhutaan toimenpiteiden vaikuttavuudesta, on keskeisin tekijä siinä ohjausprosessin toimivuus. Työvoimapoliittisissa toimenpiteissä tavoitteet ovat kaikille samat, mutta organisaatiot ja asiakkaat ovat erilaisia. (von Hertzen-Oosi ym. 2010, 61.) Myös työmarkkinatoimenpiteisiin ohjataan työttömiä työnhakijoita kaikista TE-toimiston palvelupisteistä. Onko mahdollista yhdellä työmarkkina-

toimenpiteellä vastata TE-toimiston eri asiakasryhmien tarpeisiin ja tavoitteisiin? Näiden asiakasryhmien tavoitteet ja tuen tarpeet on arvioitu jo TE -toimiston näkemyksen mukaan erilaisiksi, koska heidät on segmentoitu ja ohjattu eri palvelupisteisiin TE-toimiston sisällä. Kuitenkin toimenpiteen järjestäjän oletetaan pystyvän vastaamaan näiden kaikkien TE-toimiston asiakasryhmien tarpeisiin ja tavoitteisiin. Ala-Kauhaluoman ja Härkäpään (2006) yksityisille palvelualan yrityksille tekemän tutkimuksen mukaan yritykset toivoivat aktiivisempaa roolia TE-toimistoilta työllistämässä sekä yritysten näkökulman paremmassa huomioimisessa. Yritykset toivoivat muun muassa tukea käytännön asioihin ja yhteispalaveria yrityksen, TE-toimiston ja työttömän välille.

Vaikuttavuuden näkökulmasta työmarkkinatoimenpiteitä onkin pidetty tehottomina keinoina työttömien työllistymisen näkökulmasta. Osaltaan tätä kritiikkiä ovat tukeneet heikot työllistymisluvut toimenpiteiden päättymisen jälkeen (Aho & Koponen 2005 & 2007; Nio & Sardar 2008 & 2011) ja osaltaan työttömien uudelleen sijoittumiset toimenpiteisiin (Aho & Koponen 2007). Etenkin vaikeasti työllistyvien kohdalla oli yleistä, että asiakas oli ollut työllistämistuella toimenpiteiden piirissä useamman kerran, myös työharjoittelun ja työelämävalmennuksen osalta (Terävä ym. 2011, 44). Terävän ym. (2011, 54) tutkimustulosten mukaan osallistuminen toimenpiteeseen vaikuttaa tuloksellisesti tiettyyn pisteeseen asti. Heidän mukaansa työllistymisen todennäköisyys laskee sitä pienemmäksi, mitä enemmän työttömyys pitkittyy ja osallistumiskertojen määrä ja kesto kasvavat. Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan toimenpiteiden vaikuttavuutta tulisi parantaa aikaistamalla toimenpiteeseen osallistumista, vielä silloin kun työllistymismahdollisuudet ovat hyvät (Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy 2011, 92).

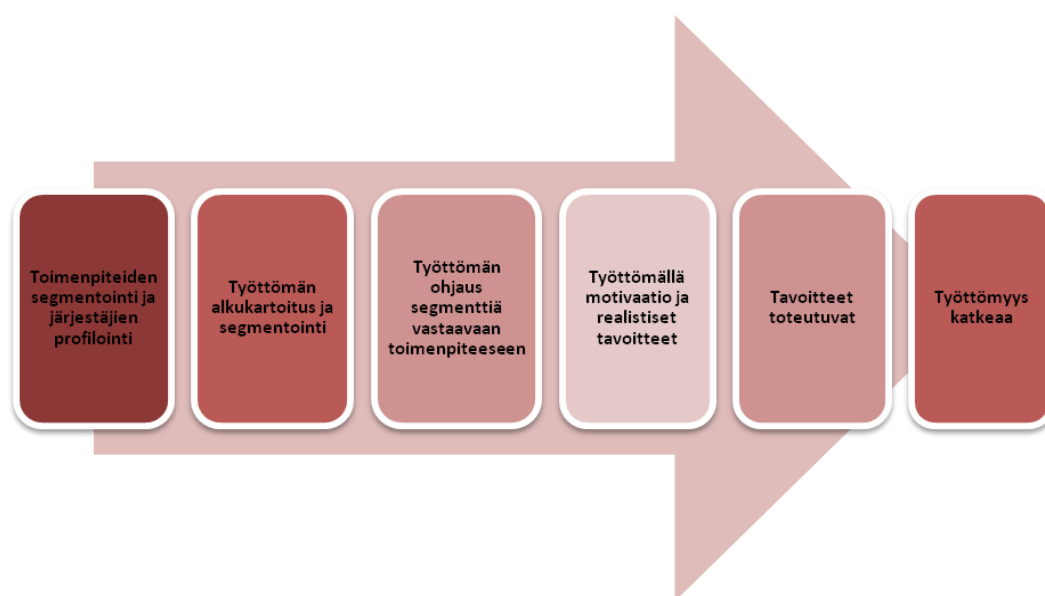
Useat uudelleen toimenpiteeseen sijoittumiset kuitenkin tutkijoiden mielestä kuvastavat sitä, miten työttömän työllistymispolkua rakennetaan lyhytnäköisillä suunnitelmillä pohtimatta sen tarkemmin työttömän tarvetta pitkäkestoiselle esimerkiksi useista erilaisista toimenpiteistä muodostetulle työllistymiseen tähtäävälle palveluprosessille. Myös riittävät tukipalvelut tulisi huomioida osana prosessia ja kaikkien tahojen tulisi tukea osaltaan työttömää tavoitteeseen.

Näiden asioiden valossa, voidaan siis todeta toimenpiteiden toimivuuden ja vaikuttavuuden olevan riippuvaisia myös toimenpiteestä riippumattomista syistä. Yhtenä merkittävimpänä tekijänä voidaan pitää toimenpiteiden oikea-aikaisuutta asiakkaan palvelutarpeen kannalta. Toimenpiteiden vaikuttavuudessa on siis kyse myös hyvin pitkälle siitä, miten TE-toimistoissa onnistutaan asiakkaiden palvelutarpeen arvioinneissa, palvelusuunnitelmissa ja ohjausprosesseissa. Voidaankin siis todeta, että TE-toimisto voi vaikuttaa toimenpiteiden oikeaan kohtaantoon, kun taas toimenpiteiden järjestäjät voivat vaikuttaa toimenpiteiden sisältöön. Toimenpiteiden toimivuus edellyttää toisin sanoen TE-toimiston, työttömän ja työmarkkinatoimenpiteiden järjestäjien saumatonta yhteistyötä, jonka keskiössä tulisi olla työttömän palvelutarve ja tavoite.

Näiden tietojen pohjalta työmarkkinatoimenpiteistä on siis mahdollista tehdä työttömän näkökulmasta toimivia, mutta se edellyttää asiakaslähtöistä otetta ennen toimenpiteen alkua TE-toimistossa ja lisäksi koko toimenpideprosessin ajan toimenpidepaikassa. Asiakaslähtöisellä otteella asiakkaan tilanne ja tarpeet tunnetaan ja toimenpiteestä muokkautuu hänen toiveisiin ja tarpeisiin vastaava palvelu. Myös palveluprosessi ajatusta tulisi lisätä ja siihen liittyviä toimintatapoja kehittää TE-toimistoissa, joiden tehtävänä sen rakentaminen työttömien kohdalla ensisijaisesti on, samoin kuin työttömän ohjaaminen muiden tarpeellisten palveluiden piiriin (L1295/2002).

Tutkimuksen pohjalta oli mahdollista tehdä johtopäätös siitä, millaisen prosessin avulla työttömyys olisi mahdollista katkaista. Voidaan siis todeta, että työttömyyden katkaisemiseksi tarvitaan asiakaslähtöinen, segmentointeihin perustuva, tavoitteiltaan sopiva ja oikea-aikainen toimenpide. TE -toimistossa jokainen työtön työnhakija segmentoidaan ja sen avulla määritellään millä keinoin ja millaisilla palveluilla työtöntä työnhakijaa parhaiten tuetaan työllistymään. Segmentoinnin perusteella asiakas siis ohjataan oikeaan palveluun. (Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia 2011, 7) Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että segmentoinnissa tulisi kartoittaa työttömän työttömyyden syyt, työ- ja toimintakyky, tavoitteet, työmarkkinavalmiudet ja tuen tarve. Lisäksi tulisi selvittää työttömän henkilökohtaisia toiveita työyhteisön ja työnteon suhteen.

Työttömän työnhakijan, toimenpiteen ja toimenpiteen järjestäjän segmentointien avulla työtön olisi helppo ohjata hänelle sopivampaan toimenpiteeseen ja työyhteisöön. Ohjautuessaan oikeaan toimenpiteeseen, olisi työttömän motivaatio todennäköisesti hyvä ja tämän vuoksi realististen, työttömyyden syitä poistavien tavoitteiden asettaminen olisi helppoa. Oikeassa toimenpiteessä ollessa henkilökohtaiset tavoitteet vastaisivat suoraan lain toimenpiteelle asettamia tavoitteita. Tällöin toimenpiteen tekijät tukisivat työtöntä saavuttamaan tavoitteensa. Näin tavoitteet olisi saavutettavissa ja työttömyys katkaistavissa. Työttömyyden syy poistuisi oikean, toimivan toimenpiteen avulla. (Kuvio 22)

Kuvio 22. Työttömyyden katkaisu segmentoinnin avulla.

Johtopäätöksenä todetaan, että tutkijoiden mielestä asiakasprofiloinnin ja segmentoinnin lisäksi myös työvoimapoliittiset toimenpiteet tulisi segmentoida. Työmarkkinatoimenpiteiden järjestäjätahot voisi segmentoida niiden työttömille tarjoaman tuen ja työtehtävien vaativuuden mukaan. Segmentoinnilla pystyttäisiin helpottamaan työttömän oikea-aikaiseen toimenpiteeseen ohjautumista. Tätä ajatusta vahvistaa myös von Herten-Oosi ym. (2010, 59), joiden yksi kehittämisehdotus koski palveluiden ja asiakkaiden segmentointia. Heidän mukaansa segmentoinnissa on kyse erilaisten yksilöiden erilaisista tavoitteista ja tavoitteiden mukaisista palveluista oikeanlaisissa organisaatioissa.

Segmentoinnissa on nähtävissä myös muita hyötyjä. Vertaamalla toimenpiteiden ja niiden järjestäjien segmenttejä TE-toimiston asiakassegmentteihin voitaisiin lisäksi havaita, löytyykö palvelutarjonnasta kaikkien asiakkaiden tarpeisiin vastaavia palveluita. Segmentoinnin avulla olisi myös mahdollista lisätä palveluiden laatua, koska samaan segmenttiin kuuluvilta toimenpiteen järjestäjiltä edellytettäisiin samoja asioita. Näin vähennettäisiin myös toimenpiteisiin liittyviä paikallisia ja alueellisia eroja. Järjestäjien profilointiin liitettiin esimerkiksi kolmannella sektorilla myös ongelmia, jotka koskettivat toimenpiteiden järjestäjäorganisaatioita. Toiminnan kohdentaminen koettiin hankalana nykyisillä rahoituksilla ja toisaalta sen ajateltiin mahdollisesti supistavan erilaisia rahoituslähteitä. (von Hertzen-Oosi ym. 2010, 33) Tutkijoiden mielestä työllisyyden edistämässä on kuitenkin muistettava se asia, että toimenpiteiden tulee olla työttömiä varten, eikä työttömien toimenpiteitä tai järjestäjäorganisaatioita varten. Sama järjestäjätaho voi järjestää sisällöltään eritasoisia palveluita, joten järjestäjien profilointi ja toimenpiteiden segmentointi ei tarkoita automaattisesti toiminnan vähenemistä, kunhan toimenpiteiden sisältö vastaa niille asetettuja vaatimuksia.

Kuten aikaisemmin mainittiin, asiakaslähtöisen prosessin ja oikea-aikaisen kohtaannon lisäksi toimenpiteiden vaikuttavuudessa yhtenä tekijänä oli nähtävissä työttömien tarpeisiin vastaava toimenpiteiden sisältö. Toimenpiteiden sisällön kehittäminen työttömien tarpeita vastaavaksi kuuluu toimenpiteiden järjestäjille. Seuraavalla sivulla olevaan kuvioon 23 koottiin työttömien vastauksista niitä tekijöitä toimenpiteissä, joihin toimenpiteiden järjestäjien tulisi kiinnittää erityistä huomiota vastatakseen työttömien kokemuksiin tarpeisiin ja lisätäkseen toimenpiteen aikaansaamia vaikutuksia yksilötasolla. Kuvio luotiin yhteenvedoksi tavoitteissa tukeneista tekijöistä, ennestään toimenpiteissä jo toimivista asioista ja lisäksi toimenpiteiden kehittämistarpeista. Kuvioon ei laitettu lainsäädäntöön liittyviä kehittämistarpeita, koska niihin toimenpiteiden järjestäjätahot eivät voi itse vaikuttaa.

Kuvio 23. Työmarkkinatoimenpiteiden toimivat tekijät.

7.2 Pohdinta

Halusimme selvittää tällä tutkimuksella työttömien näkökulmasta työharjoittelun ja työelämävalmennuksen toimivuutta. Globaali talouden taantuma ja kasvanut työttömyys lisäävät paineita työttömien aktivointiin ja tähän tarkoitukseen luoduille työvoimapolitiittisille toimenpiteille. Näkökulman valintaan vaikutti se, että toimivuutta on yleensä arvioitu työllistymisvaikutusten kautta rekisteriaineistojen pohjalta. Toinen huomio valinnassa oli se, että työn kautta saamamme kokemuksen mukaan työttömien palveluiden tarpeen arviointi ja palveluiden sisältö perustuvat usein työntekijöiden näkemyksiin. Tuntuu lähes siltä, että työttömien näkökulman selvittämistä ei pidetä edes vaihtoehtona uusia palveluita suunniteltaessa. Tästä syystä koimme tärkeäksi tehdä tutkimuksemme avulla näkyväksi nimenomaan työttömien kokemukset työmarkkinatoimenpiteistä.

Yllätyimme siitä, miten mielellään työttömät osallistuivat tutkimukseemme ja miten runsaasti saimme erilaisia vastauksia kysymyksiimme. Sillä, että vastaajat olivat itse parhaillaan työmarkkinatoimenpiteissä, lisättiin varmasti vastaajien kiinnostusta osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen aineisto kuvasi hyvin työttömien kokemuksia työmarkkinatoimenpiteiden toimivuudesta. Lisäksi siitä oli nostettavissa johtopäätöksiä, joiden johdosta sekä työmarkkinatoimenpiteitä että työttömien ohjausprosessia olisi mahdollista kehittää. Koemme, että tulokset vastasivat hyvin asettamiimme tutkimustehtäviin ja myös muut tutkimukselle asetetut tavoitteet toteutuivat. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Tutkimusta voidaan siis pitää tältä osin luotettavana.

Yhtenä tavoitteenamme oli, että tutkimuksesta olisi hyötyä työllistymiseen tähtäävien toimenpiteiden tai työttömien tarpeita vastaavien palveluiden kehittämisessä. Mielestämme tutkimus kuvaa hyvin erilaisia tekijöitä, joita kehittämistyössä on mahdollista huomioida, niin työmarkkinatoimenpiteiden järjestäjien taholla kuin TE-toimistoissakin.

Lisäksi tavoitteenamme oli, että tutkimus on yleisestä näkökulmasta yksittäisten palveluiden arvioinnin sijaan. Päätimme kuitenkin ottaa kohderyhmän Jupiter-

säätiön työvalmennuskeskuksesta. Valitsemalla vastaajat Jupiter-säätiöstä, pyrimme tavoittamaan kerralla mahdollisimman suuren määrän työmarkkinatoimenpiteissä olevia työttömiä. Samalla otimme kuitenkin tietoisin riskin tulosten yleistettävyyden kannalta. Vaarana oli, että tutkimus muuttuisi Jupiter-säätiön yksittäisten palveluiden arvioinniksi. Työn kautta saamamme kokemuksen mukaan kuitenkin tiesimme, että työmarkkinatoimenpiteissä olevilla työttömillä on usein myös aikaisempaa kokemusta työmarkkinatoimenpiteistä eri järjestäjätahojen osalta. Tutkimukseemme osallistuneista vastaajista vähän vajaa puolet olikin uudelleen sijoittuneena työmarkkinatoimenpiteeseen, joista usealla oli kokemusta useista aikaisemmista toimenpiteistä eri järjestäjien taholta. Tämän tiedon ja saamiemme vastausten perusteella koemme, että tutkimuksen tulokset vastaavat yleistä näkökulmaa.

Tutkimukseen osallistuneet vastaajat kuvasivat hyvin työmarkkinatoimenpiteisiin osallistuvien työttömien heterogeenistä ryhmää, mikä osaltaan lisää tulosten yleistettävyyttä. Taustatiedot kuvasivat hyvin vastaajien erilaisuutta iän, työttömyyden keston, sukupuolen, koulutus- ja työhistorian, työttömyyden syiden ja toimenpiteisiin osallistumisen motiivien osalta. Lisäksi toimenpiteille asetetut henkilökohtaiset tavoitteet kuvasivat osaltaan tutkittavaan ilmiöön liittyviä erilaisia odotuksia. Vastaukset myös lisäsivät tutkimuksen luotettavuutta tulosten ja johtopäätösten osalta. Työttömien heterogeenisyyttä osoittavat asiat kuvaavat hyvin työmarkkinatoimenpiteisiin liittyvää problematiikkaa, etenkin tässäkin tutkimuksessa esiin nostetun tavoitteisiin liittyvän problematiikan osalta. Tästä syystä tuloksista vedetty johtopäätös työmarkkinatoimenpiteiden tavoitteiden tarkastamisesta on perusteltua.

Tutkimuksen tuomana tärkeimpänä uutena tietona voidaan pitää työttömien näkökulmasta muodostettua kuvausta toimivasta työmarkkinatoimenpiteestä sekä siihen oleellisesti liittyvästä asiakaslähtöisestä ja segmentteihin perustuvasta ohjausprosessin kuvauksesta. Näiden johtopäätösten taustalla oli tutkimustulosten esiin nostama työmarkkinatoimenpiteiden sekä työttömien kohtaannon ongelma, jonka voitiin osaltaan nähdä heijastuvan työmarkkinatoimenpiteiden toimivuuteen. Tutkimus osoittikin osaltaan myös sen, että työmarkkinatoimenpiteiden toimivuuteen

voidaan vaikuttaa TE-toimiston, työmarkkinatoimenpiteen järjestäjän ja asiakkaan keskinäisellä yhteistyöllä.

Tutkimus tuotti uutta tietoa työttömien aktivoinnista ja siihen liittyvistä tekijöistä työttömien näkökulmasta. Toivomme, että jatkossa työttömien omaa näkemystä ja kokemusta hyödynnettäisiin enemmän pohdittaessa aktivoivien palveluiden sisältöä, vaikuttavuutta ja kehittämistä.

7.3 Luotettavuus

Työn kautta saamamme kokemus on, että maahanmuuttajataustaisilla työttömillä kielitaito on usein heikko, minkä vuoksi he eivät ole opiskelemassa tai työelämässä. Tästä syystä olimme ennen aineiston keruuta päättäneet rajata maahanmuuttajataustaiset työttömät pois mahdollisen heikon kielitaitonsa vuoksi. Kuitenkin osa heistä halusi osallistua ja heidän suullinen kielitaitonsa oli suhteellisen hyvä. Tästä syystä päätimme ottaa heidät mukaan tutkimukseen ja antaa mahdollisuuden vastata. Rajauksen teimme vasta myöhemmin, kun näimme vaikuttiko kielitaito vastaamiseen.

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi kyselyn, jonka lisäksi vastaajille tarjottiin vaihtoehtona haastattelua. Aineistonkeruumenetelmää pohtiessamme halusimme ottaa huomioon vastaajien yksilölliset tarpeet. Yllättävää oli se, että lähes kaikki halusivat vastata kirjallisesti kyselyyn. Tutkijan näkökulmasta oli mielenkiintoista kokeilla menetelmänä myös haastattelua. Haastattelu tilanteet olivat rentoja ja tutkittavasta ilmiöstä saatiin syvällisempää tietoa vastaajien antamien kattavampien perusteluiden vuoksi.

Aineistonkeruussa oli hyötyä siitä, että toimenpiteet ja kohderyhmä olivat tutkijoille tuttuja. Tutkijoilla oli vastaajien kanssa yhteinen sanasto ja kokemusta työttömien kanssa työskentelystä ja tätä kautta tietoa työttömien kokemuksista työttömyydestä. Tästä syystä vuorovaikutus ryhmätilanteissa ja haastattelussa tuntui luonnolliselta ja sujuvalta. Toisaalta tutkittavan aiheen tuttuus toi oman haasteensa sille, että tutkijan rooli pysyi puhtaasti neutraalina ja tietoa keräävänä. Tutkijat

pitivät tärkeänä sitä, että eivät esimerkiksi pyrkineet antamaan esimerkkejä vastauksista avatessaan kysymyksiä vastaajille.

Vastaajat vastasivat kyselyihin yksilöllisten taitojensa mukaan. Jotkut vastasivat sanalla tai parilla ja jotkut taas perusteellisemmin. Vastaajilla oli kuitenkin kyky kiteyttää oma kokemus paperille ja tätä kuvaa mielestämme hyvin tuloksissa nousevat, hyvinkin monipuoliset, tutkittuun ilmiöön liittyvät asiat. Koska tutkimus saavutti sille asetetut tavoitteet mielestämme hyvin ja aineisto oli laajuudeltaan riittävä, koemme valitsemamme tutkimusmenetelmän validiksi ja kyselyn aineistonkeruumenetelmänä oikeaksi valinnaksi. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri haluttua asiaa (Hirsjärvi ym. 2008, 226). Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi myös se, että kyselylomake esiteltiin ennen aineistonkeruuta. Se, että päädyimme informatiiviseen kyselyyn, joka kerättiin ryhmätilanteissa, lisäsi kokemuksemme mukaan sekä vastaajien lukumäärää että vastausten laatua. Myös se, että tutkimuksesta ja aineistonkeruusta informoitiin etukäteen työosastoilla, lisäsi mielestämme vastaajien myönteisyyttä tutkimusta kohtaan.

Aineiston analyysimenetelmän valinta oli selkeä. Tutustuimme eri menetelmiin ja juuri aineistopohjaisen menetelmän avulla työttömien omat ajatukset saatiin esiin. Vaikka aineistonkeruu menetelmämme ei ole kaikkein yleisimmin käytetty menetelmä laadullisessa tutkimuksessa, on tutkimuksemme kuitenkin laadullinen kyselyn strukturoimattomuuden ja analyysimenetelmän vuoksi. Laadullinen tutkimusote mielletään nykyään analyysin kautta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 68).

Tutkijoiden mielestä se, että tuloksissa nousi esille osittain samoja asioita eri kysymysten kautta, kertoo tutkimuksen luotettavuudesta sekä lisäksi siitä, että on saatu oikeita vastauksia. Reliaabelius tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tulos on toistettavissa (Metsämuuronen 2005, 64; Hirsjärvi ym. 2008, 226). Tällä tarkoitetaan sitä, että käytettäessä samaa aineistonkeruu menetelmää on mahdollista saada uudestaan sama tulos. Vaikka toistettavuus ei olekaan laadullisen tutkimuksen tehtävä, uskomme sen olevan mahdollista ainakin osittain, aineistossa ilmenneen toistuvuuden vuoksi.

Tuomen & Sarajärven (2009, 101) mukaan aineistolähtöisessä analyysissä luokittelu on kriittisin vaihe, koska tutkija päättää tulkintansa mukaan, millä perusteella eri ilmaisut kuuluvat tai eivät kuulu samaan luokkaan. Teimme analyysiä aluksi yhdessä alaluokkiin saakka. Tämän jälkeen jaoin vastaukset ja luokittelimme tahoillamme sovitut osiot. Tämän jälkeen kävimme koko aineiston luokittelun läpi, jolloin tarkistimme luokittelua ja muokkasimme ne loppuun yhdessä. Hirsjärven ym. (2008, 226) mukaan, jos tutkijat päätyvät samaan tulokseen, osoittaa se tutkimuksen luotettavuutta.

7.4 Eettisyys

"Yksi tieteellisen hyväksyttävyyden sekä sen luotettavuuden ja tulosten uskottavuuden edellytys on, että tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön (good scientific practice) edellyttämällä tavalla." (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 3)

Hyvään tutkimuskäytäntöön kuuluu tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattaminen, tieteellisten kriteerien mukaisesti eettisesti kestävien tutkimusmenetelmien soveltaminen, muiden tutkijoiden työn ja saavutusten huomioiminen sekä tieteellisten vaatimusten mukainen tutkimusprosessin suunnittelu, toteutus ja raportointi. Lisäksi edellytetään, että yhteistyössä tehdyssä tutkimuksessa osoitetaan osuudet tekijyyksistä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 3.)

Tässä työssä eettisyys on huomioitu koko tutkimusprosessin ajan, sen eri vaiheissa rehellisyytenä ja tarkkuutena. Itse tutkimusprosessi on ollut helppo viedä läpi huolellisesti tehdyn tutkimussuunnitelman ansiosta. Esitimme suunnitelman Jupiter-säätiön toimitusjohtajalle tutkimuslupaa pyydetessä. Lisäksi tarkistimme Vaasan TE-toimistosta ja TEM:stä tarvitsemme tutkimusluvan myös heiltä. Lupaa ei tarvittu, koska työssä ei käytetty työhallinnon rekisteriaineistoja. Kaikilta vastaajilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Erityistä huomiota eettisyyteen kiinnitettiin aineistonkeruussa ja vastaajien informoimisessa oikeuksistaan. Myös aineiston säilyttäminen ja hävittäminen sovitun mukaisesti oli tutkijoille tärkeää.

Tutkimuksen raportti pyrittiin tekemään mahdollisimman huolellisesti ohjeiden mukaan niin, että tulokset esitettiin riittävällä tarkkuudella ja läpinäkyvyyden periaatteella. Myös se, että esitetyt tutkimustulokset eivät henkilöidy vastaajiin oli tutkijoille tärkeää. Aineistopohjaisessa analyysissä tärkein ja yksi haastavin osuus on alkuperäisen informaation säilyttäminen. Tämä pyrittiin varmistamaan luokitelujen tarkastamisella ja alkuperäisilmauksiin palaamalla tuloksia kirjoitettaessa. Tutkimuksessa käytettiin uusinta tutkimustietoa eri näkökulmista tehtyinä hyväksi, koska myös se tuntui eettisesti perustellulta tutkittavan ilmiön ajankohtaisen kuvauksen kannalta.

7.5 Tutkimuksen vaiheet

Päätös tehdä opinnäytetyö yhdessä kypsyi vähitellen. Pohdintaa ja mietintää tutkimukseen ja tutkimussuunnitelmaan liittyen kesti lähes koko syksyn 2010. Alkua pitkitti toisen saama perheenisäys ja toisen työpaikan vaihdos. Myös ohjaajan vaihdos koulun puolelta pitkitti kuukausilla työn etenemistä ja tutkimussuunnitelman hyväksyntä tapahtuikin vasta huhtikuussa 2011. Mielenkiinto aihetta kohtaan kuitenkin säilyi ja tutkimuksen loppua kohden koimme, että olimme valinneet äärimmäisen hyödyllisen ja mielenkiintoisen aiheen.

Tutkimussuunnitelman hyväksymisen jälkeen laadimme kyselyn ja muokkasimme sitä useaan kertaan. Saatuamme sen valmiiksi, keräsimme aineiston huhti- ja kesäkuussa 2011. Huhti- ja toukokuussa kirjoitimme teoriaa, mutta päätimme jättää sen lopullisen muokkauksen syksyyn. Aineistonkeruun jälkeen aloitimme analysoinnin, jota teimme kesä- ja heinäkuussa 2011. Elo- ja syyskuussa kirjoitimme tulokset ja lokakuussa oli johtopäätösten vuoro. Teimme tutkimustulosten kirjoittamisen jälkeen teoriaan vielä tarvittavia lisäyksiä ja muokkausta. Marraskuussa kirjoitimme pohdinnan ja hioimme työn valmiiksi.

Yhdessä tekeminen on ollut haastavaa, koska esimerkiksi työskentely- ja kirjoitus-tyylimme ovat erilaiset. Kuitenkin erilaisten sanojen ja kirjoitustapojen takana on ollut usein sama ajatus. Olemme keskustelleet prosessin aikana asioista paljon ja joutuneet avaamaan ja selittämään ajatuksiamme toisillemme. Koemmekin, että tiimityöskentelytaitomme ovat kehittyneet. On ollut hyvin mielenkiintoista pohtia

yhdessä asioita, koska yhdistämällä ajatuksiamme on syntynyt uusia, laajempia näkökulmia tutkittavaan ilmiöön.

7.6 Jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen aikana on herännyt ajatuksia erilaisista jatkotutkimusaiheista, joita alla lyhyesti:

- minkälaisia vaikutuksia työvoimapoliittisilla toimenpiteillä on työttömien näkökulmasta heidän tilanteeseensa ja miten pitkälle toimenpiteen aikaansaama vaikutus työttömän elämässä heijastuu?
- minkälaisia vaikutuksia on sillä, että työtön joutuu vuoden työmarkkinatoimenpiteessä olon jälkeen työttömäksi työnhakijaksi, koska hänellä ei ole oikeutta jatkaa työmarkkinatoimenpiteessä enimmäiskeston täytyttyä? Näin käy siinäkin tapauksessa, kun työmarkkinatoimenpide olisi oikea-aikainen ja parhaiten tukisi työtöntä eteenpäin elämässä jaksoa pidentämällä.
- minkälaista tukea maahanmuuttajat kokevat tarvitsevänsä työllistymisensä tueksi?

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä. PS-kustannus.

Aho, S. & Koponen, H. 2005. Työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistuneiden seuranta. Tutkimus rekisteriaineistosta vuosilta 1997–2003. Työministeriö. Helsinki.

Aho, S. & Koponen, H. 2007. Työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistuneiden seuranta. Tutkimus rekisteriaineistosta vuosilta 2002–2005. Työministeriö. Helsinki.

Aho, S., Koponen, H., Tyni, P. & Virjo, I. 2005. Työttömät ja palvelutarve. Työttömille kohdistetun kyselyn ja työnhakusuunnitelmien analyysin tuloksia. Työpoliittinen tutkimus nro 271. Työministeriö. Helsinki. Viitattu 4.5.2011. http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt271.pdf

Ala-Kauhaluoma, M. & Härkäpää, K. 2006. Yksityinen palvelusektori heikossa työmarkkina-asetmassa olevien työllistäjänä. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia. 312. Viitattu 15.10.2011. http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt312.pdf

Alatalo, J., Nio, I. & Tuomaala, M. 2010. Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste. TEM-analyyseja 25/2010. Viitattu 2011. http://www.tem.fi/files/28213/Tyo-ja_elinkeinoministerion_lyhyen_aikavalin_tyomarkkinaennuste_syksy_2010.pdf

Alatalo, J., Nio, I. & Tuomaala, M. 2011. Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste. Syksy 2011. TEM-analyyseja 36/2011. Viitattu 5.11.2011. http://www.tem.fi/files/31055/Ennuste_syksy_2011.pdf

Cavanagh, S. 1997. Content analysis: Concepts, methods and applications. Nurse research 4, 5-16.

Council recommendation. 2011. National Reform Programme 2011 of Finland and delivering a Council opinion on the updated Stability Programme of Finland, 2011-2014. Saatavilla [www-muodossa:<URL http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:216:0003:0005:EN:PDF>](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:216:0003:0005:EN:PDF).

Dey, I. 1993. Qualitative data analysis. User-friendly guide for social scientist. London. Routledge.

EU-Rahoituksen opas 2007-2013. Eurooppa tietoa no 173/2007. Viitattu 9.9.2011. Ulkoasiainministeriö. Eurooppatiedotus. <http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=101005&nodeid=37847&contentlan=1&culture=fi-FI>

Euroopan komissio. 2010. EU Suomessa. Lissabonin strategia. Viitattu 30.10.2011. http://ec.europa.eu/finland/news/press/101/10613_fi.htm

Euroopan komissio. 2011a. Neuvoston suositus. Koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseen tähtäävistä toimintastrategioista. Viitattu 28.10.2011. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0019:FIN:FI:PDF>

Euroopan komissio. 2011b. EU Suomessa. Eurooppa 2020 kasvustrategia. Viitattu 30.10.2011. http://ec.europa.eu/finland/news/topics/growth_jobs/index_fi.htm

Euroopan komissio. 2011c. Eurooppa 2020. Osallistava kasvu. Viitattu 30.10.2011. http://ec.europa.eu/europe2020/priorities/inclusive-growth/index_fi.htm

Euroopan komissio. 2011d. Lippulaivahankkeet. Viitattu 30.10.2011. http://ec.europa.eu/europe2020/tools/flagship-initiatives/index_fi.htm

Euroopan komissio. 2011e. Älykäs kasvu. Viitattu 30.10.2011. http://ec.europa.eu/europe2020/priorities/smart-growth/index_fi.htm

Euroopan komissio. 2011f. Eurooppa 2020 tavoitteet. Viitattu 30.10.2011. http://ec.europa.eu/europe2020/targets/eu-targets/index_fi.htm

Europa. 2008. Uusi alku Lissabonin strategialle (2005). Viitattu 30.10.2011. http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/eu2020/growth_and_jobs/c11325_fi.htm

Hallitusohjelma. 2003. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 2003. Viitattu 26.6.2011. <http://www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/vn/hallitus/vanhasen-hallitusohjelma-2003/fi.pdf>

Hallitusohjelma. 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 2007. Viitattu 4.2.2011. <http://www.vn.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/vanhanenII/hallitusohjelma/pdf/hallitusohjelma-painoversio-040507.pdf>

Hallitusohjelma. 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 2011. Valtionneuvoston kanslia. Viitattu 16.10.2011. <http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf332889/fi.pdf>

Hankesuunnitelma. 2009. Comeetta valmennus II. 1.1.2010-31.12.2012. Viitattu 7.11.2011

Heinonen, E., Hämäläinen, K., Räisänen, H., Sihto, M. & Tuomala, J. 2004. Mitä on työvoimapolitiikka? Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. VATT-julkaisuja 38. Valtion taloudellinen tutkimuslaitos. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13.-14., osin uudistettu painos. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Hämäläinen, J. 1987. Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus sosiaalitutkimuksen ”käsityötaitoon”. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet. Tilastot ja selvitykset 2/1987. Kuopio.

Hämäläinen, K. & Ollikainen, V. 2004. Differential effects of active labour market programmes in the early stages of young people’s unemployment. VATT-tutkimuksia 115. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki. Viitattu 1.11.2011. http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t115.pdf

Hämäläinen, K., Tuomala, J. & Ylikännö, M. 2009. Työmarkkinatuen aktivoimien vaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 7/2009. Edita publishing Oy.

Ilmakunnas, S., Romppanen, A. & Tuomala, J. 2001. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja ennakoinnista. VATT -tutkimuksia. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki. Oy Nord Print Ab.

Ilmakunnas, S. 2010. Talouskriisi, työmarkkinat ja aktiivinen työvoimapolitiikka. Teoksessa Työpoliittinen aikakauskirja 1/2010, 37-46. Toimittanut Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 1.2.2010. <http://www.tem.fi/files/26238/ilmakunnas.pdf>.

Jupiter. 2010. Vuosikertomus 2010. Viitattu 23.9.2011.

Jupiter. 2011. Hyppy työelämään. Viitattu 7.11.2011. <http://www.jupiter.fi/www/Hyppy-Tyoelamaan.html>

Kela. 2011. Tilastokatsaus. Aktiivitoimenpiteiden määrä lisäsi työttömyysturvan etuusmenoja vuonna 2010. Viitattu 6.11.2011. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/25848/TK_2011_03_15_Aktiivitoimenpiteiden%20m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4n%20kasvu%20lis%C3%A4si%20ty%C3%B6tt%C3%B6myysturvan%20etusmenoja%20vuonna%202010.pdf?sequence=1

Kela. 2011a. Tutkimuodot työllistymistä edistävän palvelun ajalta. Viitattu 6.11.2011. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/261110145636ML?OpenDocument>

Kela. 2011b. Työttömän maahanmuuttajan tuet. Viitattu 6.11.2011. <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/100403170102EH>

Komission yksiköiden valmisteluasiakirja. 2010. Lissabonin strategian arviointiasiakirja. Euroopan komissio. Bryssel. Viitattu 25.10.2011. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/lisbon_strategy_evaluation_fi.pdf

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 3.4.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

L 30.12.2002/1295. Laki julkisesta työvoimapalvelusta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 15.3.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021295>

L 8.8.1986/609. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Viitattu 3.4.2011. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

L 20.1.2004/21. Yhdenvertaisuuslaki. Viitattu 3.4.2011. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 3.4.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>

L 13.8.2004/759. Laki yksityisyyden suojasta työelämässä. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 1.10.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040759>

L 27.1.2006/72. Nuorisolaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 14.9.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

L 30.12.1997/1412. Laki toimeentulotuesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 23.11.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>

Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi. 2011. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpide-ehdotukset. Sosiaali- ja Terveysministeriön selvityksiä 2010:26. Helsinki. Yliopistopaino. Viitattu 5.8.2011. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1082856&name=DLFE-15502.pdf

Meriläinen, S., Luoma, M.-L., Siljander, E., & Vaarama, M. 2010. Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Karvonen Sakari, Moisio, P. & Vaarama, M. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. 126-149. Terveysten- ja Hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Yliopistopaino.

Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 3. uud. laitos. Jyväskylä. Gummerrus kirjapaino Oy.

Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2. uudistettu painos. Helsinki. International Methelp Ky.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. Qualitative data analysis. 2.painos. California. Sage.

Moisala, J., Suoniemi, I. & Uusitalo R. 2006. Työttömien tilastollinen profilointi. Työpoliittinen tutkimus 2006. Viitattu 21.09.2011. http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt316.pdf

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelujen ulkopuolella. Työ-elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 12/2011. Edita Publishing Oy/Ab/Ltd.

Myrskylä, P. 2010. Taantuma ja työttömyys. Työ- elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 57/2010. Edita Publishing Oy/Ab/Ltd.

Nio, I. 2008. Työvoimatoimistojen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointi – esimerkkinä rakenteellisen työttömyyden alentaminen. TEM-analyysejä 1/2008. Helsinki. Viitattu 8.5.2011. http://www.tem.fi/files/18964/tvt_vaikuttavuuden_arviointi.pdf

Nio, I. & Sardar, P. 2008. Työvoimapolitiittisilta toimenpiteitä sijoittuminen vuosina 2005 ja 2006. TEM analyyseja 4/2008. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki. viitattu 6.11.2011. http://www.tem.fi/files/19519/Toimenpiteilta_sijoittuminen.pdf

Nio, I. & Sardar, P. 2010. Työvoimapolitiittisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuonna 2008. TEM analyysejä 24/2010. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 12.04.2011. <http://www.tem.fi/files/28039/Toimenpiteiltasijoittuminen2008.pdf>

Nio, I. & Sardar, P. 2011. Työvoimapolitiittisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuonna 2009. TEM-analyysejä 34/2011. Helsinki. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 15.10.2011. http://www.tem.fi/files/30728/Toimenpiteilta_sijoittuminen_09.pdf

OECD. 2002. OECD employment outlook. Viitattu 30.10.2011. <http://www.oecd.org/dataoecd/36/48/17652683.pdf>.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. 2005. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Helsinki. Yliopistopainos.

Parpo, A. 2007. Työllistymisen esteet. Stakesin raportteja 11/2007. Helsinki. Valopaino Oy.

Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy. 2011. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset. Tuloksellisuustarkastuskertomus 229/2011. Helsinki. Edita Prima Oy.

Pitkäaikaistyöttömyyden hoitamisesta työvoimavarojen turvaamiseen. 2011a. Rakennetyöttömyyttä koskevat kehittämissuunnitelmat. Maaliskuu 2011. Nykytila. Liite. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 4.11.2011. http://www.tem.fi/files/29581/liite_nykytilan_kuvaus.pdf

Pitkäaikaistyöttömyyden hoitamisesta työvoimavarojen hoitamiseen. 2011b. Rakennetyöttömyyttä koskevat kehittämissuunnitelmat. TEM-raportteja 13/2011. Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Työ- ja elinkeinoministeriö Viitattu 17.10.2011. http://www.tem.fi/files/29627/pitkaaikaistyottomyyden_hoitamisesta_tyovoimavarojen_turvaamiseen.pdf

Pohjola, M. 2010. Taantuman syvyydestä. Teoksessa Kansantaloudellinen aikakauskirja (107) 3/2010, 1-4. Viitattu 17.06.2011.

Pyöriä, P. 2011. Finanssikriisistä ja rakennemuutoksesta. Teoksessa Työpoliittinen aikakauskirja 2/2011. Katsauksia ja keskusteluja, 92-96. Toimittanut Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki. Edita Prima Oy.

Rakennerahastot. Vipuvoimaa EU:lta 2007-2013. ESR-ohjelma. Viitattu 24.8.2011. http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/fi/02_eu_rr_ohjelmat/02_esr/index.jsp

Rakenteellisen työttömyyden purkaminen. 2003. Projektin raportti. Työhallinnon julkaisu. Nro 321. Helsinki. Työministeriö. Viitattu 14.8.2011. <URL:http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj321.pdf>

Räisänen, H. 2002. Rakenteellinen työttömyys. Tutkimusinventointi ja politiikka-johtopäätökset (toim.). VATT-tutkimuksia nro 92. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki. Viitattu 24.5.2011. http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t92.pdf

Räisänen, H. 2010. Nuorten työt, työasenteet ja työmarkkinat. Teoksessa Työpoliittinen aikakauskirja 4/2010. Pääkirjoitus. Viitattu 7.6.2011. <http://www.tem.fi/files/28603/paakirjoitus410.pdf>

Saikku, P. 2009. Terveyspalvelu työllistymisen tukena. Pitkäaikaistyöttömien terveystarkastukset ja -palvelut siirtymätyömarkkinoilla. Raportti. 22/2009. Yliopistopaino Helsinki 2009

Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. 2010. Sosiaali- ja terveystieteiden strategia. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 16.8.2011. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-14357.pdf

Terävä, E., Virtanen, P., Uusikylä, P. & Köppä, L. 2011. Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, työ ja yrittäjyys, 23/2011. Edita Publishing Oy.

Tilastokeskus. 2011a. Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus. Syyskuu 2011. Helsinki. Viitattu: 8.11.2011. http://www.stat.fi/til/tyti/2011/09/tyti_2011_09_2011-10-25_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. 2011b. Koulutustilastot 2009. Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen keskeyttäminen 2009. Helsinki. Viitattu: 3.11.2011. http://www.stat.fi/til/kkesk/2009/kkesk_2009_2011-03-15_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus. 2011c. Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus 2010. Helsinki. Viitattu: 3.11.2011. http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2010/tyti_2010_2011-02-15_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus. 2011d. Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus. Toukokuu 2011. Helsinki. Viitattu: 3.11.2011. http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2011/05/tyti_2011_05_2011-06-21_tie_001_fi.html.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uud.painos. Livonia print, Latvia. Tammi.

Triangeli. Vaasan Työvoiman Palvelukeskus. Esite. Viitattu 1.11.2011.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Viitattu 29.10.2011. http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanto/Hyva_Tieteellinen_FIN.pdf

Työelämäosallisuuden lisääminen on yhteinen asia. 2011. Asiantuntijaryhmän ehdotukset heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työelämäosallisuuden lisäämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 22.10.2011. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-15421.pdf

Työllisyyskatsaus. 2011. Syyskuu. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 7.11.2011. <http://www.tem.fi/files/31032/SYYS11.pdf>

Työllisyyskertomus vuodelta 2010. 2011. Työ ja yrittäjyys. Työ- ja Elinkeinoministeriön julkaisuja 14/2011. Työ- ja elinkeinoministeriön, opetus ja kulttuuriministeriön, sisäasiainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja valtiovarainministeriön virkamiehistä koostuva työryhmä. Edita publishing Oy/Ab/Ltd

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2008. Euroopan unioni. Viitattu 24.8.2011. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2357>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2010. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset. Työ- ja elinkeinotoimistot. Työnhakijan palveluprosessi. Ohje. Laadittu 7.5.2010. Viitattu 2.11.2011. <http://www.finlex.fi/data/normit/35803-1249.pdf>.

Työ ja elinkeinoministeriö. 2011 a. Työnvälitystilaston koko maan tilastotietoja keskimäärin 1991-2010. Viitattu 21.05.2011. <http://www.tem.fi/files/30271/tilkm2010.pdf>.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011b. Työ. Viitattu 30.5.2011. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2066>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011c. EU:n alue- ja rakennepolitiikka. Viitattu 24.8.2011. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2152>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011d. Työvoimapalvelut. Viitattu 7.4.2011. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2305>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2011e. Työvoimapoliittiset toimenpiteet. Viitattu 26.10.2011. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2623>

Työ- ja elinkeinotoimisto. 2009a. Tutkimukset ja selvitykset. Viitattu 24.08.2011. URL http://www.mol.fi/mol/fi/03_koulutus_ura/02_ammatinvalinta_urasuunnittelu/04_tutkimukset_ja_selvitykset/index.jsp

Työ- ja elinkeinotoimisto. 2009b. Vuorotteluvapaa, osa-aikatyö ja opintovapaa. Viitattu 31.10.2011. http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/04_vuorotteluvapaa_ja_osa-aikatyo/index.jsp

Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010a. Tiedotteet 2010: Julkisesta työvoimapalvelusta annettua laki uudistetaan. Viitattu 30.5.2011. http://www.tem.fi/index.phtml?101881_m=98938&s=4265

Työ- ja elinkeinotoimisto. 2010b. Työharjoittelu ja työelämävalmennus. Viitattu 6.11.2011. http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/01_tyonhaku_suomessa/07_tyoharjoittelu_ja_tyoelamavalmennustuki/index.jsp

Työ- ja elinkeinotoimisto. 2011a. Työvoiman palvelukeskukset - Servicecentren för arbetskraften. Päivitetty 29.06.2011. Viitattu 1.11.2011. http://www.mol.fi/mol/fi/05_tyovoimatoimisto/13_palvelukeskus/index.jsp

Työ- ja elinkeinotoimisto. 2011b. Palkkatuki. Viitattu 27.10.2011. http://www.mol.fi/mol/fi/01_tyonantajat/06_2rekrytoinnin_tuki/02_palkkatuki/index.jsp

Työhallinnon toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2007-2011. 2006. Työhallinnon julkaisu 360. Työministeriö. Viitattu 24.4.2011.

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj360.pdf

Vaasan työ- ja elinkeinotoimisto. 2010. Asiakassegmenttien mukaiset palvelut. Moniste. Viitattu 1.11.2011.

Valtionvarainministeriö. 2008. Lissabonin strategia kasvun ja työllisyyden parantamiseksi 2008-2010. Valtionvarainministeriön julkaisuja 36a/2008. Helsinki. http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/20081009Lissab/LISSABON_2008-2010_NETTI.pdf

Valtionvarainministeriö. 2011. Eurooppa 2020 strategia Suomen kansallinen ohjelma. Valtionvarainministeriön julkaisuja 14a/2011. Juvenes print, Tampereen yliopistopaino Oy 2011. http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/20110406Europa/Eurooppa_2020_SUOMI.pdf

von Hertzen-Oosi, N., Vaittinen, E., Ruoppila, S. & Virtanen, P. Kolmannen sektorin työ- ja elinkeinohallinnolle tuottamien palveluiden ja järjestettyjen työtilaisuuksien vaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 13/2010. Työ- ja elinkeinoministeriö . Edita Publishing Oy.

KYSELY**TAUSTATIEDOT**

1. **IKÄ:** _____ vuotta

2. **SUKUPUOLI:** (ympyröi oikea vaihtoehto)

- a) mies b) nainen

3. **VIIMEISIN, LOPPUUN ASTI SUORITTAMANI KOULUTUS:** (ympyröi oikea vaihtoehto)

- a) kansalaiskoulu
- b) keskikoulu / peruskoulu
- c) lukio / ylioppilas-tutkinto
- d) ammatillinen perustutkinto / koulutus
- e) korkeakoulututkinto / vanha opistotason koulutus
- f) ylempi korkeakoulututkinto
- g) muu, mikä _____
- h) ei loppuun saakka suoritettuja koulutuksia

4. **TYÖHISTORIA:** (ympyröi oikea vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa tilannettasi ennen Jupiterille tuloa)

- a) Olen ollut **palkkatöissä** ja nyt ensimmäistä kertaa työttömänä
- b) Olen ollut **opiskelemassa** ja nyt ensimmäistä kertaa työttömänä
- c) Olen ollut enemmän **palkkatyössä** kuin työttömänä
- d) Olen ollut enemmän **työttömänä** kuin palkkatyössä
- e) En ole ollut palkkatyössä

5. **OLEN OLLUT TYÖTTÖMÄNÄ ENNEN TÄMÄNHETKISTÄ JUPITERIN TYÖHARJOITTELUA TAI TYÖELÄMÄVALMENNUSTA:** (ympyröi oikea vaihtoehto)

- a) alle puoli vuotta
- b) yli puoli vuotta, mutta alle vuoden
- c) vuoden yhteen menoon
- d) vuoden eri pituisissa jaksoissa
- e) 500 päivää, eli noin 1 vuosi ja 4,5 kk
- f) yli 500 päivää eli yli 1,5 vuotta

HENKILÖKOHTAISET TAVOITTEET

MIETI KAIKKIA TYÖHARJOITTELU- / TYÖELÄMÄVALMENNUSJAKSOJASI, KUN VASTAAT SEURAAVIIN KYSYMYKSIIN!
(ELI KAIKKIA AIKAISEMPIA JAKSOJA JA NYKYISTÄ JAKSOA JUPITERISSA)

9. MINKÄ VUOKSI OLET HALUNNUT TYÖHARJOITTELUUN JA / TAI TYÖELÄMÄVALMENNUKSEEN? (Mieti kaikkia jaksojasi)

10. MILLAISIA TAVOITTEITA SINULLA ON OLLUT TYÖHARJOITTELUISSASI JA TYÖELÄMÄVALMENNUKSISSASI? (Mieti kaikkia jaksojasi)

11. MITEN TAVOITTEESII OVAT TOTEUTUNEET JAKSOILLASI? (Mieti kaikkia jaksojasi)

- a) hyvin
- b) kohtalaisesti
- c) huonosti
- d) tavoitteet eivät ole toteutuneet

12. MITKÄ ASIAT TYÖHARJOITTELUSSA JA TYÖELÄMÄVALMENNUKSESSA OVAT AUTTANEET SINUA SAAVUTTAMAAN TAVOITTEESII JAKSOILLASI? (Mieti kaikkia jaksojasi)

LAIN ASETTAMAT TAVOITTEET

Lue alla oleva teksti ennen vastaamista alla oleviin kysymyksiin!

Lain mukaan **työharjoittelun** tavoitteena on tutustua työelämään, helpottaa työn saantia ja parantaa ammattitaitoa.

Lain mukaan **työelämävalmennuksen** tavoitteena on tukea työelämään paluuta, helpottaa työn saantia ja parantaa ammattitaitoa.

13. MITEN LAIN TAVOITTEET OVAT MIELESTÄSI TOTEUTUNEET KOHDALASI?

- a) hyvin
- b) kohtalaisesti
- c) huonosti
- d) tavoitteet eivät ole toteutuneet

14. MITKÄ ASIAT TYÖHARJOITTELUSSA JA TYÖELÄMÄVALMENNUKSESSA OVAT AUTTANEET SINUA SAAVUTTAMAAN LAIN TAVOITTEET JAKSOILLASI? (Mieti kaikkia jaksojasi)

TOIMENPITEIDEN HYVÄT JA HUONOT PUOLET**15. MITKÄ ASIAT OLET KOKENUT HYVINÄ TYÖHARJOITTELU- JA TYÖELÄMÄVALMENNUS JAKSOISSASI? (Mieti kaikkia jaksojasi)**

16. MITÄ ASIOITA TYÖHARJOITTELUSSA JA TYÖELÄMÄVALMENNUKSESSA TULISI MIELESTÄSI PARANTAA? MITEN KEHITTÄISIT NIITÄ? (Mieti kaikkia jaksojasi)

17. MIKÄ ON OLLUT KAIKISSA JAKSOISSASI PARAS JA TÄRKEIN ASIA? (Mieti kaikkia jaksojasi)

KIITOS!

TÄRKEÄ TIEDOITUS!

Oletko työelämävalmennuksessa tai työharjoittelussa?

Jos olet, tarjoamme sinulle pulla-kahvit vastattuasi muutamaan kysymykseemme torstaina 28.4.2011.

Teemme Vaasan Ammattikorkeakouluun opinnäytetyötä, jonka aiheena on työelämävalmennuksen ja työharjoittelun toimivuus. Eli mitkä asiat auttavat Sinua eteenpäin ja mitä asioita tulisi Sinun mielestäsi parantaa

Haluamme nimenomaan **työttömien oman mielipiteen** kuuluviin.

Tulemme Jupiterille torstaina 28.4.2011 keräämään vastauksia

- Keräämme vastaajat luokkaan työosastoittain päivän aikana.
- Kerromme aluksi lyhyesti opinnäytetyöstämme ja käymme läpi kyselylomakkeen.
- Vastaaminen on vapaaehtoista ja tapahtuu työaikana.
- Saat vastata kysymyksiin nimettömänä joko paperille tai suullisesti.
- Vastaaminen kestää 20-60 minuuttia.
- Kiitokseksi Jupiteri tarjoaa Sinulle pullakahvit.

NÄHDÄÄN TORSTAINA!

Hanna Tuomivirta ja Johanna Matilainen

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Opinnäytetyön alustava nimi:

TYÖMARKKINATOIMENPITEILLÄ KOHTI TYÖLLISTYMISTÄ
- Työharjoittelun ja työelämävalmennuksen toimivuus ja kehittämistarpeet
työttömien kokemana

Tutkijat:

Hanna Tuomivirta ja Johanna Matilainen
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Vaasan ammattikorkeakoulu

Suostun siihen, että Hanna Tuomivirta ja Johanna Matilainen haastattelevat minua koskien työttömien kokemuksia työharjoittelun ja työelämävalmennuksen toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Antamani tietoja saa käyttää kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Kyselyhaastattelu tai haastattelu materiaalia on käsiteltävä siten, että se ei päädy sivullisten käsiin. Tutkimustulokset on raportoitava siten, ettei tutkittavaa voida tunnistaa. Kerätty aineisto tulee ainoastaan tutkijoiden käyttöön tätä tutkimusta varten.

Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijoiden tietoon ja minua koskeva aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Tutkimuksesta tehdään painettu teos ja lisäksi se julkaistaan sähköisesti ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto Theseuksessa (www.theseus.fi).

Vaasa

____.____.2011

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Toimenpiteiden toimivuus 13 MIKÄ ON OLLUT JAKSOISSA PARAS JA TÄRKEIN ASIA?			
alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistävä luokka
1a Työkokemus	1a Kokemuksen saaminen	1. Työnteko	Toimenpiteiden merkityksillisin asia
1a kokemus			
1a työkokemus			
1b taitojen kehittyminen.	1b Kehittyminen ja uuden oppiminen		
1c työnteko			
1b Ammattitaidon ylläpitäminen			
1b oppiminen			
1b Uuden oppiminen			
1c Työtehtävät			
1c työ	1c Itse työn tekeminen		
1c työ			
1c työ			
2a työyhteisö	2a Työkaverit	2 Työyhteisö	
2 a työyhteisön elämäkokemus			
2a työkaverit			
2b ilmapiiri			
2a työkaverit			
2b ilmapiiri	2b Ilmapiiri		
2c ryhmähenki	2c Ryhmähenki		
2c ryhmähenki			
2c ryhmähenki			
2c ryhmähenki			
2c ryhmähenki			
2b viihtyvyys			
2a ihmissuhteet			
3a kannustavat ohjaajat	3a Ohjaajat ja heidän tuki	3 Yksilön huomiointi	
3a ymmärtäväiset ohjaajat			
3a ohjaajien tuki			
3a ohjaajien apu			
3b palaute virheistä	3b palaute		
3c joustavuus	3c joustavuus		
4a urasuunnitelmien selkiytyminen	4a suunnitelmien selkiytyminen	4 Elämänmuutos	
4b Asenne	4b asenne		
4c Tunne, että kelpaana omana itsenäni	4c Itsetunnon kohentaminen		
4c Tunne, että osaan asioita. (9)			
4d Aamuhätykset	4d Normaali vuorokau-		

	sirytti		
3d muut toiminnot työn ohella	3d Tukipalvelut		
3d terveydenhoitajan palvelut			
4a kieliteidon parantuminen (suomi)	4a Kielitaidon parantuminen		
4a kieliteidon parantuminen (suomi)			
4b raha	4b talouden kohentuminen		
4b raha			
1d Työharjoittelu?	1d toimenpide itsessään ?		
3 kaikki?			